

AZ

ÉJSZAK-AMERIKAI POLGÁRHÁBORÚ
TÖRTÉNETE.

ÍRTA

ASBOTH LAJOS,

1848/49-ki honvéd tábornok és akadémiai tag.

BUDAPEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

1875.

JÓZSEF

CS. KIR. FŐHERCZEG Ő FENSÉGÉNEK

MÉLY HÓDOLATTAL
AJÁNlja

A SZERZŐ.

ELŐSZÓ.

Az észak-amerikai Egyesült-Államokban a múlt évtizeden lefolyt polgárháború, úgy indokait s céljait, valamint a végbevitelére fogantba vett eszközöket s végeredményeit tekintve, századunk epochális eseményei között első sorban áll.

1620-ban egy hollandi hajó kötött ki a James folyóban. E hajó 20 guineai néger rabszolgát szállított partra, kik virginiai dohánytermelőknek adattak el. E tényben rejlik minden következő viszály, valamint a nagyszerű végkatastrófának csírája: mert e. ténynyel inauguráltatott az „ingyenmunka” jogszerűségének elve. Az ingyenmunka azonban idő folytán a déli államok farmerjei kezébe mérhetetlen ” incseket halmozván fel, alapját képezé azon anyagi majdan politikai túlsúlynak, mely utóbb az éjszaki államokra nézve elviselhetlen terrorismussá vált. Midőn 1778-ban a törvényalkotó congressus Washington elnöklete alatt a rabszolgaság

fenntartását concessióként elfogadta: azzal ama vésteljes csírárt fejlesztette, mely a világrendítő polgárháborút előkészítette.

Ugyanaz év september 17-ke volt azon nagy nap, a melyen az Egyesült-Államok „magna charta”-a sok havi vajúadások és alkudozások után végre aláíratott. Ez volt azon percz, midőn az amerikai népállam nestora, az agg Franklin Benjámín — az időben 85 éves — „Amerika napját felkelni” látta; csakhogy még ekkor is az alkotmány 1-ső t. ez. 2-ik szakaszának 3-ik kikezdése, mely a rabszolga-intézményt — bár leplezve — szentestte: ama fényes napot éktelenítő rútt folt volt.

Franklin hazafiúi lelkéből eredő jóslatai között, melyekben egy „száz millió ember által” lakott szabad amerikai demokratikus köztársaságról ábrándozik, az egyetlen örömcsepp az volt, hogy a szabadság ezen asylumában lesznek — nem szabadság amerikaiak is.

S ez mély aggodalommal tölté el a szabadságharcz legjobbait; ama végzetes pont az alaptörvénybe mindazáltal be lőn iktatva.

Ez politikai bűn vala, és a bűnnek örök átka az, hogy csak rosztat szülhet, s rosztat szült ez esetben is. Megmételeyező s decomponáló procesusa majd egy századig tartott, s végkifejletében

egy ifjú, erőteljes, gazdagsága, szabadsága s páratlan gyors gyarapodása miatt méltán bámult s irigyelt ifjú óriás államot a sír szélére vitt s majdnem elemeire bontotta fel, úgyannyira, hogy életét csak millió szabad polgárok életével, — aranyhegyek s vértenger árán vásárolhatta meg.

Ez a büntető nemesis keze a nemzetek történelmében.

S váljon mi lőn eredménye e gigás-küzdelemnek?

Eredménye oly nagyszerű, örvendetes s maradandó, minovel polgárháború még soha sem dicsekedhetett: a rabszolgaságnak teljes és végleges megszüntetése Örök időkre.

Nemcsak az Éjszak fegyvereinek diadala az, hanem diadala egyszersmind a józan észnek, a humanitásnak, a legmagasztosabb politikai s ethikai elveknek s Örökfényű győzedelme az emberi nem egyetemleges szabadságának.

A világtörténelem e forduló pontján az emberiség geniusa büszkén tekinthet vissza a végzett munkára, s ily nehéz próbában edzett erejében úzva reményteljesen a jövőbe.

Ez óriási, szent küzdelemnek mi élő tanúi foltunk! és kit nem érdekelt volna az?

Az államférfiú s a politikus, a gyáros és a

kereskedő, a bankár és a katona: kiki saját szempontjából, aggódva látták a setét felhőket feltornyosulni, érzék a vihar közeledését, szemlélték romboló hatásait, s két világrész visszafojtott lélekzettel les te a katasztrófa végbefejezését.

Mi ránk, katonákra nézve, e hadjárat nemcsak érdekes, hanem minden lényegesebb mozzanatában felette tanulságos is volt.

Én is gyűjtöttem abban az időtájban, s azután is mindent, mi azzal katonai szempontból szorosabb kapcsolatban állott; angol, francia s amerikai hírlapok, röpiratok tömérdek anyagot szolgáltatottak. Sándor testvéröcsém, ki az éjszakai sereg műveleteiben mint osztálytábornok tevőlegesen részt vőn, s velem a hadjárat ideje alatt is levelezésben állott, az általam gyűjtött anyagot nem csekély mértékben eredeti s részletes. adatokkal gazdagította.

Mindezeket csak saját szakmám iránti érdekeltségből és magam tájékozására tanulmányoztam, s minthogy az eszme csak szó által nyer alakot, régi szokásom szerint feljegyeztem.

Más cél nem lebegett akkor szemeim előtt.

De Sándor öcsém 1868-ban, mint az Egyesült-Államoknak alaplatai confoederatiónál megbízott követe Buenos-Ayresben meghalálózván: reám maradt irományai között számos oly jegyzetet találtam, me-

lyakkal saját feljegyzéseimet kibővíthetem, s miután van okom hinni, hogy szeretett öcsém tovább élve, maga írja meg vala édes magyar anyanyelvünkön az amerikai polgárháború történetét, s minthogy hazai irodalmunk még maiglan is egy ily mű hiányában szűkölködik: nem véltem felesleges munkát teljesíteni, midőn agg korom napjait arra szentelem, hogy annak legalább vázlatát adjam.

Ismerem tárgyam nehézségeit, s tudom, hogy az elvállalt feladatot teljesen megoldani nem fogom: mert Xerxes mesés hadai óta nem is hallott a világ akkora seregekről, minők Amerika mérhetetlen téréin tényleg s éveken át egymással megbirkóztak, és nagyszabású hadműveleteket változatosságban s érdekességben ritka hadjárat nyújtott annyit, mint ez.

A tárgy ily soknemű nehézségei mellett, távol a cselekvések terétől, és az egyes mozzanatok épen ily természetű háborúknál nagyban befolyásoló politikai és társadalmi viszonyoktól: az író legnagyobb buzgalmának daczára sem állíthat tökéletest.

Tudom ezt, azért nem kötök nagy igényeket.

Munkámhoz, melyet — mert e 4 éven át tartó nagyszerű harcznak részletes leírása számos kötet töltene be — csak vázlatnak tekintek.

Ugyanerre kérem t. olvasóimat is; de ha csak félannyi tanulságot merítenek is abból, mint a mennyi élvezetet munkám megírása nekem okozott, meg vagyok győződve, hogy nem fogják elítélni azon kegyeletet, mely nekem a tollat kezembe adta.

Nektek, édes hazám hű fiainak, kik minden perczen készen álltok vérrel s étellel megvédeni közös jó anyánkat, ajánlom késő össöm ez igénytelen — talán utolsó — gyümölcsét. Neked, fenséges Uram, a honvédség főparancsnokának, ki nemzetét annyira kegyeli. Nektek, magyar honvédeknek a jelenből, és drága bajtársaimnak a múltból, — s az éjszakamerikai háború történetét lapozva, emlékezzetek ő róla is, ki szintén honvéd volt; ki veletek együtt küzdött s vérzett, s kinek feldúlt kebelében a haza veszte után idegen világrészben is soha perczig sem enyészett el a haza iránti szeretet s annak jobbléte iránti reménye. Emlékezzetek meg róla, ki Titeket annyira szeretett, és a magyar névnek a világ leg-hatalmasabb szabad államában becsületet szerzett.

Legyen e művecske tehát neked — kegyelt emlékeidnek is — ajánlva, s tegyen tanúbizonyosságot sírodon túl is hű testvéri ragaszkodásomról

A SZERZŐ.

ELSŐ RÉSZ

AZ 1861- ÉS 1862-ik ÉV ESEMÉNYEI.

ELSŐ SZAKASZ. Politikai helyzet.

Az 1861—1865-iki éjszakamerikai polgárháborúnak csiráját, mint már az előszóban említettük, az 1787-ik évben szervezett, és 1788-ban elfogadott szövetségi szerződésben kell keresnünk, midőn abban a déli államokban uralkodó embervásárlás és ezzel összekötött rabszolgatartás nyílt kérdéssé hagyatott és annak végszabályozása további időre halasztatott.

Washingtonnak, a nagy és nemeslelkű emberbarátnak ezen kérdésben tanúsított gyengesége, nem maradt büntetlenül, habár annak megtorlása csak 70 évvel később következett be. Az elődök hibáiért az unokáknak kellett szenvedniök.

A meddig a munkaerő, aránylag a föld kiterjedéséhez csak igen csekély vala, és a bevándorlottak a szokatlan forró éghajlat és mocsáros lég káros befolyása által tizedeltettek, addig némileg igazoltnak látszott azon eljárás, hogy a

Dél az igen terjedelmes telepítvények művelésére rabszolgát használhasson; ez akkor annál inkább megengedhető volt, mert a fekete fajnak izmos testalkata a forró égéljhez, valamint a nedves talaj kigőzölgéseihez szokott természete könnyebben ellenállhatott azon káros befolyásnak, melyet az az egészségre gyakorolt; inkább kitarthatta a nehéz munkát, mint az újonnan bevándorlóit európai gyarmatos; de idővel, midőn a lakosság száma megszorodott, midőn az első bevándorlot-
tak bennszületett ivadékai már-már megszokták ezen égéljt, ekkor a déliek azon makacs tartása nem vala. többé elfogadható, hogy folytonosan elle-
nezték az éj szakiak által megpendített humánus és nemes eszmét, hogy elvégre a becstelen ember-
vásárlásnak, a rabszolgatartásnak vége vessék. Az ez időben fennállott 33 állam közül 22 elvből nem tartott rabszolgákat, — u. m. Maine, New-Hampshire, Vermont, Massachusets, Rhode-
Island, Connecticut, Ohio, Michigan, Indiaira, Illi-
nois, Visconsin, Jova, Minesotta, Kansas, Kali-
fornia, Oregon, Delaware, Maryland, Kentucky, Missouri,*) Columbia és a szabad területek. Ezek

*) Maryland, Kentucky, Missouri es Delaware tartottak ugyan rabszolgát, de elvben a rabszolgatartást ellenző államokhoz csatlakoztak.

a hozzájuk csatlakozott szabad területekkel 22½ millió fehér és ½ millió színes lakosságot képviseltek.*)

Rabszolgát tartó államok voltak: Virginia, Éjszak-Carolina, Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana, Georgia, Tennessee, Arkansas, Dél-Carolina és Texas, 5½ millió fehér és 3½ millió színes rabszolga lakossággal.

Az előbbieket, az úgynevezett szabad államok évek óta oda törekedtek, hogy az összes államok congressusa által törvény hozassék, mely a rabszolgaságot megszüntesse, és az, ha nem is rögtön, — de mégis — méltányolva a déliek telepítvényi viszonyait — határozott idő alatt teljesen eltöröltessék.

A déli 11 állam ezen törekvésnek folyton ellenszegült és mindaddig, míg e gazdag államok hatalmas befolyása által az elnöki szék betöltése a déliek részére biztosítva volt, a fennemlített törvényre szólló bill behozatalát mellőzni sikerült is; — de midőn az utolsó — 1861-ki — elnökválasztásnál a déli rész jelöltje Buchanan a szalelvű *¹⁾ Lincoln által megbuktatott és a déli a rabszolgaság kérdésében vereségüket előre

¹⁾ Lásd az I-ső rész végéhez csatolt jegyzetek megfelelő lapját.

látták, — nem várva be az új parlament megnyitását, — rögtön egymásközt szövetkeztek, és Jefferson Dawis személyében külön elnököt választván, „confoederált államok” név alatt megalkulva, az uniótól való teljes elszakadást kimondták. — (1860-ik évben februárius hó 4-kén.)

Az unióhoz hű maradt 22 szabadelvű állam ezen végzést, mint törvénytelen, semmisnek nyilvánította, és az összegyűlt éjszakai congressus határozatot hozott, hogy a forradalmilag elpártolt államok minden lehető erővel a nagy unióhoz ismét visszacsatoltassanak.

Minthogy az egyesült államok egyik alkotó alaptörvénye az volt, hogy soha egy állam a többitől el nem válhat, a déli államok elszakadása csakugyan törvénytelen tény volt, és az éj szakiak teljes jogukkal éltek, midőn a délieket elpártolt forradalmároknak bélyegezték, és az elszakadt államoknak az unióhoz való visszacsatolását hadi erővel végrehajtani elrendelték.

MÁSODIK SZAKASZ. -
A háború színhelye.

A hadszíntér, melyre az éjszak-amerikai háború kiterjedt, négyszöget képez, melynek hossza kelettől nyugatnak körülbelül 200, — szélessége éjszaktól délnek 150 földrajzi mérföld, és így mintegy 30,000 □ mérföld,

E roppant területet keletnek az atlanti óceán, nyugatnak a Mississippi folyamon még túl Kansas és Texas állam, éjszakra Pennsylvania, Ojiiia és Illinois állam, délnek a mexicói öböl határolja; ezen államok^ melyekét magában foglal, a következők, u. m. Pennsylvania, Ohio, Kentucky, Arkansas, Maryland, Tennessee, Kansas, Texas, Virginia, Georgia, Alabama, Mississippi, Éjszak-Carolina, Dél-Carolina és Louisiana.

Az Alleghahy főhegylánczolat éjszakkeletről délnyugatnak húzódik, csaknem az egész területen Pennsylvaniától egész Georgia és Alabama államok alsíkjáig. E főhegység számos ágazatai nyugatnak Tennessee és Georgia, keletnek Maryland és Virginia államokba terjeszti, és erős

védelmet nyújt majd az egyik, majd a másik hadviselő félnek.

A Mississippi folyam az egész hadszínhely nyugati határán éjszakeről délnek folyik, míg Orleans város közelében a mexicói öbölbe nem ömlik. Vízvonala nemcsak hadászati szempontból, de különösen a seregek élelmezésére nézve főtényező képez. Másodrendű folyók a Potomac, a Rappahannock, a York és James, melyek az Alleghany hegység keleti oldalán erednek és az atlanti tengerbe ömlenek; a Tennessee, a Chattanooga, a Chattahochee, az Estevan folyók, — melyek szintén az Alleghany hegységről veszik forrásaikat és nyugat felé a Mississippibe öntik vizeiket; nem említve továbbá a számos kisebb folyókat, melyek a hadseregek gyors mozdulatainak megannyi akadályai, de másfelől szintannyi tárgyai a támadási és védelmi műveleteknek.

Számos vasutak szelik át a tért, különösen Virginia és Maryland államokban, a melyekben a két székváros Washington és Richmond fekszik; de az említett többi államok fővárosai is vasutak központjai, melyek a mellett, hogy a védelemben, mint a támadásban igen fontosak, maguk is foglalmány tárgyai, a mennyiben a haderők és élelmi szerek szállításának akadályozása vétetik célba.

Valamennyi vár, u. m. Viksburg és Port-Hudson a Mississippin, Mobile a mexicói öbölben, Charleston az atlanti tenger partján, Petersburg és Richmond Virginia államban; mind a confoederáltak kezében volt, erős vádpontokat képezve hatalmuk fenntartására.

A haderők mérlege eleintén a confoederáltakra nézve volt kedvező, mert azok már régóta el voltak készülve a harcra és titkon szervezték erejüket; de idővel, midőn az éjszakiak haderejük nagy hiányát érezték, és azt mindinkább pótolni igyekeztek, erejük végre annyira emelkedett, hogy a confoederáltakét háromszorosan felülmúlta.

A szellemi erő, a lelkesedés, — minél tovább tartott a harc, annál magasabb fokra emelkedett az Éjszak részén, és folyton csökkent a délieknél, és így az erők szaporítása, a lelkesedés emelkedése végre az éjszakiak győzelmére vezetett.

HARMADIK SZAKASZ.

A háború kitérése. Az 1861-ik év eseményeinek rövid áttekintése.

A hadi eszközök, melyek ez időben az éjszakiak rendelkezésére állottak, vagy az első percz-

ben el ő teremtetek, koránsem voltak elegendők azon határozat kivitelére, - hogy az elpártolt déli államok fegyveres erővel az uniohoz visszacsatoltassanak: az összes hadi erő ugyanis csak 17,000 főnyi rendes seregből állott.

Az éjszakiak továbbá nagyon bízva a lakosság túlnyomó számában — kicsinyelték a dél erejét, s azt képzelték, hogy könnyű lesz azt legyőzni; annál inkább, minthogy a déliek között a népességnek több mint fele néger rabszolga lévén, ez utóbbiakról feltették, hogy uraik ellen majd fellázadván, a védelmet lehetlenné fogják tenni.

E nézetből kiindulva, az Éjszak eleinte nem igen feszítette erejét, és míg a déliek összes lakossága egy emberként felállott, és minden más üzletet félretéve, csak egyedül a harcra készült, addig az éjszakiak az igen csekély (17,000-re menő) rendes _ katonaságonkívül, mely még az egész nagy területen szétszórva volt, csak 50,000 önkéntest szólították fel három óra, és teljes nyugalomban folytatták ipar- és kereskedelmi üzleteiket.

A déliek minden hadizenet nélkül 1861-ik április 3-kán Dél-Carolinában Charleston várának Sumter nevű előerődét az éjszakiaktól elfoglalták, a két fő fegyverraktárt: Harpers-Ferryt és Grosportot elvették, és Virginia éjszak-nyugati határán

Bull-Run folyócskánál összpontosítva seregeiket, Centreville mellett, az 1861-ik év július 21-én az éjszakiakat Mac-Dovel alatt teljesen szétverték, — úgy hogy ezek — Washington székvárosa fenyegetve levén — a nevezett város felé húzódtak, falai alatt erős állást foglalván.

A confoederáltak az egész nyugati hadszínhelyen is előnyomultak, és az éjszakiakat Tennessee állam éjszaki határáig visszanyomva, tisztán a védelemre szorították.

Az éjszakiak e kedvezőtlen helyzetét, és hogy a déliek mindjárt kezdetben annyi előnyt voltak képesek kivívni, többek között azon körülmény is okozta, hogy a rendes hadsereg tiszteinek nagy részé — a déliek gazdag családjaihoz tartozván —: rögtön a confoederáltakhoz átment, és mert épen e tisztek majd valamennyien a kitűnő**) whestpointi katonai főintézetben neveltettek, s bennük az éjszak legjobb tiszteit veszítette el.

A confoederáltak e harcra már régen készültek volt, terveiket már évek óta szőtték és a hadjárat kitörésénél minden ahhoz szükséges anyagrendelkeztek; míg az éjszakiak meglepetve, mindent nélkülöztek, a mi a háború erélyes megkezdéséhez szükségeltett.

Ehhez járult, hogy az éjszakiak vezérei az öreg

Scott és Fremont, szétágazó hadműködést választván, csekély erejüket még elforgácsolták, nyugaton keleten, és a központban egyszerre támadtak és ez okból sehol sem voltak erősek; míg a déliek, jól szervezett seregeiket Lee, Beauregard és Johnston kitűnő tábornokok által vezényelve, az összpontosuló működést fogadván el, Virginiában egyesülve, túlnyomó hadakat vezettek a csataterre.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Mac-Clellan átveszi a Potomac-sereg vezényletét. Az 1862-ik év elején történt működések.

Az éjszak kormánya a szenvedett vereségek folytán nagyobb hadi erők kifejtésére határozta magát.

Mindenekelőtt a Potomac hadsereg főparancsnokságát, — mely Mac-Dovel vezénylete alatt Bull-Run folyónál Lee ellen csatát veszített — *³) Mac-Clellan tábornokra bízta.

A rendes hadsereget 40,000 emberre emelte és 50,000 önkéntest toborzott, és pedig nem három óra, mint első ízben, hanem a háború bevégezéséig.

A tengerészet körül a washingtoni kormány még nagyobb tevékenységet fejtett ki; a kereskedelmi bajokat hadi hajókká alakította át és a déli part hosszában minden kikötőt zár alá helyezve, a szabad összeköttetést a nyílt tengerrel megakadályozni igyekezett. A tengeren ez erélyes intézkedéseknek eredménye is volt, a mennyiben az 1861/62-ik tél folyamában az éjszakaiak Macon és Pnlaski erődöket az atlanti tenger szélén, Jackson és St. Philippe erődöket a Mississippi torkolatánál elfoglalták, mint szintén a mexicói öböl és atlanti tenger partján fekvő Norfolk, Newbern, Elisabeth-City, Beaufort, Ferdinandinet és New-Orleans városokat is kezeikbe kerítették.

Az 1861-ik év folyamában a szárazföldi hadaknál mindkét részről nagy előkészületek tétettek a harcz folytatására; de komolyabb összeütközésre a dolog ez évben nem került.

Az 1862-ik év elején azonban a hadszínhely nyugati részén Tennessee államban Fremont tábornoknak, valamint Asbóth *⁴) Buell és Grant tábornokoknak sikerült a Prices és Doni tábornokok által ezényelt délieket visszanyomni, Donelson erőd latti három napi véres csatázás után, Naschville, Tennessee állam fővárosát elfoglalni és a confoe-rált hadakat Corinth alá való visszavonulásra

kényszeríteni, a hol Beauregard új sereget szervezett.

Ugyanazon időben *7) Popé az éj szakiak vezére Foote Commodore segélyével, a ki a Mississippi folyón egjr hajórajjal közreműködött, Columbus és Henry erődöket, mint szintén New-Madrid városát elfoglalta és annyira délnek nyomult, hogy Beauregard Corinth melletti állását baloldaltól fenyegette.

Beauregard helyzetét veszélyeztetve látván, támadásra határozta magát, és a Tennessee állam éjszaki részéről előre nyomuló Grrant tábornokot Siloh mellett Price és Dorn dandárjaival egyesülve megtámadta, és két napi heves tusa után visszanyomta. De Beauregard serege is roppant veszteséget szenvedett, minek következtében az éj szakikat tovább nem üldözte, hanem hadait előbbi biztosított állásába visszavezetve, a háború e színterén egy időre a fegyverek nyugodtak.

Keleten, hosszabb téli pihenés után, Mac-Clellan a Potomac melletti sereg fővezére megkezdé hadműködését. Szándéka oda irányult, hogy Jackson confoederált tábornokot Manassa-Junctionnál, Virginia állam keleti oldalán megtámadja; de Jackson nem tartván czélirányosnak Mae-Clellant bevárni, Winchester alá vonult.

A Shenandoah völgyben Winchester mellett ütközetre került a dolog és Mac-Clellannak csakugyan sikerült Jackson felett a győzelmet kivívni, a ki Richmond — a confoederáltak székvárosa — felé húzódott.

Mac-Clellan nem követte őt oda egyenesen, hanem az ellenség hadát megkerülvén, seregét a York és James folyók közötti félszigetre vezette át és menetét Richmond főváros hátoldalára intézte. Innen nyomult előre Yorktown és Williamsburg felé és ez utóbbi város közelében Johnston és Lee déli tábornokokkal összeütközve, azokat megverte és Richmondig üldözte. De itt meg kellé állapodnia! Nem vívhatott ki további eredményeket, mert a tevékeny Jackson tábornok újra támadólag működvén, Mac-Clellan alvezéreit, a kik segítségére voltak indulók, Banks és Mac-Dovel tábornokokat, nemcsak Seven Pinesnél visszanyomta, de felfelé egész a Potomac folyóig üldözte.

Mac-Clellan a sok csatázás által meggyengülve, nem volt képes egymagában az összes confoederált erőknél, — midőn Jackson is a Potomactól visszafordulván, Leével egyesült, ellenállni, és még szerencsének kellé tartana, hogy számos véres csatázás után, — mint a mechauikvillei, Mingsformi, white-oaki és malvern-hilli, — a James

folyóhoz ért, ott a készen álló hajóhad által támogatva, seregét átszállíthatta és nagyobb veszélytől menekedvén, hadait a Potomachoz megint visszavezethette.

A conföderáltak megszabadulván Mac-Clellan támadásától, nyugatnak fordultak az éjszak többi seregei ellen, és míg Lee tábornok Pope és Burnside éjszakai vezéreket, a kik Mac-Clellannak Tennessee oldaláról segítségére indultak, déli irányból fenyegette, Jackson a Shenandoah völgyén leereszkedve, ügyes menetek által észrevétlenül a Lee előtt folytonos csatározások alatt visszavonulókat hátra támadta és az éjszakaiakra a már egy ízben vészes Bull-Run folyócskánál két napi véres ütközetben teljesen szétverte. Popé és Burnside nagy nehezen Washington alá menekültek.

A déliek átkelvén a Potomac folyón, Pennsylvania és Maryland államokat dúlták és pusztították és már-már az éjszak fővárosát Washington, mint szintén Baltimoret fenyegették.

Áttekintve a nyugati hadszínhelyre, itt Grant és Fremont unionista tábornokok Beauregard déli vezért Corinth felé követték, de a beállott forró évszak és a Potomac sereg visszanyomatása következtében, nem folytatták mélyebben délnyugatnak hadműködéseiket, hanem csak egy védvona-

lat tartottak fenn szigorúan Memphis és Corinth között. Itt egyelőre tehát a harcz megszűnt, se az egyik, se a másik fél nem tevén kísérletet annak folytatására.

Beauregard Louisiana és Texas tartományokból újonnan szervezett csapatokat nyerve, azokat főszeregébe beosztotta, gyakorolta, rendezte és igyekezett veszteségeit helyreállítani, hogy majdan ismét támadásra kelve, Lee és Jackson hadainak kezét nyújtsa.

Ily helyzetben volt 1862-ik év augusztus havában a két hadviselő fél. A conföderáltak mindenképen előnyben, keleti seregeik Pennsylvania és Maryland tartományok nagy részét elfoglalva Baltimore és Washington előtt állottak; nyugaton pedig Beauregard sokkal nagyobb erővel készült Grant éjszaki tábornokot megtámadni.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

Az éjszakaiak részéről a harcz folytatására kifejtett nagy erőfeszítések. Mi képesíté a délt oly szívós ellenállásra?

Ily kedvezőtlen körülmények között már most éjszaki részéről a legnagyobb erőfeszítések té-

tettek a harc folytatására, hogy a majd két évig tartó dúló háború után valahára jobb eredményt érhessenek el. — Az összes lakosság részt vett a sereg erős lábra állításában és minden fegyvernemben a legnagyobb tevékenység fejtetett ki.

Az önkéntesek a rendes hadsereggel teljesen egyenlő szervezetet nyertek és a gyalogság 1 millió harcosra emeltetett, 19 rendes és 983 önkéntes ezreddel, 23 hadtestbe osztva. *⁵)

A lovasság 121 ezredre szaporított, egy ezred 10 századdal, minden század 120 lóval, mely állomány-nagyobbítás következtében 145,000 harezost számlált.

Az ütegek 450-re emeltettek, minden üteg 6 ágyúval; a tüzérség lovainak száma egymaga 30,000-re rúgott. A hadmérnöki és táborkari szak külön szervezetet nyert, valamint az utász- és hídász-testület is. Azonkívül még külön vasúti hadmérnökök bízáttak meg a rögtön szükséges vasutak elkészítésének vezetésével.

A tengeri had nagyobbításában szintén lázas tevékenység fejlett ki. Rövid idő alatt 101 kerek-es 114 csavargözös készítettet; amazok 1200, ez utóbbiak 1100 ágyúval, továbbá 60 vértés gőzfregatte 600 nagyobb ürméretű ágyúval és még más kisebb gőzhajók 60 ágyúval. Ezen gőzhajó-

kon kívül még számos vitorlás hajó és kisebb parti hajó 600 ágyúval állott készen a háborúnak tengeren való támogatására. Az egész tengerészeti személyzet 50,000 embert számlált.

Ily roppant hadakat kellett az éjszaknak teremtenie, hogy a délieken győzelmet vívhasson ki, és még ezen erőkkkel is majd 2 évig tartott a véres tusa, míg elvégre a déliek teljesen legyőzettek.

*⁶) A déliek seregeinek létszáma sohasem haladta túl az 500,000-et, a tengeri erő pedig oly csekély volt, hogy az csak 37 hadi gőzöst mutatott fel 250 ágyúval összesen, és néhány monitort. Hogyan volt tehát lehetséges, hogy ezen aránylag sokkal gyengébb hadsereg a több mint kétszeres éjszaki erőnek oly hosszú ideig képes volt ellenállani; nem csak ellenállani, de több ízben előnyöket is, kivívni? E rejtély megfejtésére szolgáljanak a következők: A délieknél a háború célja lételők fentartása volt, mert úgy vélekedtek, hogy a rabszolgaság megszűntével telepítvényeiket nem lesznek képesek művelni; azért s a legmagasabb fokig felcsigázott erővel és kiirtással harcoltak elejétől végig.

Az éjszaki államokban a cél az unió fentartása vala, a rabszolgaság eltörlése csak mellékes

kérdés volt; egy hatalmas párt — a demokratáké alattomban folyton azon működött, hogy a harc minél tovább húzódjék, míg végre az éjszak beleunva, a rabszolgaság mellett is a déliekkel egyezkedni lesz kénytelen. E párt iszonyodott azon gondolattól, hogy a buta néger a fehérekkel egyenjogúvá tétessék.

A déli fehér faj aristoeraticus szellemű, büszke, bátor és vállalkozó, de egyúttal finom, sima és eszélyes; rég előre számolt a teendőkkel. Fiait kivétel nélkül a whestpointi intézetben neveltette és midőn a háború megkezdésével ezek rögtön átléptek a confoederáltakhoz, az éjszak jó tisztekben nagy hiányt szenvedett.

Elveszítve a legjobbkat nagy számát, soraikat a legkülönbözőbb elemekből kellett betöltenie és ezt rögtön, legkisebb idővesztés nélkül.

Ott voltak először is a bejött számos európai tisztek, a kik általában hivatásuknak jól megfeleltek és többen közölök kitűnő szerepet viseltek; ott voltak a nyugat farmerjei,*) a kik szintén bátor vezetők voltak és az indián törzsekkel folytonosan viselt harcokban, edzetek, de minden katonai képzettség nélkül; legszámosabban voltak

*) Telepítvény-tulajdonos.

a polgári állásból csupán szükségből felvettek, a kik minden kellő képzettség nélkül csakis állásuk folytán neveztettek ki tisztekké, a midőn is a szükségelt tisztek száma megközelíté az 50,000-et, — végre csak igen kevesen voltak azok, a kik a whest-pointi katonai intézetben valódi hadi képzettséget nyertek és. már a hadseregben a háború előtt szolgálatban állottak. Ezek csaknem mind dandárnokokká és tábornokokká neveztettek ki; de ők is csak a gyakorlat, a tapasztalat által lettek jó vezérek.

A déliek lovassága, — hogy folytassuk azon indokokat, melyek a délt képessé tették oly szívós ellenállásra, — 80,000-re ment és a legkitűnőbb volt, soraiban — a magyar csikósokhoz hasonló — Texas-állambeli ranchók első helyet foglaltak el és az elő- és fűrkésző csapatokat képezték; a dél gazdagabb családainak fiai többnyire ezen fegyvernembe állottak be és tulajdon legjobb lovaikat hozták a sereghez; — végre a déliek vezérei oly lelkesedést, oly túlbuzgó szívósságot tudtak seregeikbe önteni, hogy azokat a legborzasztóbb csaták és iszonyú veszteségek mellett is a legmakacsabb ellenállásra bírták.

A rabszolga négerrek, kik ugyan uraikat nem szerették, de a szellemi kifejlésben oly mély fo-

kon állottak, hogy náluk csak az anyagi jólét jött számításba, mit sem törődtek a szabadsággal, sorsuk az utolsó években javult és uraik ígéretekkel kecsegtették. Egyébiránt a négerék eleinte nem is tudták a harcz célját, csak midőn a^ éjszak seregei mélyebben behatoltak a déli tartományokba és proclamatiók által teljes felszabadítást hirdették, csak akkor ábrándultak ki; és azután több helyen fel is lázadtak. Ezért sikerült tehát az első három évben a délieknek rab-szolgákat különösen a sánczok és erődítések készítésére felhasználni, és csak az utolsó években szökdöstek számosan, habár nagyobb részét visszamaradt családjaik ösztönözték uraik mellett megmaradni.

HATODIK SZAKASZ.

Csata az Antietan folyónál. Mac-Clellan a sereg fővezér-ségétől elmozdítottatik.

Mint láttuk, Mac-Clellannak Richmond a déliek székvárosa elfoglalására célzott hadjárata nem sikerült, és serege némi kedvező eredmények után megint egészen Washington falai alá visszanyoma-

tott; itt azonban új erőket nyervén, erős állást foglalt. Lee a déliek fővezére nem tartotta tanácsosnak Mac-Clellant erős állásában megtámadni, hanem nyugat felé az úgynevezett kék hegyeken átszállván, szeptember 6-kán Williamsportnál a Potomac folyót átlépte és Baltimoret fenyegetve seregeivel Maryland államot elárasztotta.

Mac-Clellan megtartá egyelőre a fővezérséget a seregnél, míg Hallek tábornok az összes vezérkar főnökévé neveztetett ki. Ez utóbbi Washingtonba hivatott a további hadi tervek meghatározására. Mac-Clellan összeszedvén a Bull-Runi csata után Popé és Burnside még létező szétvert csapatait, Lee tábornok után indult, őt Frederik-City felé vett útjában megtámadandó.

Lee, kinek több csapata részben szétoszlott volt, Maryland rónaságain Williamsport felé húzódott, útközben csapatait gyorsan egyesítendő.

Mac-Clellan erőfeszített menetekben követte őt, és utócsapatait Middlstownnál elérte, azokat szétverte és folytonos támadások után kényszeríté Leet, a Hagerstowni magaslaton állást foglalni.

*⁸) Lee tábornok körülbelül 120,000, Mac-Clellan 140,000 harczossal rendelkezett. Mac-Clellan rögtön megtámadta Lee középhadát és Franklin parancsnokot utasította az ellenség jobb szárnyát

megkerülni, és ha lehet, a déliek hátvonalát a Potomac felé elmozdítani. Ez utolsó terv nem sikerült ugyan, de sikerült véres tusa után a magaslatokat elfoglalni és a délieket visszavonulásra kényszeríteni. Lee egész Sharpsburg városig hátrált, itt azonban Jakson tábornokkal, a ki Harpers-Ferry erődöt ostromolta, 40,000 embert hozva magával, egyesült, és az Antietan folyócska mellett védelmi állást foglalt. A küzdő seregek, midőn Mac-Clellan is új erőket vont magához, meglehetősen egyenlő számban voltak, és a lelkesedés mindkét oldalon tetőpontján állt. Egy nagy csatában a két fővezér — a dél az éjszakkal — megmérkőzni készült.

Lee az Antietan folyó jobb partján kedvező és uralgó állást vett. Mac-Clellan a folyó bal oldalán volt, és ha támadni akart, azt át kellé lépnie. Ezt meg is kísérletté szeptember 17-kén korán reggel és az Antietant átlépendő, a tüzelést rögtön megkezdette; de az átmenet csak lassan történhetett, a talaj nehézségei, az ellenség makacs ellenállása eleinte minden támadást sikertelenné tett, és habár a jobb szárny Hooker tábornok vezetése alatt roppant veszteségek után az Antietan folyón átkelt és ez oldalon az ellenség bal szárnyát visszanyomta, az éjszaka középhada és bal szárnya nem bírt elég gyorsan a túlpartra hatolni, és csak

a késő délutáni órákban sikerült Burnside tábornok utolsó hadosztályának (a legszélsőbb balszárny-nak) szintén a folyó jobb partjára jutni.

A roppant veszteségek megtizedelték az éjszakai csapatait és annyira gyengítették, hogy a conföderált sereg — igen előnyös állása által támogatva — alkonyatig a csatatérnek ura maradt.

Csak 12 órai folytonos, véres és irtózatos tusa után a setétség vetett véget a méészárlásnak.

Az éjszakaiak 16,000, a conföderáltak 14,000 embert veszítettek halottakban és sebesültekben. Mac-Clellan másnap viradóra az ellenséget visszavonulásban találta, de részint lőszer hiányában, részint katonáinak kimerültsége folytán a conföderáltakat nem üldözte.

E mulasztás miatt egy drága nap elveszett, melyet Lee conföderált fővezér gyorsan felhasználva, seregét bántatlanul a Potomac folyó jobb partjára visszavezette.

Midőn september 19-kén Mac-Clellan ismét támadásra készült, ellenfele már teljesen eltűnt. Mac-Clellannak mint vállalkozó és tevékeny vezérnek most kötelessége lett volna szintén a Potomac-on átkelni és a visszavert conföderáltakat további látrálásra kényszeríteni; de ő ezt nem tette, hanem egeledett azzal, hogy Maryland tartomány szé-

leit a Potomac folyó hosszában megerősítette, Harpers-Ferryt újra megszállotta és a folyó áthidalása által egy jövő támadásra előkészületeket tett.

Mac-Clellan e bevaró állásból nem bírt kijutni, jóllehet úgy *⁹⁾ Hallek vezérkari főnök, mint Lincoln elnök őt több ízben tevékenyebb működésre felszólították. Csak midőn a kormánytól határozott parancsot vett a Potomacon átmenni és a támadást újra megkezdeni, engedelmeskedett és october 26-kán seregét a Potomacon átvezette.

Nem lehet itt meg nem jegyeznünk, hogy Mac-Clellan a kormány politikáját nem osztotta és az úgynevezett demokrata párthoz tartozván, a rabszolgák teljes felszabadításának nem volt pártolója.

E nézetét már akkor, midőn a nyár elején Bichmond felé nyomult, nyilvánította egy napi-parancsban, melyben Lincoln kiadott emancipáció-proclamatióját nemcsak bírálgatta, hanem az ellen a sereg nevében egyenesen protestált.

A Potomac melletti megállapodás által az éjszak hadai 40 drága napot veszítettek; Lee ez időt jól felhasználván, nemcsak a Maryland államban nyert zsákmányt biztosította, hanem már több ízben bebizonyított tevékenysége és ügyessége által veszteségeit pótolván, újra Winchester és Charlestown között foglalt állást; Mac-Clellan még a Po-

tomac folyón való átkelés után sem sietett valódi támadásba átmenni, és csakis akkor, midőn *) Sigel éjszakai tábornok Washingtonból új szervezett sereggel hozzá csatlakozott, nyomult előre a confoederáltak megtámadására. Lee tábornok a túlnyomó éjszakai erőt bevárni nem tartá tanácsosnak, s a már előre elsánczolt táborba a Rapahannok folyó mögé vonult.

A kormány Mac-Oellant ezen kétes magatartása miatt, és annál inkább, mert a közvélemény őt kárhoztatá, hogy a confoederált seregnek sikerült veszélyes helyzetéből menekülni és jelen erős állásába vonulni, visszahívta, a sereg, főparancsnokságától egy november 8-ról kelt nyílt-parancs által felmentette, és azt Burnside tábornokra ruházta.,

*¹³) Mac-Clellan az elnök parancsának engedve, letette a vezérpálezát, és *¹⁴) Burnside tábornoknak átadván a hadsereget, Washingtonba ment. Mac-Clellan igen tehetséges, katonailag teljesen kiképzett egyén volt, és katonai szempontból csupán annyiban hibáztatható, hogy jól kigondolt hadi terveit nem elegendő erélylyel és nem a szükséges gyorsasággal hajtotta végre.

De politikai nagy hibája az volt, hogy a kormánynak, melyet szolgált, és a nagy éjszakai pártnak nézeteit a rabszolgák emancipációját illetőleg, nem

osztotta, és közelebb állott az úgynevezett demokrata párthoz, mely a rabszolgákat nem akarta felszabadítani. Lincoln, a köztársasági elnök, annak következtében nem is találta czélszerűnek Mac-Clellan tábornoknak új állást a hadseregben kijelteni, és egyelőre az éjszaki tábornokok létszámában még megmaradt ugyan, de midőn az 1864-ik évben az új elnökválasztásnál a demokrata párt által mint Lincoln ellenjelöltje állítatott fel és megbukott, beadta lemondását és a hadseregből kilépve, Európába költözött.

Burnside tábornok — a Potomac-hadsereg új fővezére — helyzetét nem igen előnyösnek találta. Mac-Clellan igen kedvelt ember volt a seregnél és ez csak fájdalommal látta őt távozni.

Az alvezérek legnagyobb száma Burnside új állását irigyelték és nem igen voltak hajlandók irányában bizalommal és engedelmességgel viselkedni; másrészt már több hónapon át a katonák zsoldja nem fizettetett, és ez által is elégtelenség uralkodott a seregben. A nagy közönség végre a már két éven át tartó háború után még mindig nem látván nagyobb eredményeket, igen fel volt ingerülve és már most a harmadik főparancsnoktól biztos és gyors előnyöket várt.

Ily súlyos körülmények között kellett Burnside

tábornoknak a főparancsnokságot átvenni; látván a kényes helyzetet, eleinte vonakodott az elnök és a kormány felszólításának engedni, és csak az igen sürgős és ismételt felhívásnak engedve és az ügynek használni vélvén, tiszta hazaszeretete folytán vette át a fővezérséget; de mintán azt elvállalta volt, nehéz feladatának sikeres megoldására teljes erejét szentelte. A Potomac-hadsereg ez időben az úgynevezett kék hegységtől keletre a Potomac folyó déli részén táborozott. Burnside megindítván seregét, és az ellenséget, mely a Shenandoah-völgyben felfelé húzódott, oldalba akarván venni, Warrenton város felé irányozta menetét, itt azonban észrevette, hogy a déliek serege már elmenekült a veszélyes helyzetből, melyben azelőtt állott, és összeszedvén minden szétoszlott csapatát, a Rappahannok folyón is átkelt és Frederiksburgnál félkörben erős állást foglalt. Ennek következtében Burnside terve az volt, hogy gyors menetek által hadműveletét az Aquia-Creek, a Potomac egyik mellékfolyócskájára tegye át és a Rappahannok folyót átlépve, seregét Richmond felé vezesse. Az éjszak vezére ez által a conföderáltakat megkerülve, Lee fővezért erős állásának elhagyására kényszeríteni és visszavonulási útját elvágva, őt oldalról támadni czélozta.

E terv igen előnyössé válhatott volna, de Hallek, az Összes éjszaki sereg vezérkari főnöke, Lincoln elnökkel együtt nem pártolták azt, olyannyira, hogy Hallek Bumsidehez küldetett őt jezen hadművelet felhagyására bírni.

Burnside az egyesült akaratnak engedni volt kénytelen, és végre abban állapodott meg, hogy nem a Rappahannok folyó alsó részén, hanem a folyó felső sekélyein átmenve, a déli részen vezetni seeregét Frederiksburg magaslatai alá.

Burnside nov. 15-én hadseregének zömével Fallmouthra indult, Sigel tábornokot 10,000 emberrel Warrentonnál hagyá, az ott összevont vasúti anyagokat fedezendő, egy más kisebb hadosztályt pedig Culpeper felé indított Lee tábornok balszárnya felé.

*¹⁶) Sumner, Burnside alvezére az előhaddal november 18-kán Fallmouth városát, mely Frederiksburg átellenében fekszik, elérte; a főszereg 20-kán szintén teljes erejével oda érkezett és ha lehetséges lett volna rögtön a folyón átkelni, a mint ezt Burnside óhajtá, az ellenséget e váratlan támadás meglepetve találta volna; de a biztosan várt hídhajók, melyeknek Alexandriából való megérkezése ezen időre jelezve volt, — csak 10 nappal később érkeztek Fallmouth alá, Lee pedig az éjszak támadására már ekkor készen állott.

A véletlen még erős és tartós esőket is hozott, úgy hogy midőn az átkelés megkezdődött, a folyam megdagadt volt és azt igen nehezítette. Lee, Jakson és Longstreet confoederált vezérekkel egyesülve, mintegy 80,000 emberből álló sereggel állott a Rappahannok déli oldalán, félkörben a Frederiksburg mögött húzódó magaslatokon, sánczok által védve igen erős helyzetben.

A Frederiksburgból kivezető utak, valamint az egész térség, — mely a város és a magaslat között fekszik — a confoederáltak ütegei által uralgva voltak. A felállított erődök és sánczok mögött az egész sereg vonalának hosszában vadász-árkok voltak húzva, melyek mögött a legjobb lövészek helyeztetek el, az ostromló ellenie sor-tüzet adandók. A folyó több pontján az átkelés meggátlására számos csapat és üteg állítatott fel. Ezen állásban várták a confoederáltak vezérei Burnside támadását.

Valahára december 11-kén éjjel, tehát 3 héttel a sereg megérkezése után szállt ki az éjszakai had táborából, hogy $\frac{1}{2}$ mérföldre alább átkeljen a folyamon, mi végre három — kettős dereglyéből álló — hajóhidat kellett felállítani. Az ellenség átmítására még 3 mérföldre alább egy színlelt hídverés eszközöltetett a folyam kedvező fordula-

tán Skinners-Necknél; ennek célja volt az ellenséges sereg egy részét odacsalni és ez által azt gyengíteni. A sereg zömének ez alatt éjjel észrevétlenül közvetlen Frederiksbnrg alatt kellett átkelni, egy részének pedig a déli sereg balszárnyát megkerülni és azt megtámadni, azután pedig az ellen nyugati oldalát átszárnyalva, annak hátrálási vonalát fenyegetni; mi megtörténve, az ellenség közepére és jobb szárnyára intézendő erős támadás volt szándékolva, mely ha sikerül, a confoederáltak megsemmisítését eredményezhette volna.

Ez volt a terv, melyet Burnside készített, de a sors annak kivitelét nemcsak nem engedé, hanem a' támadás az éjszakaiak teljes visszaveretésével végződött.

Az éjszakaiak serege három nagy részre osztott. Jobb szárnya, melynek a főszerep volt szánva, *¹⁶⁾ Sumner, igen derék, bátor és megpróbált vezér kezeibe adatott; alatta állottak Howard, Hannok és French hadosztályai, Couch, a 2-dik rendes hadtest parancsnoka alatt és Stnrgis, Getty és Willox hadosztályok a 9-dik hadtestből; ezen sereg 30,000 embert számlált. A közép Hooker tábornok vezénylete alatt állott, Humphrey, Griffin és Sykes hadosztályaiból, és 20,000 embert szám-

Iáit. Legerősebb volt a balszárny Franklin tábornok vezénylete alatt, (Gibbon, Meade, Doubleday, Brooes, Hove és Newton hadosztályai) Smith és Reynold alvezérek vezetése alatt 40,000 emberrel; Stonemann hadteste tartalékban tartatott.

A sereg, mint említettük, december 11-kén éjjel elhagyta fekhelyeit és minden seregtestület a számára kiszemelt átkelési pontokhoz nyomult; a jobbszárny és a közép közvetlen Frederiksburg vezénylete alatt, a bal $1\frac{1}{2}$ mérfölddel lejjebb.

Bnrnside reményelte, hogy a hajóhidak hajnalhasadtig készen lesznek és a sereg korán reggel átkelhet; de részint a folyó erős dagálya, részint a túlparton felállított védelmi ütegek a hajók lerakását annyira akadályozták, hogy azok csak 11-kén délután készültek el, és az nap már a sereget átvinni késő volt.

E körülmények után a confoederált vezérek átlátván Burnside tervét, teljesen el voltak készülve a megtámadtatásra, s ekként minden meglepetésnek vége volt; a Skinners-Neckhez küldött erők, látván a csupán cselre számított áthidalási kísérletet, visszavonultak; az előre tolt parti ütegek a főerőhez vonattak, és így teljes számmal tárták a 13-kára elhalasztott támadást.

December 12-kén az éjszaki sereg a folyón

átkelt, de a téli napok rövidek lévén, ez nap sem támadhatott, és vezérei csakis a csapatok elhelyezésével és utórendeletek kiadásával foglalkoztak.

Az első terv, mely a jobbszárny előleges támadását határozta volt, megváltoztatott és az egész seregnek egy és ugyanazon perczben való előnyomulása rendeltetett el.

Franklin tábornok feladata, mely az ellenség jobbszárnyának megkerüléséből állott, nem változott, — Hookernek a középben, Sumnernek pedig a jobbszárnyon kellett az ellenséget egy időben homlokegyenest támadnia. Mind a két sereg, az éjszaki mint a déli, a hideg decemberi éjt tábori tüzek nélkül és álmatlanul, folytonosan fegyver alatt maradva töltötte, várva a jövő napot, melyen a hadi koczka eldöntendő lesz.

A parancs, hogy az éjszaki sereg hajnalhasadtakor támadjon, kiadatott; de a tért oly sűrű köd fedte, hogy azon előhaladni lehetetlen volt. Végre 10 órakor a köd emelkedni kezdett, és a fény nélküli nap homályosan mutatkozott a felhők között.

Sumner tábornok, a jobbszárny parancsnoka, French tábornok hadosztályát rendelte az első támadásra; ez Frederiksburg falai alatt alig kibon-

takozva, tüstént ki volt téve az ellenség által felállított ütegek tüzének, és azok által golyó-záporral borítva, csak nagy nehezen bírta az ostromcsapatokat megalakítani.

Mindamellett French dandárjai a legiszonyatosabb tűz alatt elszántan rohamra indultak, de az ellenség által felállított sáncokhoz 100 lépésre közeledve, a vadászárkok mögött elrejtve feküdt lövészek által oly erős sortűzzel fogadtattak, hogy a derék hadosztály megállani kényszerítettet. Egy ideig még tartotta magát, de majd ingadozni kezdett, végre borzasztón megtizedelve, bomladozásnak indult és hátrált. Helyébe French, Hancock és Howard hadosztályai léptek, — hiába! dandár dandár után nyomult egész közvetlen a sánczokig, de valamennyien összetörve, csaknem megsemmisítve jöttek vissza kiindulási helyeikhez. A confoederáltak egész közvetlen az árkokhoz hagyták jöni a támadókat, és csak akkor, midőn biztos célvonalba léptek, tüzeltek a már kartácsok által megingatott csapatokra. Burnside perczről-perczre reményelte, hogy jobbszárnyának támadásai sikerjü fognak és az ellenség egész állásának Sturgis dosztálya általi megkerülését is elrendelte, de ez n sikerült; a confoederált fővezér kampó-alakban tott fel balszárnya védelmére egy tartalékot,

mely Sturgis hadosztályát észrevéve, azt készen fogadta és visszaverte.

Hiába várta Burnside balszárnyának Franklin alvezér által az ellenség jobb szárnyára rendelt megkerülését, a jelentések, melyek onnan jöttek, erre épített várakozását teljesen megghiúsították.

Az egész balszárny 40,000 emberével vagy nem akart, vagy nem bírt komolyan támadni és úgy látszik, hogy akár Burnside dicsőségére való féltékenységből, akár más okok miatt nem nyomult oly erélylyel előre, mint kötelessége lett volna; később felelősségre vonatva, Franklin magát azzal mentetgeté, hogy ő a parancsot úgy értette, hogy nem komolyan támadni, hanem csak tüntetni volt feladata.

A jobb szárnyon Couch hadteste teljesen visszavonotott és a középhadnak 2 hadosztálya (Humphrey és Griffin) rendeltetett újonnan a magaslatok elfoglalására, valamint a tartalék is utolsó segédeszköz gyanánt Gitty hadosztálynok alatt elővonotott. Azonban ez is eredmény nélkül; sikerült ugyan a roppant erős állás némely részeit elfoglalnia, de azokból újra meg újra kiveretett. Az iszonyú mészárlásnak a korán beállott est vetett véget. A csatatért 10,000 ember borította.

Az éjszakaiak baloldalán, miután a fővezér tá-

madási parancscsal Franklinhoz futárt futár után küldött, Gibbon és Meade hadosztályai a szárny legszélső oldalán az ellenség megkerülését megkísérették; a két nevezett hadosztályt Doubleday hadosztálya követte egy sűrű erdőn keresztül törve, és szembe szállottak az ellenség által ezen oldalon is felállított véderőkkel; Meade és Gibbon rohamra indultak és nem csekély veszteséggel csakugyan elfoglalták az ellenség állását; de a confoederált sereg összes lovassága által, — mely mint már jeleztük, igen kitűnő volt, s az ügyes és bátor*¹⁰) Stuart tábornok által vezényeltetett, — oldalban támadtva, az elfoglalt állásokat ismét elhagyni kényszerültek és csak azáltal menekülhettek a teljes felbomlástól, hogy Birney és Sikles tartalékban levő 2 hadosztálya segítségükre sietett. Itt is az est vetett véget a véres harcnak.

A támadás visszaveretett, a csata az éj szakiak részéről el volt veszítve; de nem azért, mintha rosszul harczoltak volna, hanem azért, mert azt ily körülmények közt megnyerni lehetetlen volt.

A confoederáltak állását csak akkor sikerülhetett volna elfoglalni, ha minden tényező, — melyre Burnside számított — szerencsésen összevágott volna; t. i. ha a hajóhidak pontosan a se-

reggel együtt már november 20-kán Frederiksburg alá megerkeznek és a támadás rögtön megtörténhetik, még mielőtt Lee, Jackson és Longstreet tábornokokkal egyesül, és a délieknek már a természet által erős állása nem lett volna még erődök által is megerősítve.

Azon időben — tekintve a folyam csekély vízállását — nemcsak a hajóhidakat lett volna könnyű egy éj alatt lerakni, de ezenkívül egyidejűleg több gázló is átkelésre lett volna használható s az ellenséget a támadás készületlen találta volna. Végre ha Burnside alvezérei, kik közül legtöbben határozott ellenei voltak, teljes odaadással és pontosan teljesítették volna kötelességeiket, a sikerei nem maradhatott volna.

A támadás, — mint említettük — visszavetett, de a sereg nem volt megverve, ezt tanúsította az, hogy Burnside december 14- és 15-kéna csatátért még tartotta, és csak akkor — midőn látta, hogy Lee nem merészli őt megtámadni, — kelt megint át a folyó éjszaki oldalára és szállt Fallmouthnál táborba. Ez eseményeket a fővezér lemondása követte. Burnside ugyanis Franklin, Hooker, Brooks, Newton, Smith, Sturgis és még néhány más tábornok elmozdítását kívánta és midőn ezen kívánatának az elnök nem engedett, le-

mondását beadta, mire szabadságot nyert és csak később vette át az Ohio állam vezetését.

Míg a keleti hadszínhelyen a fenemlítettek történtek, a szerencse az éj szakiaknak nyugaton sem kedvezett és csakis az 1863-ik év elején vett a harcz az unióra nézve némi előnyös fordulatot.

Ugyanakkor, mikor Lee tábornok keleten Maryland határait pusztította, Bragg déli tábornok szintén visszanyomta Buell éjszaki vezért, anynyira, hogy az Tennessee és Kentucki államokat odahagyván, Ohio államba Louisville és Cincinnati városok alá húzódott. September 16-kán Munfordgville erőd, hős védelem után magát megadta. Ezen vár elesésének még az a következménye is volt, hogy az összeköttetés Nashville és az Éjszak között el levén vágva, e népes székváros elfoglalásától lehetett tartani.

Huntsville, Clarksville, Lexington, Frankfort erődített helyek egymásután estek el, és már Cincinnati bevételétől is félni lehetett.

Egy más déli sereg Price Stirling vezénylete alatt Corinth felől tett támadást *¹²) Rosencrance éjszaki tábornok ellen; egy harmadik erős csapat Missouri államba rontott Dorn confoederált tábornok vezetése alatt és azt pusztította; ekként az éjszakiakat mindenfelé vész fenyegette.

De a keleti hadszínhelyen az Antietan mellett vívott csata a nyugatra nézve is fordulatot adott. Rosencrance éjszaki vezér Price Stirling támadását visszaverte, Curtis és Shoffield unionista tábornokok pedig Missouri államba nyomultak Dorn confoederált vezért féken tartva. Buell tábornok újra támadásra szánta magát Braggs ellen és Naslivillet Tennessee székvárosát felszabadítá; Grant tábornok pedig a Mississippi állam éjszak-nyugati szegletéből Memphis városánál egy új sereget alakítván, Wicksburg ostromlására készült.

Ilyetéft az 1863-ik év elején, ha a déli seregek nem is győztek le teljesen, de legalább védhelyzetbe szorítottak és az éj szakiak a nyugati hadszínhelyen határozottan előnyben voltak.

HETEDIK SZAKASZ.

A hadi munkálatok az 1862-ik év végén.

Az eddigi események eléggé mutatták, mily roppant erőfeszítések tétettek mind a két hadakozó részéről; az egyik, hogy fenntarthassa az újonnan alakult államok confoederációját; a másik hogy a nagy éjszak-amerikai uniót megint helyreállítsa.

A háború színhelyét — melyen eddig is a harc folyt — áttekintve, látjuk, hogy azon vonal, mely a Mississippi állam nyugati határától kezdve egész az Atlanti óceánig terjed, hosszában több mint 200 földrajzi mérföldet képez.

A jobb oldalon Grant tábornok 60,000-nyi újonnan alakított sereggel Memphis közelében áll; feladata: egyrészt előnyomulása által délfelé Rosencrance állását Tennessee államban biztosítani; másrészt Wicksburg erődített városát elfoglalni és az által a Porter és Farragut tengernagyok által vezényelt hadihajórajnak a vízi utat Memphis és Orleans között előkészíteni. *¹⁹⁾ Grant tábornok mellé még *²⁰⁾ Shermann tábornok 30,000 emberrel rendeltetett, s így biztosan várható volt, hogy e 2 kitűnő tábornok a kormány által kitűzött feladatainak meg fognak felelni; Grant ellenében Pemberton confederalista tábornok állott 50,000 emberrel Wicksburgnál.

A hadszínhely közepén Rosencrance tábornok a Tennessee államban működő hadseregnek parancsnoka 50,000 emberrel és 100 ágyúval Stone folyócskánál állott, ellene Bragg confederalált tábornok Murfreesborro városánál 70,000 embert számító sereggel és 120 ágyúval foglalt állást. *

Vége, mint a VI-ik szakasz végén mondot-

tuk, a Potomac-sereg Lee confoederált fővezér elle-
nében Fallmouthnál Burnside vezér alatt táborozott.

Ily hosszú vonalon folyt a harcz mind a két
részről a legmakacsabban,* és jóllehet már közel
két év múlt el, hogy e véres háború első lövése
Charlestownnál elhangzott, mégis mind a két rész
csak határai .szélein állott, a nélkül, hogy egyik
vagy másik lényeges eredményt mutathatott vol-
na fel.

Az 1863-ik év azonban az éj szakiak fegyve-
reinek kedvezni ígérkezett! Látni fogjuk, hogy ezen
év folyamában vizén és szárazon az éj szakiak se-
regei lényeges előnyöket vívtak ki, míg végre
a következő 1864-ik évben és az 1865-ik év
elején, főleg Shermann éjszaki tábornok hősie és
merész benyomulása által az ellenség területének
szívébe, Atlanta és Savannahra, és Richmond a
confoederáltak székvárosának elfoglalása által, a
háború sorsa az unió részére dőlt el.

Rosencrance és Buel éjszaki vezérek Nashvil-
let felszabadítván, Bragg confoederált parancs-
nokló tábornokot Murfreesboro városig nyomták.

E város előtt Bragg megállapodott, és két
országút egyesülésénél, balra a várostól állást
foglalt.

Rosencrance Nashvillenél egy dandárt vissza-

hagyva, 50 000 embernyi erős seregével december 28-kán a confoederált sereggel szembe szállt.

Az éjszakai sereg három hadtestbe volt osztva; jobb szárnyát Cook tábornok parancsa alatt, Dawis, Sheridan és Johnson hadosztályai képezték; a középet Thomas tábornok vezényelte, alatta Negley és Rousseau osztálytábornokok állottak; a balszárny végre Wood, Van-Cleve és Palmer hadosztályaival, Crittenden tábornok alatt állott.

A confoederáltak hadserege is három részre oszlott: a jobb szárnyat *¹⁸⁾ Polk tábornok, a középet Kirby-Smith, a bal szárnyat Hardee tábornok vezényelte.

A két sereget egy kis patak, Little Creek választotta el egymástól, Bragg tábornok jobbjára Murfreesboro városára, bal szárnya pedig a Franklin város felé vezető útra támaszkodott.

December 29-kén mindkét sereg rendeleteit kiadván, az éjszakai a patakon átkelt és harci állásba vonult. Mindamellet azonban, hogy egymással oly közel szemben állottak, a támadás sem egyik, sem a másik részről ez nap nem kíséreltettemeg; épígy 30-kán is egy igen erős vihar következtében a csata elhalasztatott; de mind a két sereg azon biztos öntudatban éjjelezett, hogy más-

nap, az év utolsó napján, az összeütközés okvetlenül meg fog történni.

December 31-kén sűrű köd fedte a tájat úgyannyira, hogy ámbár a seregek egymáshoz alig voltak egy negyed mérföld távolságra, egymást még sem láthatták.

Korán reggel a sűrű köd által fedve, a confoederált seregnek bal szárnya oldalmozdulatot tett és az unió-sereg jobb szárnyát 7 órakor reggel váratlanul és teljes erővel megtámadta. A meglepetés teljes volt és a támadás olyannyira sikerült, hogy a Willich tábornok parancsnoksága alatt levő legszélsőbb 4-ik és 6-ik dandár a heves támadás következtében teljesen szétbomlott és a tábornok maga, ép akkor, midőn lóra akart ülni, elfogatott.

A confoederáltak ez első előny által serkentve, a legnagyobb hévvel tovább nyomultak, két üteget elfoglaltak, s Davis és Johnson tábornokok dandárjait is rendetlen visszavonulásra kényszerítették. Sheridan tábornok az éjszakai sereg jobb szárnyához tartozó és a középhez legközelebb álló hadosztály parancsnoka, a nagy veszélyt látván, hadosztályával a harcsvonallal jobbra-át fordulatot tétetett és ütegeivel a már egészen közel előnyomuló ellenséget kartácstűzzel fogadta.

Ezen hadmozdulat által az ellenség támadásában

ugyan feltartóztatott, de midőn Sheridan ütegeinek tüzei csaknem valamennyien az igen közel álló ellenség lövészei által leterítették, még mielőtt Dawis és Johnson Sheridan háta megett újra rendbe állíthatták volna dandáraikat, szintén hátrálni kezdett. Azonban Sheridan hátrálása teljes rendben történt, és hadosztálya magát lépésről-lépésre védelmezve, csak lassan engedett tért az ellenségnek. Sheridan csapatainak e hősie magatartása mentette meg az éjszaki sereget, mert ez által Rosencrance fővezér tartalékja összes ütegeit a megtámadott jobb szárnyra küldeni időt nyert.

Ez ütegek a harczvonallal szögbe állítva, Hardee confoederált tábornok előnyomuló csapatait oly erős tüzeléssel fogadták, hogy azok kényszerítve lőnek az üldözéssel felhagyni.

Az előnyomuló confoederált hadsereg e ponton megállítatott, de midőn egy időben Rosencrance középhada is, — ámbár eleinte győzelmesen előre törve, — makacs ellenállásra talált és a tartalék ütegei is már felhasználtattak: az éjszakiak vezére nem tartá tanácsosnak bal szárnyának szerencsés előnyomulását folytatni, hanem az egész harczvonalnak parancsot adott a közép mögötti magas partokon új állást foglalni.

E hadmozdulat rendben vitetett végbe és jól

lehet az éjszakiak ezáltal tért engedtek, s a csata első napja veszve volt, mégis annyiban előnyt nyertek, hogy biztosabb állásba vonulva, megvert jobb szárnyukat rendbe hozhatták, és az, az új harcvezetési vonalban kitűzött helyét ismét elfoglalhatta.

A conföderáltak jobb szárnyukon erősen nyomtatva, — középen is tért veszítve, —: nem kísérelték meg az éjszakiakat még ez riap újra megtámadni, annyival kevésbé, mert a folytonos ködös és igen rövid nap már-már helyt adott az alkonyoknak.

Másnap, az 1863-ik év első napján, a conföderáltak napfelkeltekor az erdőből kinyomultak, több üteget állítottak fel, és azokkal az éjszakiak harcvezetését lövöldözni kezdték.

Wood és Palmer tábornokok e lövegek ellen csakhamar felállították ütegeiket és oly szerencsével tüzeltek, hogy a conföderált tüzérség első állásába visszanyomatott.

Rosencrance, hogy a december 31-iki vereséget jobb szárnyának helyreütni alkalmat adjon, azt rendelte támadásra, mi oly lelkesedéssel, oly elszántsággal hajtatott végre, hogy az ellenség bal szárnyát visszanyomni sikerült. E közben az éjszakiak közepe is Rousseau és Negley tábornokok alatt támadásra indult, és szívós ellenállás után

délután 3 órakor a confoederáltak közép sánczait elfoglalta.

Rosencrance most az egész vonalon előre nyomult, és végre kényszeríté Bragg confoederalista vezért állását elhagyni, és Murfreesborro város mögé visszavonulni.

A teljesen kifáradt két sereg januárius 2-kán elfoglalt helyeit megtartotta. Januárius 3-kán a confoederáltak csapatonként megkezdték a hátrálást, és Braggs délnek indulva a Ducknál, mely a Tennessee folyam mellékfolyója, új állásba vonult.

Rosencrance elfoglalván Murfreesborro városát, az ellenséget csak lovassága által üldöztette, — annak menetét szemmel tartva, — mivel erősebb üldözésre az éj szakiak kimerült serege képtelen volt, s azonkívül a lőszerekben is nagy hiány mutatkozott.

A veszteség mindkét részen nagy volt. A confoederáltak az első szerencsés támadásban 2800 foglyot ejtettek, — ezekkel együtt az éjszakiak vesztesége 13,000 emberre rúgott. Carlin tábornok elesett, Rousseau, Van Cleve, Palmer és Stanley tábornokok megsebesítettek. A confoederáltak is 12,000 embert veszítettek, Rainis tábornok halva maradt, Hardee megsebesült.

A bekövetkezett kemény tél a háború e középpontján szünetet parancsolt; azonkívül mindkét sereg veszteségei oly nagyok voltak, hogy ritkult sorait előbb helyre kellé hozni.

Bragg, a confoederáltak vezére, erős állást foglalt, keletnek a Duck folyóra, nyugatnak Columbia városra támaszkodva.

Rosencranee éjszaki vezér Murfreesborronál megállapodott, és összeköttetését Nashvillelel, a honnan seregének szükséges új felszerelését, veszteségének pótlását várta, fenntartani igyekezett.

Elértünk most két kitűnő éjszaki tábornok hadműveleteinek leírásához! ezek oly férfiak, kik a többiek közül magasan kiemelkedve, neveik az egész világban ismertté lettek. Ezek egyike Grant Ulysses, az összes éjszaki seregek fővezére, majdan az unió elnöke; a másik Sheermann, a ki Atlantára és Savannáhra való merész menete által az ellenség szívét érte, és az által döntő csapást mért a confoederáltak lételére.

Grant tábornoknak feladata volt: Memphis eddigi főhadi szállásáról délnek nyomulni, és ez által egyrészt Rosencrance tábornok jobbját biztosítani, másrészt Wicksburgnak a Mississippifolyam mellett fekvő erős erődnek megejtését, mely az összeköttetést és szabad közlekedést, — a már

az 1862-ik év nyarán az éjszaki hajóhad által elfoglalt New-Orleanssal akadályozta, — száraz-ról megkísérlem.

Shermann pedig parancsot kapott 30,000 emberrel a Mississippi folyamon egy hajórajjal leereszkedni és Wickslmrg ostromát a víz részéről elősegíteni.

Egyidőben Banks éjszaki hadparancsnok New-Orleansban rendeletet vett Farragut tengernaggyal a Mississippi folyamon felfelé nyomulni, Port-Hudson az alsó Mississippin fekvő erődöt ostrom alá venni, és annak elfoglalása után Grantnak kezet nyújtani.

E tervnek czélja volt a mexicói-öbölparti államokban biztos állást foglalni és a confoederáltakat azon gazdag segédforrások felhasználásában akadályozni, melyeket ez államok a hadjárat előnyére nyújthattak.

Grant tábornok még az 1862-ik év végén megkezdé hadműködését és előre nyomulván, Pemberton confoederált hadvezért, a ki 50,000 emberrel állott vele szemben, egész Jacksonig, a Mississippi állam fővárosáig nyomta; de itt megállapodásra kényszerítettet, mivel Forrest confoederált tábornok Arkansas és Texas államokból számos guerilla csapatot szervezván, azokkal Missouriiban

tört és ezen állam déli határait pusztította és sarczolta; valamint Memphis városát is, és így Grantnak az éjszaki államokkal való összeköttetését fenyegette. Grant tábornoknak Pemberton további üldözésével tehát fel kellett hagynia, és hogy Forrest merész harczázását ártalmatlanná tegye, megint visszafordult.

Hadseregét két részre osztotta, az egyik rész a fehér folyamon felfelé, Arkansas-Post és Little-Rock erődöket elfoglalta és ez által a Missouri állam széleit biztosította, — a másik pedig Memphisre sietett vissza, a vasutakon ejtett károkat kijavítani és az összeköttetést Tennessee és Ohio államokkal helyreállítani.

Pemberton conföderalista vezér ez által Grant támadásaitól szabadulva, Wicksburgra sietett és épen jó időben ért oda, hogy Shermannt — a ki december 28-kán hadait már kiszállítván, ezen várat ostrom alá venni készült, — megtámadja.

Wicksburgnak, mely 12,000 főnyi helyőrséggel bírt, igen erős helyzete volt, mert nemcsak számos élőerődéi által, de mocsárok által is körülvéve, az ellenség közeledését megnehezíté.

Shermann, Howey tábornok által hátba vétette a várat és azt három nap folytonosan nehéz

lövegei által ostromolta, — ekkor érkezett Grant rendelete, hogy az ostrommal hagyjon fel, és vízre szállva egész seregével jöjjön vissza; ezenkívül Banks és Farragut is akadályoztattak a határozott időben a hadművelet megkezdésében ^ és így Shermannek Wicksburgot sikertelenül el kellett hagynia, és a Mississippi folyamán felfelé hajózáván, az Arkansas folyó torkolatánál megállapodott, ott várva, míg Wicksburg újonnan megkezdendő támadása Grant által elrendeltetni fog.

Azon nehézségek, melyek Wicksburgnál a felső Mississippi folyamzár áttörését akadályozták, előállottak, jóllehet más okoknál fogva, Port-Hudson erődnél is, az alsó Mississippin, és itt is a szabad közlekedést New-Orleanstól felfelé kieszközölni, ezen időben szintén meghiúsult.

Banks éjszaki tábornok és new-orleansi parancsnok hadműveletét 30,000 emberrel december közepén kezdte meg. Banks tábornok előtt *²¹) Buttler Benjámint tábornok volt Orleans parancsnoka, igen erélyes és becsületes egyéniség, de túlszigorúsága által annyira felizgatta a város lakosságát, hogy azok kétségbe esve folytonos lázongásba hozattak; azért a kormány őt ez állásáról elmozdítani volt kénytelen. Banks első intézkedése az volt, hogy Farragut tengernagy által

Goover tábornok hadosztálya segítségével Baton-Rouge erődöt a Mississippi partján elfoglaltatta.

Ez időben egy erős csapatot küldött Galveston városa ellen, mely Texas állam délnyugati oldalán tekintélyes kikötő hely, hogy e város elfoglalása által baloldalát biztosítsa és felfelé Port-Hudsonra az út szabaddá tétessék.

De e vállalat nem sikerült; az oda küldött hajóraj a száraz földi csapatokkal elkésett. A confoederáltak a galvestoni erőt megnagyobbítván, ez a kikötőhelynek támadását, mely december 31-kén megkísértetett, véresen visszaverte; a déliek egy hajót elfoglaltak, egy másikat levegőbe röpítettek, és Burril ezredest 300 emberrel elfogták. Ez expedíció megghiúsulása, Port-Hudsonnak Farragut tengernagy által szándékolt megtámadását is elhalasztani kényszeríté.

E halasztás közben azonban a confoederált parancsnok Port-Hudsonban, Gardner tábornok partütegeit oly számmal és oly jól állította fel, hogy nagyobb előkészületek nélkül a várat meg-ejteni Farragut tengernagy lehetetlenné nyilvánította. Így tehát az éj szakiak New-Orleanson kívül az öböl-államok hosszú partjain, — egy ten-geri expedíció Mobile ellen siker nélkül maradván, — sehol sem bírtak állandó állást foglalni.

NYOLCZADIK SZAKASZ.

Hadműködés az atlanti óceán partjain. Politikai helyzet szemben Európával. A rabszolga felszabadítási proclamatio.

Az atlanti tenger partjain ez időben az éjszakiak ép oly kevés eredményt vívtak ki, mint az öbölparti államokban. Florida államban, a hol Asbóth Sándor hazánkfia parancsnokolt, csak Fernandine és Jackson; dél-Carolinában a Savannah folyam torkolatánál Pulaski erőd, Hillson-Head és Beanfort, éjszak-Carolinában New-Bern és Washington; Virginában Norfolk és Suffolk városok jutottak az éjszakiak kezeibe. E pontokon kívül az éjszakiak nem foglalhattak állást az atlanti óceán partjain, és különösen még kell említeni, hogy a nagyobb tengeri városok, mint Mobile, Savannah, Charleston és Willmington a déliek kezében maradtak. Ellenben a sokkal számosabb és erősebb éjszaki hajóhad az egész atlanti-, valamint az öbölpartokat ostromzár alatt tartotta.

Az éjszakiak megkísérették ugyan Charleston tengeri várat ostromolni, de ezen helyet *²³) Beauregard kitűnő déli tábornok oly ügyességgel, oly erélylyel védelmezte, hogy annak elfoglalására nem

mutatkozott remény, és ezen erős vár csak a háború végén 1864-ben esett Shermann kezébe.

Éjszak-Carolina államban szintén történtek kísérletek Forster és Beck éjszaki tábornokok által a Neuse folyón felfelé mélyebben az állam területére hatolni, és jöllehet Forster Kingston város mellett Pryor confoederált tábornokot megverte, 11 ágyút elfoglalt, 400 embert fogolylyá tett és Lee confoederált fővezér hátában az összekötő vasutakat szétrombolni kezdette; mégis miután a frederiksburgi nagy csatában az éjszakiak megverettek, Forsternek is megint Suffolokra, kiinduló helyére, vissza kellett vonulnia.

Említettük volt, hogy az éjszakiak kormánya az atlanti tenger, valamint az öbölpartokat hajóhada által ostromzár alá vette. Helyén lesz itt azon állást vizsgálni, melyet az éjszak-amerikai hadviselő felek Európa irányában elfoglaltak.

Igen természetes, hogy az európai két nagy tengeri hatalom: Angol- és Franciaország jó szemmel nézte a confoederált államok megalakítását, és szerencsés harczukat a sokkal erosebb Éjszak irányában, és különösen Angolország, a mely mindig féltékenyen nézte a nagy unió folyvást növekvő erejét, alattomban a confoederáltakat hadjáratukban segítette. Így történt, hogy midőn a zár áttörésére

a confoederált kormány szabad kalóz leveleket adott ki, több kalóz-hajó, mint az Alabama, Georgia és Florida nevű hajók angol kikötőkben építettek; minden szükséglettel, ágyúkkal, fegyverekkel, élelemmel Angolországból láttattak el, és ezen ország kikötőiből eresztettek vízre.

Hiába szólalt fel ez eljárás ellen több ízben és erélyesen Adams, az éjszak-amerikai londoni követ. Az épített és felszerelt kalózhajók visszatartására az angol kormány hivatalos rendelete mindig csak akkor érkezett az illető kikötő parancsnokához, mikor épen egy pár óra előtt a kalózhajó már tengerre szállt.

Mindenek előtt az Alabama-hajó lőn veszedelmes az éjszakiakra, mely igen erősen építve, Corvette nagyságú hajó volt és két hatalmas gépezettel bírt. Fegyverzete egy 100 fontos vontcsövű ágyúból, 2 60-fontos szintén vontcsövű és 6 30 fontos sima ágyúból állott. Hajós legénysége angol matrózokból állott, parancsnoka *³⁵) Semmes Rafael kapitány, igen ügyes és bátor tengerész volt.

E hajó szerencsésen elérte az amerikai partokat, és csakhamar Hatteras éjszaki gőzhajót, úgyszintén Ariel nevű éjszaki postahajót elfogta, az elsőt Galvestone előtt, a másikat Cuba sziget partjain.

Ezen Angolországból vízre eresztett kalózhajókon kívül még számos kisebb kalózhajó igyekezett az ostromzárt keresztültörni és a déliek számára részint fegyvereket, részint élelmet, valamint a hadviselésre szükséges szereket szállítani.

Nem lehet feltenni, hogy mindez az angol kormány tudta nélkül történt volna; nem, hogy a fennemlített három kalózhajó nem a confoederáltak számára építetett, és hogy végre az adott parancs azok visszatartására csak véletlenül adatott volna ki elkésve.

Az angol cabinet ez engedékenysége is csak az amerikai nagykövet Adams. ismételt és sürgős felszólamlására történt, és elég indokolt panaszra adott alkalmat. A két hatalmas tengeri állam viszonya tehát igen meghidegült, melyet az unió azon intézkedése is fokozott, hogy a gyapot kivitelére nagy vám vettetett, és két angol hajón erőszakos motozás történt, mely alkalommal egy angol kormányi hivatalos postamálha is elvétetett. Az ügy, ámbár ismét kiegyenlítettett, nagy keserűséget szült, és csak Kanada kényes helyzete egyrészt, az unió harcza másrészt, tartotta vissza a két kormányt az ellenségeskedés kitörésétől.

A francia császár III-ik Napóleon szintén jó

szemmel látta volna a nagy amerikai uniónak két részre darabolását, és ez irányban jó szolgálatait fel is ajánlotta, de az éjszaki congressus Napóleonnak ezen közbeszólását határozottan nem csak visszautasítá, sőt Druin de Luys francia külügyérhez egy jegyzéket menesztett, a melyben e részben minden további lépést tévesztettnek nyilvánított.

Itt is tehát feszes lett a viszony, melynek jobbra fordultát a Mexicoban újonan felállított császárság nem igen mozdította elő.

Mindezen tények, fokozva a kedvezőtlen hadi események által, elvégre az éjszak-amerikai kormányt azon útra terelték, hogy a lehető legerélyesebben lépjen fel.

Az 1863-ik év januárius 1-én proclamatio bocsáttatott ki, a melyben, — hivatkozva az 1862-ik év september 22-kén már kiadott hirdetményre, mely megjeleli mindazon államokat és területeket, melyek az egyesült unio ellen fellázadtok, — kimondatik: hogy azokban, ha e felkelésben megmaradnak, az ott létező rabszolgák 100 nap múlva szabadoknak nyilváníttatnak és az elpártolt államokban a rabszolgaság eltöröltetik.

E nevezetes proclamatio következőleg szól: „Én Lincoln Ábrahám, az egyesült éjszak-amerikai

„államok elnöke azon hatalom erejénél fogva, mely-
 „lyel mint a szárazon és vízen működő hadaknak
 „főparancsnoka, felruházva vagyok, rendelem és
 „parancsolom, hogy az 1863-ik év januárus 1-ső
 „napjától fogva a következő államokban, úgymint:
 „Arkansas, Texas, Louisiana, Mississippi, Alabama,
 „Florida, Dél-Carolina, Georgia és Virginia, min-
 „den személy, a ki mint rabszolga tartatik, örök
 „időre szabad legyen, és jövőre is ezen fenneve-
 „zett államokban soha többé rabszolgát tartani nem
 „leend szabad. Parancsolom és rendelem, hogy min-
 „den polgári és katonai hatóság az ily személyek
 „szabadságát ne csak elismerjék, de azt védelmezni
 „és fenntartani is kötelességöknek tartsák.”

„Rendelem továbbá, hogy az illetén szabaddá
 „lett rabszolgák, a mennyiben testileg arra alkal-
 „masak, a hadseregbe mint katonák, a tengeré-
 „szetbe mint matrózok felvétessenek, és különösen
 „az erődök és helyi hajók szolgálatára alkalmaz-
 „hassanak.”

„Ezen kiadványomat ezennel átadom az összes
 „emberiség igaz Ítéletének és a mindenható isten
 „kegyelmének.”

„Hitelesség végett azt sajátkezüleg aláírtam
 „és az unió nagy pecsétjével elláttattam.”

Kelt Washington városában az Úrnak 1863-ik,

az egyesült-államok függetlenségének 87-ik évében januárius hó 1-én.

Seward William //,
államtitkár.

Lincoln Ábrahám,
elnök.

E proclamatio az összes szabad államok által a legkedvezőbben fogadtatott; a színes lakosság nagy meetingeket tartott és ünnepekkel üdvözölte azt, minden értékpapír felszökkent és a bizalom erősödött. Ez okmányt a fehér lakosság is diadallal fogadta, mint egy jobb jövőnek hajnalát.

Igaz, hogy a rabszolgák most még csakis azon államokban szabadítottak fel, a melyek felázadtak, míg néhány éjszaki államban, mint Maryland, Missouri, Kentucki, a melyek szintén rabszolgát tartottak, azok nem lettek szabaddá, de Lincoln nem tehetette azt másképen, mert hogy a rabszolgaság az egész unióban eltörültesse, ahhoz törvény szerint az összes államok $\frac{2}{3}$ -ának hozzájárulása volt szükséges, a melyre, az elnök jelen helyzetben nem számíthatott; ő tehát az egész unióra ki nem mondhatta a rabszolgák felszabadítását, hanem mint legfőbb hadúr e rendszabályt csakis a zendülő államokra terjeszthette ki.

Azonban minden egyes államnak jogában ál-

lott tulajdon területén ezen proclamatiót magáévá tenni és végrehajtatni, a mint azt csakugyan még az 1863-dik év folyamán Maryland és Missouri tényleg tették is és a szabad államok sorába léptek.

E proclamatió nem maradt az egyedüli rendszabály, melylyel a washingtoni kormány fellépett. A congressus új és nagy finaciális operatiókat léptetett életbe, midőn a háborúi sikerebb folytatására először egy milliárd dollár kölcsönt vett fel, másodszor $\frac{1}{2}$ milliárd dollárrugó kincstári jegyeket bocsátott ki és ezenkívül minden bankjegyre egy százalék adót vetett ki.

Továbbá az egész unióban a conscriptio behozatalát rendelte el, melynek folytán minden polgár hadi szolgálatra köteleztetett.

A négerek felfegyverzéséről szóló bill is elfogadtatott és egyelőre 30 néger-ezrednek rögtöni felállítására határozatott el.

Végre még egy indemnity-bill hozatott, mely által Lincoln elnök felhatalmaztatik, mindenkor, a mikor szükségesnek tartja, a habeas-corpus-actát felfüggeszteni és még igazságtalan vagy helytelen elfogatás esetében is minden felelősségtől felmentetik.

E jog folytán Lincoln teljes hatalmat nyert

a köztársaság bármely polgárát bármikor is elfogatni, mely jog különösen a democrata pártnak már-már szándékolt nyílt fellépése ellen hatalmas eszköz volt.

Az éjszakiak ez erélyes fellépése, de különösen a kiadott proclamatio a confoederált államokban a legnagyobb ingerültséget és elkeseredést szülte és azok kormányát arra bírta, hogy szintén nyilatkozatot tett közzé, melyben mindenekelőtt Lincoln elnök a tulajdon bitorlójának, az emberi jog zsarnokának neveztetik, elrendeli továbbá abban, hogy az 1863-ik év januárius 1-től kezdve minden a confoederált sereg által elfogott éjszaki hadseregbeli főtiszt kényszermunkára szoríttassák, a néger-ezredekben szolgáló tisztek pedig, ha kézre kerülnek, rögtön agyonlövettessenek.

A déliek congressusában még azon indítvány is tétetett, hogy minden néger, a ki egy unionista katonát elfog, vagy megöl, 20 dollár jutalmat nyerjen.

Ha ez utóbbi indítvány nem is fogadtatott el, mégis eléggé jelzi a mély boszúvágyat, mely a confoederáltaknál uralkodott.

A déliek congressusa e hirdetményen kívül felhatalmazást adott Jefferson Dawis elnöknek, hogy akár most, akár a háború folyamában mind-

azon rendszabályokat, a melyeket az éjszaki unió proclamációjának ellensúlyozására és megtorlására szükségesnek tart, még ha a legszigorúbbak lennének is, életbe léptesse és a kormány-közegek által legerélyesebben végrehajtsa.

A háború erélyes folytatására a confoederáltak congressusa is 500 millió dollárra rugó érték-papírokat adott ki és egy párisi bankárnál 70 millió dollár kölcsönt vett fel.

A külföld irányában pedig, különösen, hogy az európai hatalmak által a confoederatió mint önálló állam elismertessék, azon határozatot hozta, hogy mindazon országok ügynökeitől, a melyeknek kormányai eddig a confoederatiót nem ismerték el, az exequatur megtagadtassák.

Ezek voltak azon rendszabályok, a melyek mindkét oldalon tétettek, hogy a kitűzött cél elértessék; t. i. az egyik részről az uniónak ismét teljes helyreállítása, másrésztől a confoederált államok létele igévé váljon.'

Látni fogjuk, hogy melyik oldalra nehezült a mérleg.

KILENCZEDIK SZAKASZ.

Hooker tábornok átveszi-a Potomac-sereg vezényletét.
A chancellorsvillei csata.

A kemény tél, az utak rossz volta, a fredericksburgi és murfresborroi csaták után minden további nagyobb hadműveletet megszüntetett, és csak csekélyebb portyázó és száguldó csapatok által történtek a hadviselő részek mindkét oldalán tüntetések.

Mint már említettük, Burnside fővezér a fredericksburgi csata után a Potomac-sereg parancsnokságától visszalépvén, annak vezényletével a washingtoni kormány által Hooker tábornok lőn megbízva.

Az új parancsnok januárius 25-kén vette át a fővezényletet és első teendője az volt, hogy, — mint azt annak idején Burnside akarta, — több nem teljesen megbízható tábornokot a seregtől eltávolított. — E tábornokok azok voltak, a kik még mindig túlragaszkodással viseltettek Mac-Clellan iránt és csak ellenszenvei látták annak helyet tesítését, bárki lett volna helyettesítője, ha mindjárt a legkitűnőbb vezér is.

E helyzet a hadseregre károsan hatott és a jó szellemet megzavarta; a tábornokok eltávolítása tehát szükséges volt. Hooker fővezér ezek után, a szenvedett vereségek, a sok fáradalmas menet, de különösen a zsoldnak hónapok óta történt ki nem fizetése által lehangolt katonáinak kedélyeit igyekezett emelni; — a ruházatra a legnagyobb figyelmet fordította, az élelmi szerek bőven szereztettek be és osztattak ki, a hátralékos zsold kifizettetett és így sikerült a sereget megint harczképessé tenni.

Hooker maga jelentésében a Potomac-seréget a világ legrendezettebbjének nevezte.

A hadsereg 3 nagy hadtestbe való eddigi beosztását megváltoztatta, és azt 7 hadtestbe osztotta; az összes tüzérség pedig, valamint a lovaság külön önálló hadtesteket képeztek; e két utóbbi fegyvernemből adattak az egyes gyalog hadosztályokba a szükségelt ütegek és lovasezredek, míg a nevezett fegyvernemek zöme mint tartalék együtt maradt.

A hadtestparancsnokok következők voltak: az 1-ső hadtest parancsnoka Reynolds tábornok, a 2-iké Couch tábornok, a 3-iké Sickles tábornok, az 5-iké Meade tábornok, a 6-iké Sedgwicks tábornok, a 11-iké Howard tábornok, a 12-iké Slo-

cum tábornok. Stonemann tábornok a lovasságot vezényelte. A sereg létszáma 120.000 volt.

Ezenkívül Heincelmann tábornok 25—30.000 emberrel védte a székvárost, és a Potomac-vonallal való összeköttetést fenntartotta. Főhadiszállása Alexandriában volt.

A confoederáltak fővezére Lee tábornok a hosszabb fegyverszünetet szintén arra használta fel, hogy seregét a sok veszteség után megint tekintélyes erőre emelje.

Az Ejszak-Carolina államban New-Bern és Suffolk erődök elfoglalására kiküldött Longstreet alvezér csapatait megint magához vonta, és minden száguldó csapatot a fősereghez rendelt vissza; úgy, hogy midőn az év tavaszán a hadműveletek megkezdettek, seregének létszáma körülbelől 100 ezer emberre rúgott.

Mielőtt az 1863-ik évi hadműködésekről szólanánk, említést kell tennünk a confoederáltak egy kitűnő guerilla-csapatvezérééről.

Ez Mosbi kapitány volt, a ki Lee seregéhez beosztva Virginia államnak a Potomac és Rappahannok folyók melletti részeit az unio-sereg nagy hátrányára guerilla-csapataival ritka ügyességgel és páratlan bátorsággal össze-vissza járta, pusztított, sarczolt, futárokat elfogott és a Potomac-se-

regnek a fővárossal való összeköttetési vonalát több ízben megszakította.

Merészsége annyira ment, hogy mártius 2-kán Fairfax-Courth-Hause városát, mely csak két óra távolságra fekszik Washington székvárostól, éjjel váratlanul megtámadta, és Stongton tábornokot egész 30 egyénből álló táborkarával elfogta.

Ezen guerilla-harcot Mosbi kapitány ez időben nemcsak Virginia államban, de később az 1863-ik év folyamában a Rappahannok és James folyamok között is folytatta, és csak az 1864-ik év nyarán kapott nehéz seb gátolta további tevékenységében.

Az 1863-ik év mártius havában a Potomacsereg teljes harczképességre emeltetett és a hadműködések megkezdésére készen állott. Mártius 10-kén egy nyilatkozat bocsáttatott ki, amely szerint minden szökevénynek, ha április 10-kéig illető ezredéhez visszatér, teljes amnestia adatik, ellenben mindazon szökevények, a kik ezen idő után elfogatnak, kíméletlenül át fognak adatni a haditörvényszékeknek.

E hirdetményt egy április 10-kén kiadott más hirdetmény követte, a melyben minden kiszolgált katona felhívatik, kétszeres foglaló mellett, újonnan beállani, de ezúttal egész a háború befejezéséig.

Április 20-kán a hadsereg parancsot vett indulásra készen lenni és e hó 27-kén táborát elhagyva, Fallmonthról meg is indult.

Hooker fővezér hadjáratí terve következı volt: a sereg zıme átlépven a Rappahannok folyamát, Chancelors-Ville felé irányozza menetét, a confoederáltak hadseregét, mely, mint az elıbbi fejezetbıl tudjuk, Fredericksburg mögött állott, meg-támadandó.

Egy időben a fıssereg elınyomulásával Stonemann tábornok 5000 lovassággal, gyors menetekkel a confoederáltak seregének hátoldalába nyomul, s Dix és Keyes éjszakai tábornokokat, a kik dandáraikkal a York és James folyóknál állottak, magával vive, egyenesen Richmond confoederált székvárosra veti magát, hogy ez által Lee fıvezért kényszerítse e város védelmére segílyt küldeni, és seregét gyengíteni.

*²³) Stonemann lovassági tábornok április 28-kán a Rappahannok folyót Kelly-Fourthnál csakugyan átlépte, és 10 nap alatt a Rappahannok és James folyamok közötti területet keresztüljárta, minden lényegesebb hidat, vasutat lerombolt, és az ellenségnek milliókra menı kárt okozott. Május hó első napjaiban egész Richmondig nyomult elıre, a lakosságot a legnagyobb rémülésbe ejtve.

De Richmond alatt csakhamar végét érte oldalmenete, midőn ugyanis május 6-kán az ott Richmond székváros védelmére állomásozó Hampton és H. W. Lee tábornokok — túlnyomó erővel — hátrálási vonalát fenyegették. Stonemann tábornok erről értesülvén, 7-kén csapatait visszavezette és ismét a fősereggel egyesülni iparkodott, mely egyesülése egyébiránt csakis a chancelorsvillei csata után történt. Bármily tetemes volt is azon kár, melyet Stonemann tábornok száguldó hadai az ellenségén ejtettek, Hooker fővezérnek e tüntetés által remélt célja még sem volt elérve, mert Lee confederalista fővezér nem küldött segílyt Richmond felé, ellenben seregét összetartván, teljes figyelmét csakis az unió főserégének mozdulataira irányozta.

Az éjszakai sereg — mint említettük — április 27-kén táborát Fallmouthnál elhagyván, délnek indult Frederiksburg felé, mely várostól délkeletnek a conföderáltak serege táborozott. Az 1-ső, a 3-ik, 6-ik és 2-ik hadtestnek egy hadosztálya délkeletnek indult, hogy látszólag Stonemann tábornok tüntetését valódi támadásnak hitesse el, és 29-kén egy hajóhidat verve a Rappahannok és Rapidan összefolyásánál, ezen folyók jobb partjára átkelt.

Az 5-ik, 11-ik és 12-ik hadtest és a 2-ik had-

testnek 2 fenmaradt hadosztálya Kellys és Elis sekélynél vetette át hadait a jobb partra. E négy hadtesttel Hooker menetét egyenes irányban Chancelors-Viliere vette, a hol is április 30-kán megérkezve, az 1-ső és 3-ik hadtest, valamint a 2-ik hadtestnek 3-ik hadosztálya a zömmel május 1-én ismét egyesült. A 6-ik hadtest Sedgwiks tábornok parancsa alatt délfelé vette útját azon rendelettel, hogy a confoederáltak seregét—keletnek megkerülve — hátba támadja.

Látjuk, hogy az éjszakaiak serege ezen hadműködés által három részre osztatott: a főszereg Chancelors-Viliénél állapodott meg; Stonemann lovas tábornok 5000 lovassal és két gyalog dandárral Richmond felé vette útját, Sedgwiks hadtestparancsnok pedig a 6-ik hadtesttel a confoederáltak hadseregének megkerülésére volt kiküldve; illetén a helyett, hogy Hooker a főcsatára teljes erejét összetartotta volna, messze célzó tüntetésekre 30,000 embert kiküldve, a véres ütközet napján ezen tetemes erőt nélkülözte a nélkül, hogy a tüntetések előnyt nyújtottak volna. Stonemann — mint említettük — célját el nem érte, és Sedgwiks tábornok is csak elkésve, a hamar bekövetkezett döntő nap után került Lee hátába. Hooker fővezér az 1-ső és 3-ik hadtestnek megérkezése

után következőkép állította seregét Chancellors-Villenél csatarendbe. — Chancellors-Ville egy elhagyott nagyobb majorság volt, mely nevét urától kapta. Lényeges ponttá ezen hely csak az áltál vált, mert először egy magaslatra volt építve, és 2-szor mert összpontja volt két országútnak, melyek Frederiksburgról és Gordons-Villeről Richmond és a Rapidan folyó felé vezettek.

A Chancellors-Villetől keletnek t. i. a Rapidan folyó felé nyílt tér vonult el, nyugatnak ellenben igen szakadozott és benőtt talaj terült, mely nagy erdőségek által volt környezve.

Ezen majorságban volt Hooker tábornok főhadi szállása; a sereg következőkép állított fel. Az 1-ső és 2-ik hadtest a Rappahannok folyóra támaszkodva, az állás balszárnyát képezte, a 3-ik hadtest egy hadosztálylyal Berry tábornok alatt tartalékban állott; az 5-ik és 12-ik hadtest a közép hadat képezte, a 3-ik hadtestnek 2-ik hadosztálya Birney tábornok alatt tartalékban, a 11 -ik hadtest pedig a jobbszárnyon volt elhelyezve és ehhez a 3-ik hadtest utolsó hadosztálya Whiple tábornok alatt rendeltetett tartalékba.

Ezen csatarend vonala a Scott-Creek nevű patak folyását követé, és keletről nyugatra a Rappahannok partjáról Chancellors-Villeig húzódott.

Az egész harczvonal majd $1\frac{1}{2}$ geographiai mér-föld kiterjedést vett igénybe. A balszárny a folyóra támaszkodva biztosítva volt, de a jobb szárny az erdőséget érintve, ebben nem talált határozott biztosítékot, mert megkerülhető volt.

A hadtestek kémlelő csapatokat küldöttek előre, melyek valamennyien azon jelentéssel tértek vissza, hogy a confoederáltak serege erős tömegekben közeledik.

Ez volt az unionista sereg felállítása május 1-én. Látjuk, hogy igen gyenge volt, mert hossza által a netalán egy vagy más pontra küldendő segílyt gyorsan nem fogatosíthatta, és csekély mélysége által ellenállási erőben veszített.

Ezenkívül csak a balszárny volt biztosítva, a Rappahannok folyó által, míg a jobb szárny nem volt fedezve, hanem annál inkább észrevétlenül megkerülhető volt, mivel a fővezér elmulasztá messzebb menő szemlejáratok által azt biztosítani, és az által ezen oldalon is az ellenségnek minden mozdulatairól jó eleve tudósításokat szerezni.

Lee, a confoederáltak fővezére, Stuart kiküldött lovassági tábornok által értesülve, hogy az ellenség a Rapidan és Rappahannok folyókon átkelt, Jakson, Anderson és Mac-Law alvezéréivel egyesülve, április 30-kán táborát Frederiksburnnál el-

hagyta, és Chancellors-Ville felé indult. — Május 1-én már annyira közeledett az unionista sereghez, hogy előcsapatai annak felállítását jelezhették.

Lee tábornok, mint kitűnő vezér, személyes szemle után csakhamar kitalálta az éjszakai seregnek gyenge pontját, és rögtön Jakson alvezérének 40,000 emberrel az unió seregének jobb szárnyát az erdőségen túl megkerülni parancsolta, a többi 60,000 embert pedig lehető rövid vonalon mély oszlopokba állította fel az ellenfél közepével szemben.

*³⁰) Jakson tábornok erős hadteste, mely a híres Hill, Coulson és Rode hadosztályokból állott, a május 1-je és 2-ka közötti éjjel csakugyan észrevétlenül megkerülte Hooker jobb szárnyát és május 2-kán hajnalban oly erélylyel támadta meg váratlanul a 11-ik — Howard tábornok parancsa alatt álló — hadtestet, hogy az teljesen szétverve felbomlott és fegyvereit, podgyászát eldobva, rémült futásnak indult.

Sickies tábornok a 3-ik hadtest parancsnoka, a kinek hadosztályai mint tartalékok voltak felállítva, Birney és Wipple hadosztályaival sietett a veszély helyére, és a tartalék-tüzérséget is magához vonva 25 ágyút csakhamar felállított. Ezek tüzelése által a confederalisták támadását percze megállította, de csakis percze, mert Jakson személyesen megjelen-

vén csapatainál, azok hevét újra emelte, és imádott vezérök bátorítása által fellángolva, a biztos győzelem reményében, kimondhatlan bátorsággal nyomultak újra előre,

Hiába állította fel Sickies hadosztályait a harc-vonallal szöglet-alakban, egyik a másik után el-sepertetett a confoederalistáknak szintén előre hozott ágyúai által, és Jakson roppant túlerejének tovább ellent nem állhatván, ha nem is oly rendetlenül mint Howard hadosztályai, de mégis hátrálni kényszerítettet. Már kétes kezdett lenni, hogy a rémes félelem nem fogja-e az egész unionista sereget megragadni, midőn egyidőben e vészes perczzel, Lee tábornok is mély tömegeivel az egész vonalon támadást parancsolt, és valamennyi ütege az unió vékony harcrendét középpontban golyózápporral borította.

De most e vészperczen a véletlen oly eseményt hozott, mely ez egyszer megmenté az unió seregét a teljes megsemmisítéstől.

Jakson, túlbátor, kitűnő és imádott vezére azon 40,000-nyi seregnek, a mely megkerülve az unió jobb szárnyát, oly kíméletlen csapást mért az éjszakaiak hadaikra, 3 golyó által találva, halálosan megsebesülve összerogyott. Lee után a confoederáltak legjobb tábornoka esett el, és ezen esemény,

melynek híre csakhamar átfutotta az egész confederalista sereget, annak épen csak percek előtt oly bátor katonáiban a bátorság szellemét megbénítás egy mozzanat állott be, mely lidérczként nehezedett a szívekre, — és tábornok, főtiszt és közkatona a fájdalomtól megragadva, elzsibbasztva megállott. — E pillanatot felhasználva — mert csak egy pillanat volt — Hooker előparancsolván a nagy tartalék ütegeit, Meade a balszárny hadosztályait féljobbra kanyarodtatta, Sickies megzavart dandárát újra rendbe hozta, Howard pedig szétszórt hadosztályait a harczrend mögött összeszedve, azokat újonnan kijelelt helyeikre felállította. Az éjszaki sereg ismét védállást foglalt

A confoederalista fővezér kísérletet tett az unionisták centrumának áttörésére, de az a múlt napi és éji fáradalmas menetek és a sereg nagy részének véres küzdelmekben való kimerültsége miatt nem sikerülhetett; annyival kevésbé, mert az éjszakai-aknál — kik lételőkért harczoltak, — szívós el-lentállásra talált. Ezek következtében Lee e tervéről lemondva, alkonyatkor a véres ütközet végét ért.

Hooker még az éjjel összébb vont a seregét és azt egy mérföldnyire hátrább két harczrendbe állította fel s azt közel az United States sekélyhez, mindkét szárnyát visszahajlítva, a folyóra támasztá, s még az éjjel sánczokat vettetett fel erősebb védelemre.

Lee a csatatért megtartotta, másnapra hagyván az ellenség újból való megtámadását.

Hooker az éjszakaiak fővezére már május 1-én, de határozottan 2-kán várta Sedgwicks tábornok oldalműködésének eredményét. Említettük, hogy a 6-ik hadtest Lee hátába küldetett, hogy Frederiksburgot elfoglalva, a fősereggel egy és ugyanazon időben a confederalistákat megtámadja.

De mint rendszeren a messze menő megkerülési tervek ritkán sikerülnek, össze nem vágva egy időben, ezen esetben is így történt. Sedgwicks elkésett; elkésett pedig maga okozta késedelem által. Április 30-kán már átlépte volt a Rappahannok folyamát, csak 2 mérföldnyire Frederiksburgtól Skinkers-Neck alatt, de sem május 1-én, sem 2-kán e várost meg nem támadta, tartván a város erősebb megszállásától, jóllehet csak egy könnyű dandár volt ott mint őrség Carly tábornok vezénylete alatt.

Sedgwicks valahára 3-kán elfoglalta a csak csekély számú ellenség által fedezett várost — és még az nap dél tájban Chancellorsville felé nyomult, de ekkor már az ütközetnek vége volt, és az éjszakaiak tábornokának megint arra kellé gondolnia, hogy mikép fogja sértetlenül visszavonulását végbevinni.

Lee személyesen vezetett ellene három had-

osztályt Carly, Mac-Law és Anderson alatt, és csak véres küzdelmek után sikerült Sedgwiksnek az éji homály által fedve és lényeges veszteségeket szenvedve, hadtestét megint a Rappahannok bal partjára Banks-Furthnál átvezetni.

Hooker május 2-kán új állásában tétlen megmaradt, jöllehet ez nap Lee tábornok, mint épen mondtuk, 3 hadosztályt vezetett Sedgwiks ellen, és ez által lényegesen gyengítette főseregét; Hooker vagy nem tartotta fel szemlélő csapatok által összeköttetését Sedgwikssal, és nem értesült a csak néhány órányi távolságra történekről, vagy ön-maga és serege iránti bizalmát teljesen elveszítve, még május 4-kén is állásában nyugodt maradt, és nemcsak hogy a május 2-kán szenvedett vereséget könnyen jóvátehető, az annyira gyengített ellent meg nem támadta, hanem az előkészületeket a teljes visszavonulásra még az nap este megkezdve, május 5-kén hajnalban az United States sekélynél lerakott hajóhidakon egész seregét a folyó jobb oldalára áttéve, azzal régi táborába szállott.

A confoederalisták fővezérének, ki május 5-kén Sedgwiks elleni hadműködésből tért vissza, szándéka volt újonnan az unionisták seregét megtámadni, midőn nagy meglepetésére tudomására jött, hogy az ellenség már egészen eltűnt.

A chancellorsvillei csata az éjszakai részéről el volt veszve, a támadási terv a confoederáltak által nemcsak megghiúsítva, de roppant veszteséggel összekötve, mert 17,000 ember részint a csatatéren maradt, részint megsebesített, és több mint 100 ágyú és 4500 fogoly esett az ellenség kezébe. Berry, Wipple tábornok és 15 magasabb rangú törzstiszt a csatatéren fialva maradtak, Howard, Couch, Sikles, Dewens, Geary, Green, Mott és Ward tábornokok, mint szintén 34 főbb törzstiszt megsebesítettek; Hayes és 4 törzstiszt pedig az elfogottak között voltak.

Ily nagy áldozatokba került az éj szakiaknak Hoofcer fővezér könnyelműsége, mert csakis annak kell nevezni azon eljárást, hogy általában elmulasztotta seregét és állását messzebb menő szemlélő csapatok által biztosítani, továbbá hogy oly számos erőt nagyobb oldalmenetekre, az ellenség megkerülésén, mint a Stonemann és Sedgwiks tábornokok vezénylete alatt levők kiküldött a nélkül, hogy főseregét azokkal folytonos összeköttetésben tartotta volna.

Valamelyi unionista fővezér közöl Hooker nemcsak a legszerencsétlenebb, de bízást mondhatjuk, hogy a legkevésbé ügyes is volt.

A confoederáisták részéről is lényeges veszte-

ségeket kell felszámolnunk; ők is a véres csatában összesen 16,000 embert veszítettek halottakban és sebesültekben, 7 ágyú esett az ellen kezébe, de fogoly egy sem. Több tábornok és főbb törzstiszt szintén elesett, és megsebesített, de a conföderáltak seregének legnagyobb vesztesége az volt, hogy legkitűnőbb tábornoka, Jakson a chancellorsvillei csatában halálát találta.

A chancellorsvillei csatával bezárjuk munkánk 1-ső részét, a melyben láttuk, hogy a confoederáltak a száraz föld minden pontján előnyben maradtak, és ez által majd-majd kétséssé vált, hogy egyáltalában azok legyőzhetőek lesznek.

A következő 2-ik részben látni fogjuk, hogy ha itt-ott a confoederáltak seregei még néltónr győzelmet kivívnak is, mégis általában az éj szakiak előnybe jutnak, és mindig mélyebbre bátyinak a confoederáltak területére.

Vége a 3-ik részben Shermann tábornok Atlantára és Savannára intézett hadjáratit írjuk le, mely helyek elfoglalásával és Richmorf- a confoederáltak székvárosának elestével a nagyszerű háború véget ért.

JEGYZETEK AZ ELSŐ RÉSZHEZ.

I. LINCOLN ÁBRAHÁM 1809-ben februárius 12-kén Kentuckyban született, és habár csak egy évig járt iskolába, mégis favágóból földművelő, hajós, kalmár, kapitány az indusok ellen, postamester, mérnök, jogász és ügyvéd, Indiana állam képviselője, végre congressusi követ lett, mígnem az Egyesült - Államok elnökévé emelkedett.

Termete magas és kissé előrehajlott volt, testalkata izmos, külseje nem épen vonzó; azonban nyíltsága, vídám természete, és éles esze megnyeré mindazok szívét, kik vele összeköttetésben valának.

II. A WHESTPOINTI katonai főintézet New-York közelében a Hudsonon fekszik és erős, egyszerű épületekből áll.

A legtágasabb a tantermeket és könyvtárt tartalmazza, a kisebbekben a tanárok, felügyelő tiszték, és a tanulók laknak, ez utóbbiak hárman egy-egy szobában.

A testület szigorú katonai élvek szerint van szervezve.

A parancsnok egy ezredes, a ki egyúttal főigazgató is, és a kihez egy főintendáns van rendelve. A tanárok részint katonák, részint a polgári osztályból választatnak.

A tanárok száma 17. Illetményeik: szabad lakás az academiái épületekben és 3000 dollár; a felügyelők a rangfokozati fizetést húzzák.

befejezésével pedig a la-platai államokhoz nagykövetté küldetett. Mielőtt Buenos-Ayresre — új állomására — ment volna, Parisba utazott a híres Nelaton. orvosnál bajának orvoslását keresve, de Nelaton nem kísérlette meg a golyó kivételét, ezen miítétet életveszélyesnek nyilatkozta. Siker nélkül tehát újra elhagyta Európát és golyóval fejében Dél-Amerikába ment követi állását elfoglalni.

Itt a kormány, követtársai, valamint az összes közönség tiszteletét megnyervén, — számos évi szenvedései után 1868-ik év januárus 17-kén óriási erejű teste összetört.

Hült teteme egy állam-hajón Washingtonba szállított, a hol új hazájától befogadva porladozik.

V. Az éjszaki sereg 1863-ik évi hivatalos.hadi lajstroma 1 millió 97,452 fot mutat ki, melyek között 40 osztály tábornok 200 dandártábornok és 43,000 főtiszt volt,

Ezen összes erő 23 hadtestbe osztott, és pedig a keleti hadszínhelyen 9, a középén 4, a nyugaton 5 működött, a Mississipi folyam partjain 4 állott, és annak torkolatánál New-Orleansnál 1.

Ezen 23 hadtesten kívül az egész terület, a melyen a háború folytattott, 15 hadkertiletre volt felosztva, melyek a működő seregtől függetlenül, annak szükségleteiről gondoskodtak, és a belrendet fenntartották. — Ezen kerületek is rendelkeztek csapatok felett minden fegyvernemből, a rend fenntartására és az újonczok felállítására. Névszerint a következők voltak, úgymint:

kerületek:		főhadi szállások:
Washington	—	Washington,
Keleti vidék	—	New-York,

Kerületek:		Főhadi szállás:
Közép vidék	—	Baltimore,
Virginia	—	Fort-Monroe,
Éjszak-Carolina	—	New-Bern,
Dél-Carolina	—	Hilton-Head,
Mexicoi öböl	—	New-Orleans,
Pacifique	—	San-Francisco,
New-Mexico	—	Santa-Fé,
Kansas	—	Fort-Leavenworth,
Missouri	•—	Saint-Louis,
Éjszaknyugati vidék	—	Saint-Paul,
Ohio	—	Cincinnati,
Tennessee	—	táborban,
Cumberland	—	táborban.

A hadparancshokságoknak a hadszínhelyen való működés volt kötelességök, míg a hadkertletti parancsnokokra, a kerületek bensejében a biztonság, a hadi pótlás, a hadsztikségletek előállítás, a kórházak, a hadifoglyok felügyelete s egyáltalában minden belügről való gondoskodás volt bízva.

A hadtestek rendszeren 20-^30.000 emberből állottak gyalogságból, lovasságból és tüzérségből voltak összeállítva és három hadosztályba osztva 5 minden hadosztály 2 dandárt képezett.

A hadtengerészeti erő 1863-ban következő volt:

101 csavargőzös	700	ágyúval,
114 kereksgőzös	900	„
60 vértés hajó	300	
24 vitorlás	„	804
21 kisebb hadi	„	326
19 mozsár hajó	57	„
50 parthajó	200	

E. jelentékeny erő arra szolgált, hogy az ellenség területe hosszában elnyúló partokat megszállja.

A tengerészeti személyzet 1863-ik januárius 1-én 4 tengernagy, 16 hajóhadosztály-parancsnok és összesen 40,000 tiszt, gépész, matróz és katonából állott.

A fenn elősorolt 389 hajó következően használta fel a különböző vizeken, úgymint:

21 a Potomac hajóhadcsapat	számára
24 „ keleti öböl „	„
79 nyugaton, vagyis a Mississippin	
65 az éjszak-atlanti megszálló hajócsapat számára	
63 a dél-atlanti	„ „ „
8 a nyugat-indiai vizeken	
3 a kelet-indiai vizeken,	
6 a földközi tengeren,	
5 a nyugati Óceánon,	
59 nyugat-öböli hajócsapat gyanánt,	
9 külön szolgálatra,	
1 a kelet-afrikai partoknál.	

A többi különféle célokra.

VI. 1862-ik év végén a confoederáltak legfeljebb 150,000 rendes katonával és 350,000 önkénytessel rendelkeztek, összesen 140 tábornokkal és 20,000 főtiszttel.

A 15 hadtest hadosztályokba, dandárokba és ezredkebe volt osztva.

A Mississippin nyugati vidékein egyes főnökök különféle erejű csapatokkal a harcot saját kezükre vezették, úgy hogy az a guerilla-harcz jellegét vevé fel.

A sorozás, szükségletek pótlása, a belső hadi és politikai ügyek könnyebb kezelése végett a confoederáltak hadterülete szintén kerületekbe osztatott, melyeknek főhadi szállásaik a következők voltak:

Kerület és egyúttal fő hadi szállás:

Milford	—	Virginia	államban
Staunton			
Petersburg			
Goldsborn	—	Éjszak-Carolina	
Wilmington			
Charlston	—	Dél-Carolina	
Tallahasse	—	Florida	
Mobile	—	Alabama	
Canton	—	Mississippi	
Wiksburg	—		
Madison	—	Arkansas	
Shelbiville	—	Tennessee	
Knoksville	—		
Alexandria	—	Louisiana	
Honster	—	Texas	

A gyalogság 500 ezredből állott, melyeknek eredetileg 1000 emberből álló ereje csakhamar 500-ra apadt. A beosztás és harczmód egészen az éj szakiakéhoz hasonló volt, csak hogy a veszteségeket hamarabb pótolták. A fegyverzet eleinte jobb volt, mint az egyesülteké, — később azonban gyáraikat elveszítvén és a zár miatt külföldről a bevitel nehezítve levén, hiányt szenvedtek. — A ruházat igen hiányos és tarka volt, csak később sikerült azt egyforma barnával vagy szürkével felcserélni. Ezen hiány folytán a katonák szerencsés csaták után többször az ellenség ruháit öltötték fel és azokban folytatták a harczot.

Kemény fegyelem és határozott, a rajongásig lelkestilt vezérek, az egész seregben azon kitartást és pontosságot eredményezték, mely által az véres csatákban és

nélkülözések között is a balsorsnak sok ideig ellenállhatott.

Egy hajóraj alakításának terve az éj szakiak hadihajói számának gyors növekvése által, már csirájában elfojtatott; Jefferson Dawis csak néhány monitort és ágyúnaszádot állított fel, melyek a kikötők megvédsere és az ellenség megszálló hajóinak alkalmi megtámadására használtattak.

Nagy sikerrel működtek a nyílt tengeren czirkáló kalózhajók, és szerencse és ügyesség által az éj szakiak tengeri kereskedelmének roppant veszteségeket okoztak. A confoederáltak tengerészete 1863-ban 1 tengernagy, 12 kapitány, 20 első és 34 másodhadnagy, 44 orvos, 237 Midsiphmann, 4000 matróz és katonából állott. A kalózhajók leszámításával csak 27 hadigözös és egy úszó ágyútelep, összesen 150 ágyúval létezett.

VII. POPÉ tábornok Kentuckyban született, a whestpointi katonai intézetben járt; 1842-ben a mérnöki térképező testületbe lépett; a mexicói hadjáratban magát kitűnteté, de kapitányi rangban Illinoisba magánéletbe vonult vissza.

A harcz kitörésével dandár tábornokká neveztetett ki, több ideig a nyugati hadszínhelyen egy hadosztályt parancsnokolt, míg 1862-ben a Shenandoah völgyben álló csapatok főparancsnokságát vévé át.

Vm. LEE RÓBERT tábornok a confoederalista tábornokok legtehetségesebke és legkitűnőbbike, 1805-ben Virginiában született. A whest-pointi académiát végezvén, a hadmérnöki testületbe lépett és a Mexico elleni háborúban annak vezényletével volt megbízva. Innen visszatérve, a whest-pointi-katona intézet igazgatójává neveztetett ki s

1854-ben a kormánytól a krímiai hadjárat alkalmával az európai hadakozás tanulmányozásával bízott meg. Egyike volt Mac-Clellan kísérlőinek.

A harczt kitörésével rokonszenve, habár csak nagy belső küzdelmek után, a déliekhez vezette, a kik őt azonnal altábornagygyá neveztek ki, és midőn Beauregard 1862-ik év tavaszán a nyugati hadszínhelyre küldetett, a virginiai sereg főparancsnokságát Lee vette át. Ő a tenne helyezett bizalomnak fényesen megfelelt és csakhamar az egész conföderatió támpontjává lett.

IX. HALLEK A. W. tábornok 1815-ben született, Whestpointben képeztetett és 1835-ben a mérnöki testülethez hadnagygyá neveztetett ki. Mint ifjú tiszt különösen az irói pályán tntette ki magát; egyideig az intézet segédtanára volt, később a mexikói hadjáratba ment. Habár korán neveztetett ki kapitánynak, 1854-ben mégis magánéletbe vonult és Californiában San-Franciscót választá maradandó lakhelyéül.

A hadjárat kitörésével mint tábornok a Mississippi kerület parancsnokává, később az unió nyugati seregei fővezérévé neveztetett ki és 1862. július végével, mint az unió összes seregeinek tábornoki főnöke Washingtonba hivatott.

X. STUART tábornok 1835-ben Patrik-Countyban Virginiában született, és 1855-ben a whestpointi akadémiát végezvén, a lovas-vadász ezredbe lépett; a harczt kitörésével kapitány volt az első lovas-ezrednél. A dél részére hajolva, leköszönt, hogy annak ügyéért harcolhasson. Eleinte ezredes, csakhamar tehetsége által a lovasság egyik legkitűnőbb vezérévé lön. 1864-ben tavaszkor elesett.

XI. SIEGEL FERENCZ tábornok Sinsheimban, a

bádeni nagyberczegségben 1824-ben született, Carlsruhében a katonai intézetbe járt, de 1847-ben már leköszönt, hogy a jogi tanulmányoknak szentelje magát.

Az 1848-iki forradalomban, mint Mieroslowsky fősegédtisztje erősen compromittálva, a felkelés lenyomása után Helvetiába menekült, a honnan 1851-ben Amerikába vándorolt ki.

A harcz kezdetével St.-Louisban a duloni nevelőintézet igazgatója és egy katonai lap kiadója volt. Mint a 2-ik Missouri-ezred parancsnoka, minden csatában kitinteté magát és ennek következtében egy év lejárta után dandár-tábornokká neveztetett ki.

XII. BOSENCRANCE STARKE WILLIAMS altábornagy, német elődöktől származik, nagyatyja csak a múlt század végével vándorolt ki Amerikába a Rajna vidékéről.

A tábornok 1819-ben Delawaresben Kingston városban született és 1838-ban a whestpointi akadémiába küldetett.

1842-ben a mérnöki testületben hadnagy lön, de már 1854-ben leköszönt, hogy polgári állami szolgálatba lépjen.

A harcz kitörésekor egy önkéntes ezred parancsnoka levén, csakhamar kitűnősége végett a rendes hadsereg altábornagyává neveztetett ki.

XIII. MAC CLELLAN 1862. novemberben a parancsnokok sorából visszalépte után rang és zsold tekintetében tényleges állásban maradt. A kormány e rendellenes eljárásra kényszerülve volt, minthogy vezérlő tábornokokat rász siker végett a közvélemény miatt igen sokszor azonnal le kellett tenni anélkül, hogy képes lett volna a kormány azokat, ártatlanságuk kimutatása után, ismét illően elhelyezni.

XIV. BURNSIDE AMBROS EVERETT altábornagy 1824-ben Indiana államban született és a whestpointi katonai intézetben neveltetett. A mexikói hadjáratban mint tüzérhadnagy harczolt. 1852-ben leköszönt és egy puskagyárt alakított, de azt jövedelmezőnek nem találván, mérnöké lett.

A harcz kezdetével a Rode-Island-önkéntes - ezred parancsnokává kinevezve, 1861-ben dandár-tábornok lön, és 1862-ben az éjszak-carolinai partok ellen küldött — egy hajócsoporthból álló — expeditió vezetésével bízott meg.

Ezen küldetésnek kitűnően megfelelve, hadaival 1862-dik évi augusztus havában az alsó Potomacra visszajött, a hol Aquianál kikötött, és az antietáni csatában magát kitünteté.

XV. A mérföldek alatt mindig csak német mértföldök értendők.

XVI. SUMNER altábornagy 1796-ban Bostonban született, 1819-ben mint hadnagy szolgált a hadseregben, a mexikói hadjáratban ezredessé lön, mint lovassági parancsnok kitünteté magát és a harcz bevégezte után a New-Mexico-kerület kormányával bízott meg. 1854-ben a kormánytól Parisba küldetett, onnan visszatérve, Jefferson Dawissal különféle politikai kérdések miatt összeveszett, és ennek következtében leköszönt.

A harcz kitörésénél Twiggs tábornok helyett dandár-tábornok, és 1862-ben a Potomac-sereg első hadtestének parancsnoka lön. Mac-Clellan alatt minden csatában kitünteté magát, Antietannál a neki átadott 2-ik hadtestet vezénylé és Predericksburgnál a jobbszárnyat vezette.

Hooker kinevezése után a Missouri-kerületet vette át; oda utazván, halálos beteg lön. Szigorú, de méltányos volt; alattvalói tisztelték és szerették.

XVII. MAC-DOWELL tábornok 1831-ben Columbiában Ohióban született. A whestpointi intézetet látogatta, 1852-ben mint hadnagy a 3-ik gyalog-ezredbe lépett, és azonnal az indiánok elleni harczokban vett részt; míg 1853-ban mint a gyalogsági harczászat tanára Whestpointbe hivatott.

A harcz kezdetével a tényleges szolgálatba visszalépett, és 30-ik születésnapján Schenk tábornok dandárjában egy ohiói önkéntes-ezred ezredesévé lön; résztvett az első bull-runi csatában. 1861. szeptemberben dandártábornokká neveztetett ki, résztvett az antietáni csatában, azután Buell tábornokkal Louisvillerre ment, és ott az Ohio-sereg parancsnokságát vette át.

XVIII. POLK LEONIDÁS altábornagy 1827-ben Whestpointbe jött, de Mac-üvaine ottani pap befolyása következtében leköszönt és egyházi szolgálatba lépett; 1838-ban már Alabama-, Mississippi- és Louisiana-államok püspökévé lett. Délen sok birtoka levén, és egész átszellemlülve a déliek ügye iránt, a harcz kitörésével annyira előtérbe lépett a katonai élet iránti szenvedélye, hogy a confoederált-seregbe beállott és dandártábornok lett.

Nemsokára altábornagygyá neveztetett ki, de 1864. június 13-kán a számtalan csaták egyikében, — melyeket Shermann tábornok Atlanta felé való hadjáratban vívott — elesett.

XIX. GRANT ULYSSES tábornok 1828-ban Point-Pleasantban Ohióban született, Whestpointben nevelkedett és 1845-ben a 4-ik gyalogezredbe lépett. A mexikói hadjáratban kitünteté magát, 1854-ben leköszönt és Galenában Illinoisban atyja üzletébe lépett.

A harcz kitörésével a 21-ik önkéntes-ezred parancsnokává, 1861. május havában pedig dandártábornokká

lett és 1862. mártiusban mint altábornagy a nyugat-Tennessee-hadkerület vezényletével bízott meg. Silobnál az első csatánapot elveszíté, de Wicksburg bevételével és Chatanooga tartásával annyira kitünteté magát, hogy az Unió seregeinek főparancsnokává és a rendes hadsereg fővezérévé neveztetett ki, később elnök lön.

XX. SHERMANN WILLIAM 1820-ban Lancasterben Ohióban születve, egy bíró fia, Whestpointben nevelkedett, 1840-ben a 3-ik rendes tüzér-ezredbe lépett. Jelen volt a Florida elleni harczban és a 10-ik hadkerteletben főhadsegéddé lön; a mexikói hadjárat után a sereget elhagyá, hogy Turner Lukás üzletébe lépjen.

A hadjárat kitörésével a new-orleansi katonai intézet igazgatója volt.

Mint a 13-ik rendes tüzérezred parancsnoka a táborba ment; dandártábornokká kinevezve a silohi és donelsoni csatákban annyira kitünteté magát, hogy altábornagygyá lön, és 1862-ben télen a 15-dik hadtest vezényletét vette át.

Shermann kiváló katonai ismeretek mellett még különösen szervező és administratív tehetséggel is bírt és a harcz folyama alatt Grant mellett a legkitűnőbb tábornokká emelkedett. Atlantai hadjárata által 1864-ben a háború sorsát ő dönté el.

XXI. OSTERHAUS PÉTER a rajnai vidéken Coblenzben született, mint kalmár Manheimban élve, a bádeni felkelésben résztvett, és ennek következtében Amerikába ment és a harcz kezdetén az önkéntes ezredbe lépett; a hadjárat alatt hadtestparancsnok lett.

XXII. BUTTLER BENJÁMIN altábornagy New-Hampshirben született, és tanulmányainak bevégezte után Massachusettsben ügyvéd lön.

A háború kezdetével katonai szolgálatba lépett és csakhamar ezredessé, dandártábornokká, altábornagygyá és hadtestparancsnokká emelkedett. Szigorú eljárása által a köztársaságiak mély tiszteletét ép azon mérvben bírta, mint a conföderáltak gyűlöletét.

Virginiában 1864-ben oly kevés szerencsével küzdött, hogy 1865. január 7-kén a főparancsnokságról letétett.

XXIII. BEAUHEGARD tábornok 1818-ban született, 1858-ig mint tüzértiszt szolgált és azután a whestpointi intézetben tanár lett. Charleston dicső védelmezése és közösen elismert katonai tehetségei folytán a déliek egyik legkitűnőbb tábornokai közé soroztatik.

XXIV. HOOKER JÓZSEF Massachusettsben született és Whestpointben nevelkedett, a rendes hadseregbe mint tüzértiszt lépett, a mexikói hadjáratban magát kitünteté és a harcz alatt alezredes lett. 1853-ban leköszönt, hogy Californiában mint telepítő éljen.

XXV. A HADI FOGLALÓ Amerikában eredetileg 100 dollárral állapítottatott meg. De minthogy az önkéntesek száma csakhamar leapadt, 150-re emeltetett, mely összeg néha már a szolgálat elején kifizettetett. A conscriptio behozatalával a bountyt*) 300 dollárra emelték. Egyes államok rendszeren még több bountyt fizettek. New-Yorkban az önkénteseknek néha 1000 dollár adatott.

XXVI. SYKLES GYÖRGY marylandi születésű, az önkéntes hadsereg tábornoka volt, mig a rendes hadseregben a 14-ik gyalogezredhez tartozott.

Mindazon tiszték, kik a rendes hadseregben szolgáltak és sokkal magasabb ranggal léptek az önkéntes had-

*) Olvasd: bountv (foglaló)

seregbe, nemcsak hogy előbbi állásuk számukra fentartott, de aránylag még előmenetelt is tettek a rendes hadseregben. Így sokszor megtörtént, hogy kapitányok a rendes hadseregből kiléptek, hogy mint ezredek vagy tábornokok vegyék át az önkénteseket és a rendes hadsereg lajstromában alezredeknek íratlak be. Sykles később osztálytábornokká léptettetett elő.

XXVII. SCHURZ KÁROLY tábornok a Rajna-vidékről, Kinkői megmentésében való résztevése által ismert, később Madridban amerikai követ volt; a harcz kezdetével elhagyá a politikai pályát és mint dandártábornok a seregbe lépett.

XXVIII. STEINWEHR tábornok, előbb porosz szolgálatban volt.

XXIX. JAKSON JEFFERSON TAMÁS 1826-ban Lewisben Virginiában született; korán árván maradt 3 testvérrel, szegényen. Egy jóakarója által segítve, és Whestpointben neveltetve, itt csakhamar kitünteté magát és 1846-ban a 2-ik tüzéradtestben hadnagy lett.

A mexikói hadjáratban oly kitűnően harczolt, hogy őrnagygyá emelkedett. 1852-ben egészségi szempontból visszalépett és Lexingtonban tanár lett. A harcz kitörésével mint ezredes lépett a conföderált hadseregbe. Szigorú önmaga s tisztei iránt, hallgatag, magába vonult, és csakis önmagában bízva, eleinte tisztei nem kedvelték, de csakhamar felismerték szíve egész nemességét és magas katonai ismereteit, s a katonákkal együtt versenyeztek vezérök iránti szeretetben és odaadásban.

Bátorsága és lélekjelenléte váratlan hadi mozzanatok feltalálásában, csakhamar a legmagasabb katonai méltóságokra emelték őt. A shenandói völgybe vonulása, valamint Mac-Clellan jobbszárnyának megkerülése, Pope

átszárnyalása a Rappahanokon, dicsőségét örökre biztosítják. Ingathatlan bátorsága végett katonái (Stonewall) kőfalnak nevezték.

A chancellorsvillei csatában három golyó találta, az első bal karját hóna alatt zúzta össze és egyúttal mellébe fúródott, a második bal karját törte szét és a harmadik jobb kezét lőtte keresztül.

Hill tábornok e szerencsétlenségről tudósítva, oda-sietett és a nehéz sebesültet hátra vitette.

Az ellenség a csoportba lőtt, s minthogy egy sebesültvivő egy ágyúgolyótól találtatott, Jaksont egyedül kellé hagyni, míg Hill az ellent visszaverte. Miután a tábornok biztonságban volt és a vérfolyás elállítatott, az orvosok hosszabb tanácskozás után a balkar levételére készültek. Minthogy a vérvesztés roppant volt, az orvosoknak kevés reményök vala és csakugyan május 7-kén tüdőgyulladás mutatkozott, mely minden javulási reményt meg hiúsított. E napon érkezett meg felesége, — a ki után igen vágyódott és a ki május 10-kén bekövetkezett haláláig teljes odaadással ápolá őt. Halála előtt azt kívánta, hogy Lexingtonban temettessék el és hadteste Evell tábornoknak adassék át. — Mindkét óhaja teljesült. — Lázaiban szelleme mindig a csatatéren volt, a hol főtiszteinek harsogó hangon osztott parancsokat. Jakson halálával a confoéderáltak hadserege pótolhatlan veszteséget szenvedett. Az ellenség tisztelete követé őt kora, de dicső sírjába.

XXX. DAWIS ezredes ifjúsága daczára az unionista sereg egyik legtehetségesebb lovassági tiszte volt. Szolgálatba 1854-ben lépett és a hadjárat kitörésével kapitánynya kinevezve, 2 év alatt — magát kitüntetve — ezredessé lett. Épen dandár-tábornokká akarták kinevezni, midőn 31-ik évében ezrede élén elesett.

XXXI. MEADE GYÖRGY tábornok 1815-ben Spanyolországban Barcelonában született, a hol atyja mint amerikai consul élt. 1831-ben a washingtoni katonai intézetbe lépett, 1835-ben a harmadik tüzér-ezrednél hadnagy lett, 1836-ban leköszönt, de 1842-ben a hadmérnöki testülettel mint hadnagy ismét a mexikói hadjáratba ment.

A harcz kitörésekor kapitány volt, az újonnan alakult pensylvaniani önkéntes testületben dandárparancsnoksággal bízott meg; dandárjával a Richmond alatti ütközetben magát kitüntette és súlyosan megsebesült. Felgyógyulása után a pensylvaniani pótsereg vezényletével bízott meg, míg a fredericksburgi csata után a 3-ik hadtest vezényletét vette át. A chancellorsvillei csata után a harcz végéig a Potomac-sereg főparancsnoka maradt.

XXXII. STONEMANN GYÖRGY altábornagy 1826-ban New-York államban született, kiképeztetését Whestpointben nyerte és 1845-ben mint hadnagy az első lovassági ezredbe osztatott; a hadjárat kezdetével, mint őrnagy a 4-ik ezredbe lépett s nemsokára a Potomac-hadseregben egy dandárt vezényelt.

Már az első hadjáratban Marylandban egy hadtestet parancsnokolt, dél-virginiai átvonulása a chancellorsvillei csata alkalmával oly népszerűvé tévé, hogy a Potomac-sereg lovasságának parancsnokává és közvetlen azután a lovassági kerület elnökévé neveztetett ki. Ez állásában azonban sokáig nem maradt, hanem ismét átvéve a lovasság vezényletét és azt a háború végéig megtartá.

XXXIII. MORGAN JOHN tábornok 1826-ban Kentuckyban Lexingtonban született, mint szegény szülők gyermeke; a hadjárat kitöréséig csendesesen, élete fenntartására munkálkodva élt. — A mexicói hadjáratban,

mint közkatona vévén részt, vakmerősége következtében tiszt lett, de megint elbocsátva, igen kalandos életet vitt, melyben vagyont szerzett és különös előszeretettel testi gyakorlatokra adá magát.

A polgárháború kitörésével a confoederáltak szolgálatába lépven, saját költségén egy ezredet alakított és 1861. mártius havában az első kivonulást tevéi Kentuckyból.

Bátorsága által csakhamar dandártábornok lön; Indiana és Ohion való keresztülvonulása alatt 34 hidat rombolt le és a vasútvonalat 60 helyen tette használhatlanná, 5000 foglyot hozott magával és több millóra menő közvagyonot tett tönkre.

XXXIV. SEMMES RAPHAEL Marylandban született, az annapolisi tengerészeti akadémiában nevelkedett, 1826-ban tengerész-hadapród és 1827-ben hadnagy lett. A mexicói hadjáratban mint segédtsízt vett részt, több csatában kitünteté magát és ez eseményeket egy „Services at float and at shore” című füzetben írta le.

Karcsú, sugár termetű volt, alattvalói higgadtságát, ügyességét és páratlan bátorságát különösen tisztelték benne. Mint az Alabama kalózhajó parancsnoka híressé lön.

(Első rész vége.)

MÁSODIK RÉSZ.

A HÁBORÚ AZON IDŐSZAKA, A MELYBEN AZ ÉJSZAKI SERE-
GEK MINDENÜTT ELŐNYÖKET VÍVNAK KI.

ELSŐ SZAKASZ.

A chancellorsvillei csata következései. Lee hadműködését átteszi a Susquehanna folyam vonalára. A gettysburgi ütközet.

A chancellorsvillei csata elvesztése a hangulatot az éjszakiaknál igen komorrá és nyomottá tévé, ehhez járulván még azon körülmény is, hogy ugyanakkor a hírek sem Charleston, sem Wicksburg felől nem voltak kedvezők.

A helyzet még az által is kétesebb lőn, mert épen ez időben a legénység nagy részének hadi szolgálatideje lejárt, és az újonnan behozott népösszeirási hadállítás rendszere nagy ellenszenvre talált.

E nehézséget még több nagyobb városban a demokrata párt által előidézett néplázadások is növelték, különösen New-Yorkban előfordult rendetlenségek, a hol a csöcselék túlszámmal levén, ily felkelésekhez igen sok elem találkozott. A lázadás New-York városában oly nagy mérvet öltött, hogy a városi karhatalom azt nem levén képes

fékezni, egy egész hadosztály küldetett oda annak leverésére Dix tábornok vezénylete alatt, ki csak a legszigorúbb eljárás után volt képes a rendet helyreállítani. Buffalóban, Baltimoreben, Portlandban és Bostonban szintén haderővel kellett a néplázadásokat elnyomni.

A confoederalisták fővezérének Washington felé megkezdett előnyomulását e népfelkelések igen elősegítették; ezek a demokrata párt részéről oda voltak irányozva, hogy az unió kormánya kényszerítve legyen, a confoederalistákkal egyességre lépni, még a rabszolgaság elismerése mellett is. De Lincoln ez esetben is bebizonyította, hogy erélyesen képes kormányozni, és ámbár több állam kormányzója azon javaslattal állott elő, hogy az összeírás hadállítás-rendszere függesztessék fel, Lincoln azt, épen a felkelés ellenében, annál inkább és pedig a legnagyobb szigorral fogatosíttatni rendelte. A felkelt városokban az ostromállapot kihirdettetett, és a felkelők vezetői irgalom nélkül büntetettek. Ez eljárásnak a legjobb eredménye is lett, — a belbéke csakhamar helyreállott és nem is lön többé megzavarva, a hadállítás akadály nélkül folyamatba vétetett, és az összes nép — mint látni fogjuk — az előnyomult confoederalista sereg összeverésére fegyvert fogva, mindenfelé síkra szállott.

Hooker egyelőre a fővezényletet megtartá, jóllehet, úgy az elnök, mint Hallek tábornoki főnök annak helyettesítését már elhatározták, és csak az új vezér választása jött még kérdésbe.

Hadi-tanács után a sereg a Potomac-vonal védelmére Centrevillere bízott, a hol a Bull-Run folyócskánál állást foglalva és Washingtont védeve, Lee confederalista fővezér hadműködését szemmel tartá.

Lee egész május havát arra használta fel, hogy dél- és éjszak-Carolina államokból, mint szintén Virginiából erőket szedve, seregét az új hadjáratra ismét képessé tegye. Terve nem volt csekélyebb, mint hadműködését, az éjszakaiakat teljesen megkerülve, Washington város hátoldalába irányozni és a Susquehanna folyam vonalát venni alapul.

Ily merész működés által akarták a déliek már rég táplált óhajukat megvalósítani: egy nagy csapással a harcznak kedvező fordulatot adni.

Lee hadseregét újonnan osztá be; Evell altábornagy az elesett Jackson hadtestét vette át, Hill tábornok Johnsont helyettesíté — a kit a déliek kormánya Wicksburg segélyére küldött, mely vár ellen Graiit tábornok ismételve megkísérlette az ostromot, — Longstreet altábornagy pedig a harmadik hadtestet vezényelte. Ilyetén három nagy

hadtestre volt osztva a confoederalisták egész serege, mely 110,000 harczost számított, 15,000 lovasal és 180 ágyúval.

Lee azzal kezdé meg hadműködését, hogy Evell hadtestét június 3-kán azou rendelettel indította menetbe, hogy Culpeper városát elfoglalván, hadait a Shenandoah folyamon átvezesse, és ezen folyam völgyében lefelé húzódva, Winchester erődített várost megtámadja. Mint említettük, az éjszakaiak serege a Bull-Run folyócska mentében, közel Centreville helységéhez, táborba szállt.

Lee fővezér tüntetés gyanánt, hogy az éjszakaiakat azon hiedelemben tartsa, mintha seregével Washingtont lenne szándéka megtámadni, Stuart lovassági tábornokot 2 lovas és egy gyalog dandárral Warrenton-Junction felé küldé, egyúttal e tüntetés által azon czélt akarta elérni, hogy az előrenyomuló Evell hadtestének az ellenség felé eső jobb oldala takarva legyen.

Evell tábornok június 4-kén hadtestét megindította és a Racoon sekélynél a Rapidan folyón átkelve, Culpeper városát 8-kán elfoglalta. Június 10-kén innen tovább indult, Frontroyálnál a Shenandoah folyamot átlépte és 13-kán Winchester városát megtámadta. Winchester városa számos főútnak csomó pontja, 6000-nyi helyőrség által Mill-

roy tábornok vezénylete alatt védelmeztetett. Midőn Millroy tábornok 13-kán éjjel Mac-Raynolds ezredes által, — a kinek ezrede az elővédet képezte, — az ellenség közeledéséről értesült, haderejét akként osztotta fel, hogy Elliot tábornok a külső erődöket, Elys tábornok pedig magát a várost vegye védelem alá; míg Raynolds ezredesnek a két főerőd összeköttetését kellett fenntartania.

Június 13-dik napján délelőtt a confoederalisták serege az előőrseket visszanyomva, a várost nyugatról és éjszokról bekeríté, míg a déli és keleti oldalon folytonos csatározások és tüntetések által foglalkoztatta a helyőrséget. Délután 5 órára a bekerítés teljesen végbevitetvén, az éjszaki oldalon fekvő erődöket heves rohammal megtámadta és azokat, 6 ágyúval együtt, el is foglalta. Millroy tábornok az éjszaki erődök elvesztése után csakis a belső erődökre és a város védelmére volt szorítva. Ez által a helyőrség helyzete, a roppant túlnyomó ellenséggel szemben, kétes kezdett lenni, haditanács tartatott, és miután az abban résztvevők többsége a város elhagyását javasolta, 14-kén hajnalban a helyőrség a várost elhagyá és hátrálását Harpers-Ferry felé megkezdette. A kis sereg egy órányi távolságra a várostól háborítatlanul haladt ugyan, de itt Johnson confoederalista tábor-

nok hadosztálya által, — mely egy erdő mögött lesben állott, — megtámadtatott és teljesen szétvetett. A helyőrség nagyobb része — mintegy 3000 ember — fogolylá lőn, azonkívül 30 ágyú és 400 ló esett a győzők kezébe; Millroy tábornok személyesen vagy 1600 emberrel nagynehezen Harpers-Ferry-re menekült.

Evell már másnap, 15-kén, előcsapatait Jenkins és Imbooden ezredesekkel Williamsportra küldé, az ottani átkelést a Potomaccon előkészítendő, a hadtest maga 16-kán követte az előhadat és 17-kén a folyamat átlépte.

Lee fővezér Evell sikeres működéseiről értesülve, Hill és Longstreet hadtesteivel június 15-kén hagyta el táborát, és gyors menetekben nyomult Evell után a Shenandoah völgyébe. E folyam hosszában előrenyomulván, 23-kán és 24-kén hadtesteivel a Potomaccon átkelt és 27-kén már Chambersbourgra érkezett, a hol megállapodva táborát felütötte.

Evell eközben folyton előre nyomult, sarczolt, pusztított; elfoglalta York városát, szétrombolta az Ohio-vasutat, mely Washington az éjszakai állomokkal összeköti, és a világhírű susquehannai vasúti hidat légbe röpítette. Száguldó csapatai egész Baltimoreig hatoltak.

Most jutott valahára Hookernak eszébe, mély álmából kiábrándulni és észrevéve, hogy mennyire csalatott meg Lee által, — a kit még mindig a Rappahannoknál gondolt, — hadseregét megindítani. De a kormány erre nem adott neki alkalmat, hanem a vezérpálczát tőle elvevén, azt Meade tábornok kezébe adta.

Winchester város váratlan elfoglalása villámcsapásként érte az éjszakaiakat. Washingtont rémülés fogta el és a lakosság nagy része, sőt a kormány közegei is kétségbe esve, már a falak előtt látták a pusztító ellenséget. Egy távsürgöny a másikat érte, minden oldalról rémhírek érkeztek és ezek, mint ily esetben rendszeren nagyítva, bódítólag hatottak a köznépre.

Csupán Lincoln maradt nyugodt; szokott erélyével a székvárost, a környező vidékeket, valamint Ohio, Maryland és Pensylvania államokat ostromállapotba helyezte, és a néphadakat felkelésre, a nagy városokat a legerélyesebb védelemre szólította fel. A fenyegetett területen 2 új hadkerületet állított fel, az egyiket Susquehanna név alatt az erélyes Couch, a másikat — Monongahela kerületet — Brooks tábornok parancsnoksága alá helyezve.

E gyors intézkedéseknek sikeres eredménye

lőn, — a nép összeszedte magát, nem hallgatva a demokraták lazítására fegyvert ragadt, és a gyűlhelyekre sietett, úgy hogy a hirdetmény köz-
zététele után 48 óra múlva csupán Washington-
ból magából 2 ezred szállt táborba.

A kiszolgált katonák e veszélyhelyzet által felbuzdítva, újra beállottak és régi ezredeikhez so-
rakoztak, — úgy, hogy Meade serege minden napi menet után, melyet az ellenség elé tett, ezerekkel szaporodott: szóval az amerikai vasjellem csakha-
mar legyőzte a pillanatnyi rémületet, és az egész nép egy ember gyanánt állott fel, tökéletesen meg-
felelve a helyzet parancsoló szükségének.

Meade a Potomac-sereg új fővezére szintén rögtön feltalálta magát. — Június 24-kén centre-
villei táborából megindult és naponként 6—8 mért-
földet tevén, Port-of-Rocknál a Potomacon átkel-
ve, 28-kán Frederick-Cityre érkezett és 29-kén már egész seregével hadi állást foglalt, melynek balszárnya Emmetsburgra, jobbjá New-Windsorra támaszkodott. Június 30-kán értesülvén, hogy az ellenség Gettysburgra nyomul, Bafford könnyű lo-
vas dandárát kémszemlére oda küldé.

A sereg ez nap pihent, de az ellenség moz-
dulatainak kipuhatolására mindenfelé czirkáló csa-
patok küldettek.

Gettysburg kis város, közel a Monocacy folyó forrásaihoz, melyek a South-Mountaine hegylánczolatról a város felé ágaznak. — A város maga völgyben fekszik. Déli részén, emelkedett talajon egy kőfallal bekerített temető van. A temetőt jobbra és balra félmérföldnyi hosszú és negyed mérföld széles magaslat övezi, mely két oldalán visszahajolva kamj)ó alakot képez,

A város éjszak-nyugati szélén az említett South-Mountaine hegyláncz- mintegy mérföldnyi távolságra nyúlik el, és a völgybe egész a városig gyengéden ereszkedik le.

Az éjszakiak serege július 2-kán reggel az említett magaslaton foglalt állást a temető az állás közepébe esvén, míg a confoederalisták a hegylánczolat lejtőjén szintén szélesebb kampóalakban állították fel hadaikat. Az egész tér szakadozott és itt-ott sűrűbb-ritkább ültetvényekkel és erdőcskékkal volt takarva.

A városhoz közel a hegylánczolat alsó lejtőjére a tanintézetek, seminarium és academia építvék. A Monocacy-folyó ereszei keletről és nyugatról a várost átkarolják. ,

Ez volt a terület, a mely július 2-kán a legvéresebb ütközetek egyikének lett színhelyévé.

Meade, az éjszakiak fővezére július 1-jén az 1-ső

és XI-ik (Raynolds és Howard) hadtestet, Raynolds vezénylete alatt Gettysburgra kiildé, hogy az ellenség állását és erejét egy erőszakolt szemle által kipuhatolja és egyúttal a város helyzetéről, valamint a terepviszonyokról is körülményes tudósítást szerezzon.

Raynolds hajnalban megindult, és a város falaihoz érkeztén, azt Hill hadtestének előcsapatai által megszállva találta.

A confoederalisták előőrsei nyugatfelé hátráltak, — Raynolds a várost megszállta és Wadsworth tábornoknak parancsot adott a chambersburgi utón a visszavonuló ellent követni és ha netalán nagyobb erőre találna, azt csak tüntetőleg támadni — komolyabb csatározásba nem ereszkedve.

A várostól $\frac{3}{4}$ mérföldnyire a South-Mountaine hegylánczolat felé Wadsworth Hill hadtestének 1-ső (Heth) hadosztályára bukkant és csapatait csatarendbe állítva, azzal összeütközött. — Hill első hadosztályát majd a 2-ik, Pender tábornok vezénylete alatt követte, mire Wadsworth lépcsőzetesen hátrálni kezdett. — Eközben Raynolds Gettysburg fekvését szemügyre vévén, a délnek eső tért találta az erősebbnek és elhatározta ezen területet középen a temetővel minden áron tartani. — Ezen

elhatározásának foganatosítására hadtestével, mely az I-ső számú volt, Wadsworthnak segítségére sietett, parancsot adván a XI-ik Howardféle hadtestnek, hogy őt kövesse.

Wadsworth hadosztályát a seminarium előtti téren találta hátrálásban, Raynolds egész hadtestével kibontakozván, Hill első hadosztályát — (Heth) — megállásra kényszeríté, de Pender hadosztálya is megérkezvén, Raynolds kényszerítettett Gettysburgra húzódni. — E hátrálás alkalmával egy dandárja a seminarium és academia közé szorítva, elfogatás veszélyének volt kitéve, Raynolds pedig személyesen előre sietve, két golyó által találva lerogyott.

Most Howard hadteste is megérkezett a csatatérre és megmentvén a veszélyben forgott dandárt — az ütközetet helyre állítá, — de ekkor keletről már Evell hadtestét is látni lehetett, mely könnyű ütegeit előre küldvén, Howard jobb szárnyát fenyegette. Howard, hogy a kijelölt erős állást a déli magaslaton — középen a temetővel — biztosan elfoglalhassa, mindkét hadtestét a városon keresztül visszavonta, és mindenek előtt a temetőt megszállva, azokat kampó alakban a magaslaton felállítá, ekként várván a confederalisták netaláni támadását.

De ez szerencsére nem következett be, és hogy támadás nem tétetett, hogy a confoederalisták vezérei a temetőt elfoglalni nem igyekeztek és a sokkal gyengébb éjszaki hadosztályokat az elfoglalt erős állásból kiverni meg nem kísértették: e nagy hibájuk okozta Lee másnapi vereségét.

A déliek vezéreinek e harczászati hibája, t. i. a város délkeleti oldalán elterülő magaslatok elfoglalásának elmulasztása, semmivel sem menthető: sem azzal, hogy a csapatok fáradtak voltak, sem pedig azzal, hogy a terepet nem ismerték. Ez utolsó épen nem szolgálhat mentségökül, mert Evell York város és a Susquehanna folyam felé vonulása alkalmával Gettysburgot érinté és helységkörnyezetét ismernie kellett; a csapatok fáradt volta pedig csupán akkor lenne helyes mentségül elfogadható, ha valamely kevésbé lényeges tényről leende szó, mint a déli magaslatok megszállásáról. Az unio ` serege csakis délkeleti részről nyomulhatott előre, és úgy is gyengébb levén a confoederalistákénál, az ez által elfoglalt magaslatok által nyújtott erős hadállást soha sem erőszakolhatta volna.

Ily döntő esetben nem szabad a csapatot kímélni, mely sokkal kevesebbet veszít, ha megerőltetik, mintha egy nagy csata vereségét kell elvi-

selnie, melyben oly roppant veszteségeket szenved, mint ez a gettysburgi ütközetben történt, hozzájárulván még, hogy a confoederalisták merész hadjáratukban minden segélyforrásuktól oly messze eltávoztak.

Egy kétes összeütközésnek soha sem szabad a sereget kitenni. A gettysburgi csata e hadjárat döntő mozzanata lőn.

Meade még az est alkonyában érkezett előretolt hadosztályaihoz és értesülve a helyzetről, rögtön rendeléseket tőn, hogy július 2-kán valamennyi hadteste Gettysburgban összeponosíttassék. A 3-ik és 12-ik hadtest már reggel 7 órakor, a 2-ik és 5-ik délelőtt 10 órakor érkezett Gettysburg alá, a 6-ik hadtest pedig Sedgwiks parancsnoksága alatt, — mely Carlisle felé volt küldve — délután 5 órakor jött a csatatérre és tartalékba rendeltetett.

Július 2-kán reggel mindkét seregnek még távol levő részei Gettysburg felé menetben valának és így délelőtt támadás sem az egyik, sem a másik oldalon nem történt. Lee a confoederalisták seregének fővezére személyesen Longstreet hadtestével csak délelőtt 11 órakor érkezett a csata színhelyére és következőkép állította fel hadait. A bal szárnyra; a várostól keletnek Evell hadteste, és pedig a legszélsőbb oldalon Carly hadosztálya he-

lyezettett, a harmadik hadosztály Johnson, Williamsportnál hagyatott, részint a roppant zsákmány fedezésére, mely a felkelő hadak által fenyegetve volt, részint a Potomac-on való átkelés biztosítására. A középet Hill hadteste akként foglalta el, hogy a seminarium és academia épületeit Pender hadosztálya szállotta meg, Heth hadosztálya nyugatfelé a South-Mountaine hegylánczra támaszkodott, Andersoné pedig az Evell-hadtesthez tartozó Rode hadosztálylyal keleten volt összeköttetésben; a hadállás jobb szárnyát Longstreet hadteste képezte, és pedig Mac-Law Heth-hez, Piquet Lowhoz és Hode a legszélső oldalon, Piquet hadosztályához sorakozott. Longstreet hadteste a chambersburgi úton keresztül egész a Monocacy folyóig terjedt. Az egész vonal $1\frac{1}{2}$ mérföld hosszú erősen behajló félkört képezett, a szélső balszárny a Connevago folyócskát érinté, míg a közép és jobb szárny a várost körülövezve, legszélsőbb része csaknem Emetsburgig ért. A confoederáltak hadserege vonalának hossza ezen felállítás által mint mondtuk, $1\frac{1}{2}$ mérföldnyi hosszú vonalra terjedt, és keletről nyugatra az unionisták seregének állását majdnem teljesen körülfogta. Lee fővezér e csatarend felállítása által tervét már előre kijelölte, t. i. hogy az ellent átkarolva, ha tárna-

dásai sikerrel koronáztatnak, azt összenyomja, és minden menekülést lehetetlenné tesz.

Az 5-ik szakiak serege a Grettysburgtól délre eső magaslaton volt felállítva, és pedig a magaslat-huzam idomzatához képest kampós és lépcsőzetes alakzatban, szárnyaival visszahajolva; középhada a temetőt és az attól jobbra-balra fekvő területet foglalta el, jobb szárnya a Connevago-patak felé terjeszkedett, a bal pedig a Monocacy folyó ereszeit érte. A XH-ik hadtest Slokum vezetése alatt, és az 1-ső hadtestnek Wadsworth-hadosztálya a jobb szárnyat, a 11-ik hadtest (Howard) és az 1-so hadtestnek 2 hadosztálya a középet képezte, míg a 2-ik és 3-ik hadtest (Hancock és Sikles) az állás bal szárnyát foglalta'el.

Az 5-ik hadtest (előbb Meade, most Steinwehr) a közép mögött a kampó nyílásán mint tartalék volt elhelyezve, és így mindenfelé, a hol szükség mutatkozott, könnyen segínyt nyújthatott; de midőn később a 6-ik hadtest délután 5 órakor Carlisleből megérkezett, ez utóbbi képezte a tartalékot, ellenben az 5-ik hadtest a balszárnyhoz vonatott.

A két hadsereg felállításából azonnal látható, hogy Meade tisztán védcsatára készült, míg Lee támadó csatát szándékolott, és célja az ellen teljes megsemmisítésére irányult.

Megemlítjük még, hogy a eonfoederalisták serege majd 100,000 ember lehetett, míg az éj szakiak hadtesteigen gyengék levén, összes létszámuk alig 80,000 ember volt; a tüzérség mindkét részén egyenlő erővel rendelkezett.

Délután 2 órakor a eonfoederalisták tüzérsége az egész vonalon az ágyúzást megkezdé és különösen az éjszakiak bal szárnyát és közép hadát vette célba. Az unió ütegei a tüzelést viszonzták.

Háromszáz ágyú szórta öldöklő lövedékeit az ellenre és a zúgó moraj menydörgéskép vonult át a reszkető téren.

Három órakor Longstreet tábornok a confederáltak jobb szárnyának vezére megkezdé támadását és azt oly hévvel, oly ellenállhatlan erővel tette, hogy a Sickies vezetése alatti éjszaki 3-ik hadtest, mely a lépcsőzetes felállításban legelői volt, rögtön ingadozni kezdett és az erős lökésnek ellenállani nem bírván, midőn hős vezére Sickies altábornagy két golyó által földre terítettett, feltartóztathatlanul hátrált.

A veszély nőttön nőtt, midőn a 2-ik hadtest is hátrálni kezdett, és Longstreet hadait még a gyorsan segítségre sietett 5-ik tartalék-hadtest sem bírta feltartóztatni.

Meade személyesen vezette most még az 1-ső

hadtest egy hadosztályát a központból a küzdőhelyre, és félretéve a középre való minden tekintet, annak ütegeit a temetőből az előnyomulók ellen csapataira irányozta; — ezenkívül az Összes tartalék-tüzérség is Longstreet dandárait lövöldözni kezdte és így minden oldalról a rémítő tűznek kitéve, a hatalmas támadás megállíttatott.

Longstreet hős hadteste nem támogatva, sorai kalászként elseperve, ingadozni kezdett, és az összes véderőnek ellenállani képes nem lévén, kiindulási állására visszament.

A döntő pillanat ez volt!

Ha Lee jobb szárnyának hősiek harczát, midőn annak rohamai sikerrel lőnek koronázva, az unionisták középre és annak jobb szárnyára irányozott egyöntetű támadás által támogatja, okvetlenül győző marad; — de midőn Hill a középben elkésve, rohamait a temetőre csak 5 órakor intézte, akkor, midőn Longstreet már visszavert volt, Evell pedig a támadást az unio-sereg jobb szárnyára csak 7 órakor kezdte meg, midőn a középben történt előnyomulás szintén már visszautasított: a confederalisták fővezére e szakadozott intézkedéseinek sikerére nem számíthatott. Midőn az est beállott, támadó hadai minden ponton vissza voltak verve.

A confoederáltak centrumának hadosztályai, midőn 5 órakor délután a városon átvonulva, Meade középhadát megtámadandók a város előtt kifejlődtek, — Longstreet hadai már visszanyomatattván, az úgyis igen előnyös állásban levő éj szakiak által készen fogadtattak.

Nem csak a 3-ik hadtest, mely a közép mögött újra rendben állott, hanem a 6-ik hadtest is megérkezése után a megtámadott közép hadnak segélyére siettek. Hill hadosztályai a város előtti nyílt térre érkezvén, midőn rohamcsapatai kibontakoztak, rögtön az egész közép útegei által, melyek az oly kedvező temetői-magaslaton voltak felállítva, golyózáporral lönek elárasztva s jóllehet egy ideig a legnagyobb elszántsággal nyomultak előre, de midőn a sánczok és árkok mögött elhelyezett lövészek is közép lőtávolságra ellenök erős tüzelést kezdtek, e pusztító erőknél ellenállani képesek nem lévén, csakhamar ismét a város védő falai mögé vonultak vissza. A 11-ik hadtest, valamint a 3-ik és 5-ik hadtestnek dandárai is, mely utóbbi hadtest — mint már érintettük — a 6-ik hadtest által mint tartalék felváltatott, a magaslatokról leszállván, Hill dandárait mindenfelé üldözni kezdték, és egy órai véres tusa után a városon keresztül üzték. Meade fővezér aggodalommal nézte

dandárainak előnyomulását, és nem akarván védelmi helyzetéből kilépni, azoknak parancsot küldött az üldözést abban hagyni és előbbi állásait megint elfoglalni; ezt annál inkább tévé, mert vezérkarával a temetőről jobbra eső magaslaton levén, onnan az egykor Jackson áltai vezényelt rettenthetetlen hadtestet tömegekben a támadásra készen állva szemlélhette. Es csakugyan alig foglalták el Meade visszahívott hadai a számukra kijelelt állásokat, már is Evell megindította hadosztályait és oly hévvel, oly ellenállhatlan bátorsággal rontott a 12-ik hadtestté és az annak jobb oldalán lépcsőzetben álló első hadtest két hadosztályára, hogy azok sorai a hatalmas lökem által megtörve, bomladozni kezdtek és nem is tarthatták volna magukat az igen túlnyomó erők ellenében, ha az 5-ik és 6-ik hadtestek segítségükre nem sietnek. Ez egyesült erőknek sikerült, a Hayes, Hooke és Avery dandárokat, melyek a keleti magaslatokat már-már elfoglalták, visszanyomni és ezen oldalon is a csatának az unionisták részére kedvező fordulatot adni. Hiába kísérlett még alkonyatkor Rode hadosztálya a 6-ik hadtest ellen egy új támadást intézni; a hősiek hadosztály nyugodt lépéssel és kibontott zászlókkal egy lövést se tévé, nyomult halált megvetve elő-

re, — de mind hiába: az éjszakaiak Összes útegei, melyek kartács tüzeiket ezen hadosztályra szórták, tátongó üröket ütöttek a derék ezredekben, melyeknek vitézei a golyózapor alatt tömegesen hullottak a vérborított talajra. Az eddig mindig győzelmes hadosztálynak fordulni kellett. S ezzel vége volt mindennek! Lee a csatát elveszítette. Minden oldalon ő volt a támadó, hadai minden oldalon hősiesen nyomultak előre, különösen Longstreet és Evell ezredei felülmúlhatlan bátorságot tanúsítottak; de a kiadott rendelkezések hiányosak, az éjszakaiakra intézett lökemek nem voltak egyöntetűek; az egyes hadtestek általi rohamok mindig elkésve intéztettek. Az éjszakaiaknak mindenkor idő adatott-a veszélyezett pontokra segélyt küldeni. Ha Hill támadása azon időben történik, a melyben Longstreet hadosztályai győzelmesen nyomultak előre, midőn az éjszakaiak tartalékja, valamint közép hadának egy része Longstreet ellen küldetett volt, ha Evell szintén akkor intézi támadó lökemét az éjszakaiak jobb szárnyára: akkor a csata hihetőleg az éjszakaiak megsemmisítésével végződik.

A confoederalista sereg veszteségei igen nagyok voltak: 20,000 halottja és sebesültje borította a catatért; a küzdelem rövid idejét tekintve, kép-

zelni lehet, hogy mily elkeseredetten folyt a harcz, és mennyire ki voltak téve a derék ezredek az uralgó állásból irányzott tűznek. E veszteségen kívül még vagy 8000 fogoly esett az északiak kezébe. — Négy tábornok: Pender, Barksdale, Garnett, Semmes esett el, és 36 ezredparancsnok közül csak kettő maradt sériületlen.

Az unió hadai is aránylag igen előnyös állásaik mellett sokat szenvedtek: a hivatalos jelentés 2834 halottat és 13,709 sebesültet mutat ki.

Lee július 3-kán virradóra csatarendjét összébb húzván, egy mérföldnyire hátrább, a South-Mountaine hegység emeltebb lejtőire tette át állását a Chambersburg és Emmersburg utak közötti területre, hátát a hegylánczolatra támasztva.

A sereg zöme még 4-kén is védállásban maradt, és csakis a podgyász és a sebesültek küldettek már 3-kán éjjel Williamsportra, a hol Johnson tábornok állott, a Potomac-átkelést védve. Július 5-kén hajnalban Lee egész seregét megindította, a szorosokat eltorlaszolta, a South-Mountaine hegységen átkelt és Hagerstown magaslatain védállást foglalt.

Hagerstown mellett 11-kig megállapodott, míg Johnson Williamsportnál és Water-Fallingnál a hajóhidakat elkészítette. Július 12-kén a sereg meg-

indult és 13-kán a gyalogság Water-Fallingnál, a vonat és a tüzérség Williamsportnál Johnson hadosztályának védelme alatt a Potomac-on átkelt. A lovasság a folyamon úsztatott át.

Meade a csata után a védállást foglalt ellenséggel szemben helyét nem hagyta el, csupán jobbszárnyát toltá előre nyugatnak és a seminárium és academia épületek előtti tért megszállotta. 5-kén észrevehén, hogy az ellenség új állását is elhagyta és a South-Mountaine hegyeken át visszavonult, Stonemann tábornok alatt az összes lovasságot és a 12-ik hadtestet üldözésre küldé; a csatatéren az elesetteket eltakarítottván és a sebesültek hátraszállítását elrendelvén, 6-kán szintén megindult. Egyelőre nem kelt át a hegységen, hanem annak keleti oldalán lefelé húzódva, az ellenség mozdulatait szemmel tartotta.

Midőn Lee hagerstowni állását elhagyta, Meade seregét a mechanicstowni szoroson gyorsan átvezette és Funcstownon keresztül Williamsportra sietett, hogy Lee-t a Potomac-folyam átkelésénél megtámadja; de elkésett: a confederalista haderőnek zöme már a folyam déli részén állott, és Meade előcsapatai csak az utóhad egy részét érték el, néhány fegyvert eljutva.

Lee 15-kén Bunkershill-ig ment, de 16-kán

Winchester mellett ismét arcot fordított, hogy a minden oldalról fenyegető néphadakat a sereg közeléből elűzze és zsákmányát, mely Johnson tábornok alatt egy napi menettel előre volt — biztosítsa. Eközben Meade Harpers-Ferrynél átkelt a Potomacon és az úgynevezett Kék-hegyek hosszában keleti irányban húzódott. Terve volt, hogy a rövidebb úton a Shenandoah völgy felső nyilasait Front-Royalnál előbb elérvén, Leenek útját állja. Lee Meade tervét sejtve, újra támadó tüntetést tön és Longstreet hadtestét winchesteri állásából Harpers-Ferryre menesztette. A csel sikerült. Meade Lee támadó mozdulatairól értesülvén, hadait a snikersvillei szorosnál megállította. A confederalisták vezére csakis ezt czélozta; és most Longstreet tábornokot hadtestével visszarendelvén, erős menetekben sietett, — anélkül, hogy egy napi pihenést engedett volna seregének — Front-Royalnál a Shenandoah folyamon átkelni, és 24-kén szerencsésen elérte Culpeper és Grordonville közötti régi elsánczott erős állását. Meade későn látta át megcsalását, és most már Leenek útját többé el nem állhatva, — emberei úgysis kifáradva levén — a további üldözéssel felhagyott, és seregével a Rappahannok éjszaki oldalán, az orangealexandriai vasúttól jobbra s balra táborba szállott.

Az 1863-iki nyári Potomac-hadjáratnak vége volt. Leenek terve teljesen meghiúsult, és közel 40,000 embert elveszítve, oda jutott vissza, a honnan a chancellorsvillei győzelem után kiindult, miután gordonsvillei állomását is odahagyva, ijra Frederiksburg alá szállott. De a Potomac-éjszaki-sereg sem nyomult ez éven mélyebben a confederalisták területére; szintén sokat veszítve, egyelőre megelégedett azzal, hogy a fenyegető veszélytől megszabadulhatott. Mindkét sereg nyugalomra tért, megritkiilt soraiba újonczokat véve fel, hogy majdan a folyó évben nagyobb erővel lépjen az új küzdterre.

MÁSODIK SZAKASZ.

Wicksburg és Port-Hudson várak bevétele.

Míg Virginia, Maryland és Pensylvania vidékein az elősorolt hadi események folytak, a nyugati hadszínhelyen is lényeges változás fordult elő, t. i. Wicksburg és Port-Hudson várak bevétettek; ez által a Mississippi folyam egész torkolatáig szabaddá lett.

Említettük, hogy Wicksburg 1862-ben Sherman tábornok által sikertelenül támadtatott. Az

éjszaki kormány a fennevezett erődök megejtésének szükségétől áthatva, ismételve parancsot adott Grant tábornoknak Wicksburg — és Banks tábornoknak Port-Hudson elfoglalására, azon határozott utasítással, hogy minden lehető erőt felhasználjanak, hogy e két vár minél előbb kezükbe kerüljön.

A háború sikeres folytatására a Mississippi folyam szabaddá-tétele okvetlenül szükséges volt, mert egyrészt ezen hatalmas folyam birtoka által Louisiana, Texas és Mississippi államok gazdag termékei annak kezébe folynak, a ki a folyamnak ura, másrészt a tengerrel a Mississippi folyamon való szabad közlekedés az éjszakiaknak azon előnyt volt biztosítandó, hogy hajóhadaik ne csak az Atlanti tenger partjain, hanem a mexicói öböl szélein és a Mississippin felfelé egész Memphisig akadálytalanul működhessenek. Mindezen előnyök lényegét a confoederalisták kormánya is mélyen érezte és azért mindent megtett, hogy e 60 mérföld hosszú folyam vonalát, t. i. Port-Hudsontól Wicksburgig az éjszakiak által megkísérlett támadások ellen védje.

Wicksburg vára a Mississippi balpartján a folyam egy kanyarodásától keletre levő körülbelül 100 lábnyira emelkedő magaslaton fekszik. A vízfelé levő térfokon számos üteg volt felállítva, me-

lyek közül 10 nehéz vontcsövű ágyúkból állított össze. Ez ütegek uralgó helyzetök folytán minden elvonuló hajóra oly erős tüzet adhattak, hogy azok elhaladása majdnem lehetetlenné vált.

A várnak a szárazföld felőli oldalát, — félkörben, és majd $1\frac{1}{2}$ mérföldnyi kiterjedésben, — számos egymással összeköttetésben álló erőd védelmezte. A várban és nevezett erődökben összesen 15,000-re rugó helyőrség volt elhelyezve, ezenkívül Pemberton tábornok 25,000 embernyi sereggel védte a vár külterületét.

Wicksburg vára még az által vált lényeges kereskedelmi ponttá, hogy azon Louisiana állam Monroe székvárosából a keleti tartományokba a főközlekedési út vonult keresztül.

Port-Hudson a Mississippizár második kulcsa, mint kereskedő város nem bírt azon tekintéllyel, mint Wicksburg, de magas, a folyamat uralgó fekvése által a hajózást a Mississippifolyamon szintén megakadályozá. E vár még azon előnyvel bírt, hogy minden oldalról messze kiterjedő mocsárok által köryezve, a támadó seregek közeledése igen meg volt nehezítve. A várnak felfegyverzése szintén 10 gátony-üteg által volt a víz felé kiegészítve, míg a száraz föld felé 4-szeres erődítmény-öv védte. Port-Hudson várának ellen-

ben azon hiánya volt, hogy aránylag az erődítések kiterjedéséhez, igen csekély — csakis mintegy 5000 főnyi — helyőrséggel bírt.

A déliek kormánya Johnston tábornokot nevezte ki a Mississippi állam kormányzójává, és minden ez államban álló haderőt parancsa alá helyezett. De a számos veszteség és annak pótlására szükségelt hadállítás annyira csökkentette a hadi szolgálatra alkalmas lakosság számát, hogy Johnston minden erőfeszítés mellett sem bírta Wicksburgot nagyobb védőrséggel ellátni, mint 40,000 emberrel, Pemberton csapatait beleértve. Grant tábornok pedig 60,000-nyi sereggel rendelkezett, és így már a confederalisták helyzete e hadszínhelyen igen kétes lőn, annál inkább, mivel Grant személyéhez még a kitűnő képesség, az erély és szerencse is kötve volt.

A szárazföldi seregen kívül Grant tábornok még egy hajóhad felett is rendelkezett, mely Wicksburg támadására Porter tengernagy vezénylete alatt, 117 különféle kisebb nagyobb, részint vértés-részint fa-gőzösből, mozsárnaszádokból és koshajókból állott.

Februárius hó végén a támadó sereg, valamint a hadihajó-raj Wicksburg alá érkezett, és a zár áttörése rögtön megkísértetett — de eredmény nél-

kül; a naszádok egy órai támadás után hátrálni kényszerítettetek, és a folyamzár áttörése ez időben teljesen sikertelen maradt.

Grant tábornok a helyzet megvizsgálása után belátta, hogy a vízen való támadás nem vezet gyors eredményre, és arra irányozta törekvéseit, hogy seregét a Mississippin áttegye, és vagy az éjszaki vagy a déli oldalról szárazon támadhasson.

A folyam éjszaki vagyis felső részét kikutattatván, nehézségek mutatkoztak, minthogy a Jazzo, egy keletről jövő, szintén nagy folyam, mely közvetlen Wicksburg felett szakad a Mississippibe, igen sebes folyású, és még az által is akadályozza az onnan intézendő hadműködéseket, hogy határait messze terjedő mocsárok és folyamerek (bayon) környezik. Ennélfogva a seregnek a folyamon való átkelése igen veszélyesnek mutatkozván, a fővezér elhatározta a Mississippit Wicksburgtól eső alsó, vagyis déli részére átmenni és a támadást ezen oldalról kísérteni meg.

Minthogy a Mississippit nyugati, Wicksburg várának átellenében fekvő területe is számos folyam-ér miatt járhatatlan volt, a seregnek messze-kerülést kellé tenni Richmond *) felé, hogy oly pontra jö-

*) E Richmond Arkansas államban fekszik, míg Richmond a confederalisták székvárosa Virginiában van.

hessen, a melyen a hatalmas folyamat áthidalni lehet. Kísérlet tétetett ugyan egy átmetszést készíteni azon vonalon, a hol a víz kanyarulatának kinyúló oldala van, és csatornát készítve, a sereget számos kisebb hajón az átvető pontra szállítani; de ez nem mutatkozott lehetőnek, mert a talaj fövényes volta az első kísérleteknél nem tartalmazott elég erős összekötő anyagot egy elég széles csatorna ásására — és miután ez által már úgy is sok idő telt el eredmény nélkül, Grant megindítá seregét egyelőre Carthag felé s midőn itt a folyam felette széles és túlsó oldala mocsárosnak mutatkozott, hadait még lejjebb vezette, egész Bruinsburg átellenébe.

Grant hadserege 4 hadtestből állott, u. m. a 13-ik, 15,- 16-, és 17-ik hadtestből; a 13-ik hadtestet Mac Clernand, a 15-iket Shermann, a 16-ikat Hurlbut és a 17-iket Mac-Pherson tábornok vezényelte. Grant, Shermann Millikens-Bendnél a Wicksburg előtti első megállapodáson Porter tengeragygyal hátrahagyván, a többi három hadtesttel Bruinsburgra indult, ott a Mississippit átlépendő; e rendelkezést azért tévé, hogy Pemberton déli hadvezért azon hiedelemben hagyja, hogy támadásának irányát nem változtatva, még mindig Wicksburg alatt a vízi oldalról akar támadni.

Parancsot adott Shermannak és Porternek, hogy a zár áttörésére folytonosan kísérleteket tegyenek, és időről-időre a vár ellen erős tüzelést intézzenek.

Grant április 28-kán Bruinsburg előtt a nehéz hídverést a hatalmas folyamon bevégezvén, a 13-ik hadtestet a balpartra előre átküldé, hogy azonnal Port-Gibsont megszállja és a folyó túloldalán szilárd állást foglaljon.

Azon idő alatt, míg az épen elősorolt események Wicksburg környékében lefolytak, a Mississippin alsó részén Port-Hudson elfoglalására is megkezdettek a munkálatok.

Banks, new-orleansi parancsnok 30,000-nyi sereggel, és Farragut tengernagy 9 vértés hadi gőzössel és számos kisebb hajóval együttesen működtek, az első a szárazon, az utóbbi a Mississippin és mellékfolyóin, hogy ezen várat, mely az összeköttetést az éjszaki államokkal az alsó vidéken akadályozta, hatalmukba kerítsék.

Banks mindenekelőtt a hatalmas folyam délnyugati mentében fekvő területet és annak nagyobb városait igyekezett megejteni, hogy ezáltal Port-Hudson e gazdag és termékeny vidéktől elszigetelje. Hadtestével — a mely Weitzl, Emory és Grover hadosztályaiból állott — mártius 20-kán indult meg New-Orleansból. A confederalisták serege

Centreville és Pattersonville között Taylor tábornok parancsa alatt, elsánczolt táborban állott, és mintegy 10—15,000 embert számított. Április likén a Weitzl- és Emory-hadosztályok Berwiks városánál az Achafalaya öbölt átlépték, Taylort arczban támadandók, míg Grower hadosztálya egy hajórajjal a Chetimaches taván felfelé hajózáván, a confoederalisták állását balról fenyegette.

Taylor ez által kényszerítve volt elsánczolt állását elhagyni — és folytonos csatározások között visszavonult, míg Vermillionvillenél új állást foglalt.

Üldözés közben Banks tábornok a híres franklini és ibériai öntődéket elpusztította, valamint az utóbbi város melletti sóbányákat betöltette.

Banks, miután Franklin és Ibéria városokat elfoglalta, Vermillionvillebe nyomult, ott Taylort megtámadta és makacs harcz után teljesen szétverte; Taylor a további ellenállást feladván, Texas állam felé húzódott, Louisiana gazdag telepítvényeit zsákmányul az ellenségnek hagyván.

Április 21-kén Banks Opelousast Luisiana ideiglenes fővárosát megszállotta és onnan minden további akadály nélkül egész Alexandriáig nyomult, a mely kikötő várost május 6-kán elfoglalt.

E városnál Porter tengernagygyal találkozott,

a ki a veres folyón felfelé hajózáván, épen május 6-kán érkezett Alexandria alá.

E diadalmenettel Banks louisianai hadjáratát befejezte, a lényeges városokban helyőrségeket hagyott, és seregének zömével Port-Hudson alá sietett, e várat ostrom alá veendő.

Mielőtt Port-Hudson vár ostromlása és bevételé történetét, valamint Grant tábornok Wicksburg elleni működését elősorolnánk, Farragut és Porter tengernagyoknak a Mississippin való működéseit kell megemlítenünk, melyek által a száraz seregek munkálatai lényegesen elősegítették. Farragut a Port-Hudson alatti zár áttörését már mártius 15-kén megkísérelte. 14-kén délután a mozsárhajók és ágyúnaszádok a várnak parti ütegeit erős tüzelés alá vették, úgy szintén a szárazföldi sereg egy része, mely a a déli oldalról a várat már bekerítette volt, ez nap áltámadást tőn. E tüntetés után Farragut éjféltájban, midőn az előkészületek bevégeztek, a 8 vértés hajóval, élén a Hartfort nevű 30 ágyús tengernagy hajó, a zárnak nekitört; a tengernagy hajót az Albatros, ezt Richmond, — mindegyik 25 ágyúval — követték, ezek után az Esse, Monongahela, Genesse, Kinko és Hasko jött, — mindegyik 7—7 ágyúval — ezek után pedig számos kisebb mozsár- és szállító-hajó. A hajók

külseje gyapottal töltött zsákokkal volt borítva, belseje pedig vastag kötélhálókkaal áthúzva, hogy a keresztültörő golyók által szétvetett fadarabok a bennfoglalkozó matrózokat meg ne sérthessék.

Éjféel után a hajóraj teljes gőzerővel megindult, és csakugyan az első kettő — t. i. a lobogóhajó és az Albatros — minden sérülés nélkül elhaladt a vészes parti ütegek alatt, de már a Richmond, midően a vár helyőrsége a felhalmozott ropant mennyiségű fát világítás végett meggyújtotta, egy 60 fontos golyó által épen gépezetében találva, megfordulásra kényszerítetett; fordulása közben zátonyra jővén, összelövetett és vízszíniig elégett; a Grenesse, mint szintén a Kinko is meggyuladván, ez által a többi hajókban oly zavar keletkezett, hogy a Hasko és 2 szállító-hajón kívül, melyeknek sikerült keresztüljutni, — a többi mind kényszerítve lőn visszafordulni és a vár alatti védállását megint elfoglalni.

De ezen siker is elég volt; Farragut, midően három vértés és 2 szállító-hajóval a Mississippi folyamon felfelé haladt, számos élelmi szerekkel terhelt ellenséges hajót elfoglalt és azokat Grant seregéhez szállítá, a főeredmény azonban az lőn, hogy a Wicksburg és Port-Hudson közötti vonalnak urává lettek.

Porter tengernagy Farragut sikere által ösztönözve, szintén megkísérlette a wicksburgi zárt keresztültörni, a mi neki csekély veszteséggel április 11-diki éjjelén sikerült, és így a közlekedésre nézve már is nagy előnyök vívattak ki, még mielőtt a két erős vár bevételre volna. Porter, mint már említettük, a Redriveren*) egész Alexandriáig felment hajórajával és Wicksburg élelmezését ez oldalról akadályozta.

A főszereg átkelése után Shermann tábornok Millikens-Benden egy hadosztályt hagyván, másik két hadosztályával a Jazzo folyón átkelt és Grant fővezérrel megint egyesült.

Grant tábornok, mint mondtuk, május 1-én seregét a Mississippin Bruinsburgnál átvezetvén, a 13-ik hadtestet Mac-Clerland alatt előre küldé Port-Gibson elfoglalására.

Mac-Clerland két mérföldnyi menet után a Böven confederalista tábornok vezénylete alatt álló és körülbelül 5000 embert számító hadosztálylyal találkozott; Böven rövid előőrsi csatározás után Port-Gibson felé húzódott, a hol Green és Fray confederalista tábornokokkal egyesülvén, a város előtt védállást foglalt. Mac-Clerland, a confederalistákat nyomban követve, azokat rögtön megtá-

*) Veres folyó.

madta, és midőn Mac-Pferson is a 17-ik hadtesttel megérkezett, ez egyesített erők Böven hadait macacs ellenállás után Grand -Gulfra visszanyomták.

Grant a confoederaltákat eznap nem üldözte tovább, és csak másnap reggel küldé a 13-ik hadtestet Böven után. E hadtest elősapatai Grand-Gulfra érkezve, már ezen parti várost is elhagyva találták; az ellenség a Big-Black folyón átmenve, Warrentonra húzódott. Grant terve, Grand-Gulf elfoglalása után arra volt irányozva, hogy a Big-Black folyó vonalát hadműködési alapnak megtartva, főserégével Jackson városára induljon, és a wicksburg-jacksoni vasutat átmetszve, Johnston confoederalista vezért, a ki Jackson Mississipp-i állam fővárosában — új sereget szervezve — állott, megtámadja, megverje, és ekként a két confoederalista erő egyesülését megakadályozza. E terv kivitelére Porter és Farragut tengernagyok rendeletet vettek a Big-Black torkolatát megszállva tartam, és a vizén felfelé egész Amsterdamiig a várral minden összeköttetést megszüntetni. Sherman tábornok parancsot kapott, lehetőleg hamar a Jazson átmenni, és a főseréggel egyesülni, mely egyesülést, mint már említettük, a tevékeny és ügyes tábornok május 8-kán végre is hajtotta.

Pemberton wicksburgi parancsnok, ki az ör-

seggel együtt közel 40,000-nyi sereggel rendelkezett, mindezen előkészületeket nyugodtan és mozdatlanul nézte, és azonkívül, hogy — mint láttuk — Böven hadosztályát Grand-Gulfra küldé, Grant előnyomulásának akadályozására mit sem tett, jóllehet, már hetek óta értesülve volt az éjszakiaknak azon tervéről, hogy azok a Mississippit Wicksburg alsó-déli oldalán igyekeznek átlépni. Ha Pemberton a hatalmas folyam áthidalását komolyan akadályozni akarta volna, azt könnyen, — jó előre nagyobb erővel személyesen Bruinsburg alá sietve — tehetné volna, és az átkelő éjszaki hadtesteket egyenként megtámadva és visszaverve, Grantnak tervét már csírájában teljesen megghiúsíthatta volna. De, mint mondtuk, Pemberton igen keveset tett, Wicksburg várától nem mert eltávozni, félve, hogy akkor a vár valamiképp Shermann által rohammal bevétetik.

Grant terve tehát, Pemberton ügyetlensége által elősegítve, kivihető volt.

Május 9-kén összes seregével Jacksonra indult, — Raymond városához érve, a confederalisták seregét felállítva találta, Johnston tábornok által személyesen vezényelve, de koránsem oly számban, mint híresztelve volt; a sereg még csak szervezésben levén, nem volt erősebb 15,000 embernél.

A confoederalisták, jóllehet erős állásban és hősiesen harcoltak, mégis a roppant túlnyomó erőnek engedni kénytelenítették, és Jacksonra visszaverve, onnan Cantonra húzódtak.

Az éjszakaiak hadai 14-kén Jackson, a Mississippi állam székvárosát elfoglalták, melyet csak nagy nehezen lehetett a zsarolástól és pusztítástól megmenteni.

Grant Johnstont nem üldözte, hanem már lő-kén Wicksburg felé visszafordult, és ezt annál inkább tévé, mert egy Johnston által Pembertonhoz küldött futár elfogatása által arról értesült, hogy Johnston Pembertonnak megparancsolta Wicksburg helyőrségét magára hagyni és Canton felé húzódni, hogy ezen elvonulás által legalább seregét a valószínű fogságbaeséstől megmentse.

Grant tehát, hogy Pembertonnak útját állja, Mac-Clerland hadtestét Blair tábornok hadosztályával Shermann hadtestéből gyorsan előreküldé, hogy a mennyire lehetséges, Clinton és Bolton városokat Pemberton előtt elfoglalják. Grant maga a többi hadakkal ezeket követte. Mac-Clerland csakugyan még 15-kén este elfoglalta nemcsak Clintont, de a közel fekvő Boltont is, és itt azon hírt vette, hogy Pemberton Edwards-Ferrynél erő-dített állásban van.

Pembertonnak már most nem volt menekülése,

vagy csatát kellett elfogadnia és talán magát mégis Canton felé keresztülvágni, vagy magát Wicksburgba vetni, a hol máris élelemhiányban kezdettek szenvedni. Pemberton az elsőt választá, rérint hién, hogy még nem lesz dolga az éjszakai teljefi erejével és keresztülvághatja magát; mit annál inkább hitt, mert állása igen kedvező lévén, az éjszakaiak támadását visszautasíthatni vélte; a második esetben pedig, ha Wicksburgba bezáratja magát, előbb-utóbb a vár elesvén, hadseregével fogolylyá lesz.

Grant személyesen előresietvén, Pemberton állását igen erősnek találta, úgy annyira, hogy nem tartá tanácsosnak homlokegyenest támadni, annál inkább, mert seregének zöme még hátul volt.

Hovey tábornoknak parancsot adott az ellenség közepe felé nyomulni, de komoly harcza nem őrizkedni, és csak Pemberton áttörését — a menyire az arra kísérletet tenne — gátolni. MacClerland parancsnoknak pedig meghagyta, hogy Pemberton balszárnyát Brideport felé megkerülje és ez által annak elvonulását Cantonra akadályozva, hátvonalát is fenyegetse.

Pemberton veszélyes helyzetét érezvén, és az éjszakaiak erejét, a mint az látkörben mutatkozott, nem tartván oly nagynak, hogy azt keresztül ne

törhetné — támadásra indult és ezt oly hévvel tette, hogy Hovey hadosztályát rögtön visszanyomta.

Grant helyzete kétes lőn, a két rendelkezésére álló hadosztály — Hovey és Blair — már csak a legnagyobb erőfeszítéssel tarthatták meg állásaikat, az első roppant veszteséget szenvedvén, futár futár után küldetett a hátralevő, had siettetésére, mígnem 4 órakor délután Osterhaus és Carr hadosztályai — Shermann hadtestéből — megérkezve, a csatának kedvezőbb fordulatot adtak.

Pemberton ugyan még egy új lökést tétetett Böven, e derék és hős tábornok hadosztálya által, és sürgősen felszólította Loring tábornokot, jobb szárnyának parancsnokát, hogy sietve a középnek segílyt küldjön, de az áttörés már nem volt lehetséges, — az éj szakiak 15-ik hadteste — Mac-Pferson alatt szintén megérkezett a csataterre, és Loring csak elkésve küldött egy dandárt Stevenson tábornok vezénylete alatt, míg ő maga, Pemberton iránt már rég ellenszenvvel viseltetvén, és ennek hadműködésével elégedetlen levén, — a 2 második dandárral az éj szakiakat megkerülve — Jackson felé elmenekült, és később szerencsésen Cantonra húzódván, Jolmstonnal egyesült. Pemberton Stevenson segílyével még egy ideig tartá állását — de midőn mindig több és több erő érke-

zett az ellenség részéről a csataterre, lépcsőzetesen hátrálni kezdett. Uralgó állása némileg fedezte hátrálását, s végre majd az egész Stevenson-dandár feláldozásával sikerült neki teljes visszavonulását Wicksburgra létesíteni, a hová — 5000 embert, 29 ágyút és egész podgyászát elveszítve — 17-kén teljesen kimerülve érkezett meg,

Grant a csata után, május 17-kén, valamennyi hadtestével előrenyomult, és még aznap mind a négy átlépte a Big-Black folyót. Mac-Clerland Bridgeportnál, Shermann és Mac-Pferson Amsterdamnál és Hurlbut a Mille Creek folyócska beömlésénél; ez utóbbi ”Warrentonra irányozva menetét. Ilyetén teljes összeköttetésben indult a sereg Wicksburg falai alá; a jobb szárnyon Mac-Clerland, Mac-Pferson és Shermann a középen, és Hurlbut a balszárnyon.

Május 18-kánaz éj szakiak serege Haines-Bluff és Warrenton erődített helyeket elfoglalta, és Wicksburg várának bekerítése még ez nap befejeztetett.

Pemberton minden vesztesége mellett, miután Warrenton és Haines-Bluff előerődöket feladta, a betegeket leszámítva, még mindig 22,000-nyi rendes sereggel rendelkezett, a melylyel a várat biztosan tartani reményelte mindaddig, míg kormánya annak felszabadítására erőket nem küld.

A várbeli szolgálatot nagy tevékenységgel be rendezte, egy 5000 emberből álló tartalékot állított fel, és a védsereg többi részzeit a különféle várművekbe legcélszerűbben elosztotta; egyáltalában a mint a szabad téren eddig nem bizonyult ügyes és szerencsés vezérnek, ellenkezőleg a vár belső védelmét illetőleg, a legerélyesebben járt el.

Grant, miután a várat teljesen bekerítette, úgy vélekedett, hogy a rögtöni rohamot megkísérli. Ezen elhatározásra két indok bírta, 1-ször számított a réműletre, mely az egész várat és helyőrséget Pemberton vesztesége után elfogta, és hogy az első perczben való támadás e lehangolt kedélyhelyzetben sikerrel történhetik; 2-szor jól tudván, hogy mily nagy súlyt fektet a confoederalisták kormánya Wicksburg megtartására, hitte, hogy az minden erőfeszítéssel igyekezni fog, minél előbb egy erős felszabadító sereget Wicksburg alá küldeni. Ha tehát — gondola — az első ijedséget a várban felhasználva, a roham által a vár elesnék, nem csak nagy dicsőséget aratna a vár gyors megejtése miatt, de serege is szabad működésre ismét készen állana.

Grant tehát rögtöni rohamra határozta el magát.

Az előkészületek legnagyobb gonddal megtették, az órák egymáshoz igazítottak, hogy a támadás minden oldalról ugyanazon időben történjék.

A fővezér a 15-ik hadtest mögött a hadállás közepén, egy magaslaton foglalt helyet, mely a legfőbb részre szabad kilátást nyújtott. A roham-csapatok megindulására 19-kén délutáni egy óra-
kor adatott parancs.

Porter tengernagy rendeletet vett, azon perczen, a melyben a roham-csapatok megindulnak, valameny-
nvi hajóról és parti ütegből a legerősebben tüzeltetni.

Miután a vett rendeletek legpontosabban teljesítették, az adott jelre a rohamcsapatok megindultak és mindenütt egész a külerődök árkaihoz értek, némelyike már a mellvédeket is megmászta és a csillagos lobogót feltűzte; de most a vár tartaléka tört elő, és oly gyors, oly pontos tüzzel fogadta a támadókat, hogy azok minden hősiesség mellett nem bírtak tovább hatolni; a 15-ik és 17-ik hadtest a középén visszaveretett, úgy szintén a jobb oldalon is a 16-ik hadtest hátrált, és csak a balszárnyon volt képes Mac-Clerland a 13-ik hadtesttel két előerődöt elfoglalni. A mint Grant erről értesült, rögtön még egy hadosztályt küldött a középből Mac-Clerland támogatására, és minden ponton újra rohamot parancsolt. De Mac-Clerland sem volt képes előnyeit biztosítani, mert a belső erődökből oly erős keresztűz adatott az ostromlókra, hogy minden erőfeszítés sikertelen volt.

Grant tehát, belátva a rögtöni ostrom lehetetlenségét, hadait visszavonta, meggyőződván, hogy a vár helyőrsége nem veszté el bátorságát, és a további áldozatok hiába lennének. Másnap megkezdett a rendes megszállás és a munkálatok a futó- és víz-árok építésére fogamatba vétettek.

Hogy továbbá a működés kültámadás ellen is lehetőleg biztosítva legyen, Blair tábornok kiküldetett a Jazzo és a Big-Black közötti vidéket szemle alá venni és Brideport alatt táborozni. Osterhaus hadosztálya által pedig az egész Big-Black folyó nyugati oldalán sánczokat vettetett fel, hogy ilyenén egy netaláni kültámadás ellen a sereg erősebb védálásba helyeztessék.

Június 2-kán csakugyan egy erős hadosztály, Taylor confoederalista tábornok alatt, Osterhaus arczvonalán a Big-Black keleti részén megjelent, de látván a túlsó oldal elsánczolását, minden támadás nélkül visszavonult.

Grant még azon elővigyázattal is élt, hogy Shermann egész hadtestét a Big-Black folyóhoz közelebb táboroztatta, hogy így az ostrom-munkálatok rendesen és háborítlanul folytathassanak.

Június 26-kán még egyszer Johnston tábornok kísérlett meg egy támadást, de ez nem volt komoly, mert midőn a Big-Black területét oly erők

által látta megszállva, néhány órai ágyútüzelés után megint eltűnt.

Június végén a munkálatok annyira haladtak, hogy már a belerődök aknázása kezdetett meg, és július 3-kán a kelet-déli erődnek egy előretolt szöge légből röpítettett.

Pemberton látván, hogy felszabadítására nincs reménye, és az élelmi szerek is már teljesen elfogytak, egy rohamnak pedig ellenállani — midőn már az aknák annyira előhaladtak — lehetetlen volt, 4-kén kitűzte a fehér lobogót és Böven tábornokot és Montgomerry ezredest Granthoz küldé, megadási szándékának kijelentésével, Grant szívélyesen fogadta az alkudozókat és azon felelettel eresztette el, hogy csakis a várnak feltétlen átadását fogadhatja el, egyébiránt tekintettel a helyőrségnek hősie kitartására, minden katonai tiszteletet kész megadni.

Erre Pemberton személyesen Granthoz ment, és a capituláció következő pontokban állapította meg:

A vár minden abban létező állami tulajdonnal együtt átadatik — a magánzók, a tisztek és a katonaság tulajdonaikat megtartják — az egész sereg hadifogollyá lesz, de fegyveresen és kibontott zászlókkal vonul ki a vár sikamjára, a hol felál-

lítva a fegyvert leteszi. A tisztek kardjaikat megtartják.

Június 4-kén, az nap, a melyen az nnio függetlenségi évfordulóját ünnepli, a mely nap Gettysburgnál Lee csatát vesztett: tartá Grant Wicksburgba bevonulását. — A csillagos lobogó a Capitolra azon perczben tűzetett fel, midőn Pemberton a vár kulcsait Grantnak átudá.

Huszonnyolcz ezer ember tette le a fegyvert, közöttök 19 tábornok, 2000 főtiszt, — a betegek és sebesültek száma 10,000-re rúgott — kilenczven nehéz, 128 tábori ágyú és 45,000 fegyver esett a győző kezébe, azonkívül számos állami tárgy és 120,000 dollár készpénz.

Grant nagy diadalt vívott ki, és meg is érdemelte azt, mert habár a szerencse követte őt, midőn Pemberton határozatlansága győzedelmet elősegíté, a diadalt főleg az által vívta ki, hogy se regének bátorságában és jó geniusában bízva, hadait a hatalmas folyamon merészen átvezette, ismeretlen területre, ismeretlen ellenséggel szemben. Hadműködésének fénypontja volt, hogy a Mississippin átkelve rögtön szétmetszé Johnston és Pemberton összeköttetési vonalát, és mint Napóleon 1796-ban, a két ellenséget elválasztva, azokat egymásután támadta és egyenként verte meg.

Wicksburg bevétele még azon előnyt is nyújtotta az éjszakiaknak, hogy ez erős vár elesése után a kisebb Port-Hudson is megadta magát.

E várnak parancsnoka Gardner tábornok volt, kitől, valamint seregétől sem lehet megtagadni, hogy a leghősiesebben viselték magukat; mert tekintve, hogy a helyőrség csak 5000 emberből állott, hogy a vár koránsem volt oly számos élőerőd által környezve mint Wicksburg, hogy Banks az éjszaki megszálló sereg parancsnoka 30,000 emberrel ostromolta azt, még is tovább tartotta magát mint Wicksburg, mely utóbbinak eleste után csak is azért capitulált, mert az élelmi szerek csak még két hétre voltak biztosítva, és ez által a vár elesése már csak idő kérdése volt; e körülménynél fogva — felszabadítására semmi remény nem lévén — még több áldozatot hozni és a lakosságot a végleteknek kitenni Gardner felelősségével nem tudta megegyeztetni. Július 7-kén tehát — az nap, a melyen Banks tábornok a Wicksburgi capituláció másolatát átküldé — Gardner parlamentaireket küldött Bankshoz, a kik ép azon feltételekben egyeztek meg, a melyek a wicksburgi helyőrségnek megadattak, minek folytán a vár 8-kán átadatott.

De nemcsak Port-Hudson átadása volt Wicks-

burg elesésének következménye, hanem azon mérhetlen előnyt is nyújtotta az éjszakiaknak, hogy malmost a közlekedés a vizén Memphistől kezdve a Mississippin egész a mexicói öbölig, és onnan az atlanti tengerre megnyitathatott. Ezenkívül a confoederalisták területe az éjszakiak által egészen át volt övezve, nyugaton, délen és keleten a hajóhadak, éjszakon pedig a szárazföldi seregek által.

Wicksburg elesése és a gettysburgi csata a háború forduló pontjának tekinthető. — Ezentúl az éjszakiak győzelme már csak idő kérdése volt. A confoederalista tábornokok ügyessége azt még késlelhetette ugyan, de elhárítani már nem volt hatalmukban.

HARMADIK SZAKASZ.

Az unió részéről rendelt néhány kiküldetésnek rövid megemlítése. — Charleston sikertelen ostroma. — Hadműködés a központon.

Wicksburg és Port-Hudson várak elestek!

E tény az unió saját erejébe vetett bizalmát emelte és biztos reményt nyújtott a győzelemre; ellenben a confoederalistáknál e veszteségek, ha nem is elcsüggedést, de az iránti aggodást idéztek elő,

hogy a védelmi kútforrások mindenütt csökkenve, főleg pedig a hadi szolgálatra alkalmas egyének tekintetében csaknem teljesen kimerítve lévén, a győzelem igen kétséssé válhatik.

A confoederalisták leveretése már csak is idők érdes volt, és Jefferson elnök későn látta át hibáját, hogy nem feszítette meg a Délnek minden erejét a két vár felszabadítására, melyek el este által a Mississippi folyamon való uralgás is elveszett.

A washingtoni kormány most azon iparkodott, hogy Arkansas, Lonisiána és Texas államokat kezébe kerítse, és ez által a confoederalisták területének leggazdagabb tartományait mindenkorra megakadályozza, terményeiket a seregekhez szállítani, mint szintén az ottani lakosságot a további harcban részt venni.

Erre nézve Steele, éjszaki tábornoknak, Heléna, a Mississippi nyugati parton fekvő vár parancsunkának, rendelet küldetett, Little-Rockot, Arkansas állam székvárosát elfoglalni, és az ezen államban garázdálkodó guerillákat féken tartani.

Steele augusztus hó 11-kén 15,000 emberrel ezen vállalat foganatosítására Helénából megindult, és csakhamar az ellene síkra szállott kisebb-nagyobb guerilla-csapatok, melyek együttes műkö-

dést nélkülözvén, egy rendes fegyelmezett és tevékeny vezér által vezetett seregnek ellent nem alhattak, visszanyomattak és mindenütt szétverettek; úgyannyira, hogy az éjszakaiak szeptember 10-kén már Little-Rock fővárost megszállották, és még ezen hóban az egész Arkansas folyó vonalát elfoglalták.

A confoederalisták ez időtől fogva nem is voltak képesek e vonalat áttörni, és a számos guerrilla-csapat nem nyugtalanította többé e vidéken az unió területét.

Hasonló eredménnyel járt el Popé tábornok az indiánok ellen, a kik, a confoederalista kormány közegei által fellázítva, a nyugat-éj szaki tartományokba betörték, és a farmereket sarczolták, rabolták. Sibley és Sully ezredesek lovas századai, valamint a lovas vadász-csapatok e vad csordákat üldözőbe vették és könyörtelenül — a hol találták — megsemmisítették. A fennmaradt indiánok a legtávolabb nyugati prairiekbe húzódtak.

Port-Hudson bevétele után Louisiana és Texas államok kitisztítására egy nagyobb kiküldetés rendeltetett. Ez államokat azon idő alatt, míg Banks Port-Hudson várát ostromolta, a confoederalisták annyira nyugtalanították, hogy majd minden megszállott várost ismét elfoglaltak és némely helyőrsé-

get fogolylyá is tettek; különösen Taylor és Mouton confederalista tábornokok működtek ez irányban legerélyesebben.

Ez expedícióval Franklin tábornok bízott meg, ki a frederiksburgi csatából ismeretes. Franklin, csapatainak számereje Grant seregéből a 13-ik hadtestnek, és a 16-ik hadtest egy hadosztályának, mint szintén a Port-Hudson bevétele után szabaddá lett 19-ik hadtestnek hozzáadása által 40,000-re emeltetvén, — a Luisiana és Texas államok határát képező — Sabine folyam felé indult; útközben a confederalista csapatok által elfoglalt városokat mind kézrekerítette és Taylor és Mouton tábornokokat ismételt összeütközések után egész Sabine-City erődített városig visszanyomta.

Ezen város azonban szívós ellenállást tanúsított és az első elfoglalási kísérletnek ellenállott.

A fonó évszak beállván, — a melyben e mocsáros vidéken a sárgaláz uralkodik, és már is a seregben mutatkozott — de különösen, mert a központi hadműködésekről rász hírek érkeztek, Franklin tábornok rendeletet kapott a Sabine-City várának további ostromát abban hagyni, a 19-ik hadtestet New-Orleans felé, a 13-ikat pedig és a 16-ik egy hadosztályát Wicksburg alá visszaindítani.

E rendeletnek elégtételvén, a Sabine-vizekre indított expedíció bevégeztetett, a csapatok külön rendeltetési helyeikre visszatértek.

Farragut tengernagy, a ki Port-Hudson és Wicksburg várak bevételében oly tevékeny és hősiességet vett, hajóinak kijavítása végett New-Yorkba hajózott, Porter ellentengernagynak hagyván a Mississippi vizek, valamint a mexicói öböl felügyeletét.

Mielőtt a központi vidéken folyt hadműködésekhez visszatérnénk, említést kell még tennünk Charlestonnak újból ostrom alá vételéről.

A washingtoni kormány és az egész unió lakossága Charleston elfoglalását becsületkérdésnek tekintette, mert ezen várból történt az első ágyúlövés, midőn a confoederalisták Sumter erődöt hadizenet nélkül elvették, és a csillagos lobogónak a confoederalisták zászlója előtt ott kellé meghajolni. A kormány minden eszélyességet és minden ellenvéleményt mellőzve, elhatározta magát a legnagyobb erőfeszítéseket tenni e vár megejtésére.

Charleston, a confoederalisták legerősebb vára, Dél-Carolinában, az atlanti Óceán egy mélyen benyúló földnyelvén fekszik.

Dupont tengernagy egy számos vértés hajóból és monitorból álló hajórajjal már 1863-ik év

április elején Charleston bevételére küldetett. Dupont mellé azon időben Hunter tábornok adatott 10,000-nyi válogatott sereggel. Charleston elé érkezve, azon véleményben valának, hogy a helyőrség meglepetvén — a vár rögtöni támadás által — legkönnyebben bevétethetik.

Dupont és Hunter ezen elhatározás folytán, miután április 7-kén az előkészületek az ostromra befejeztettek, Sumter és Muntrie erődöket megtámadták.

Az erődök eleintén nem válaszoltak a hajók lövéseire, de midőn azok azon vonalhoz értek, a melyben a két erőd kereszttüze összpontosult, oly borzasztó golyózápór által fogadtattak, hogy csupán fél óra alatt 3500 lövés tétetett a támadó hajókra.

Hogy mily rettentően folytattatott mindkét oldalról ezen ágyúharcz, — például megemlítjük, hogy a legkisebb” monitor, mely 600 lépésnyire jött a Sumter erőd alá, 90-szer találtatott. Az Ironsides tengernagy hajót 60 nehéz golyó érte, és 4 órakor délután a hajók oly erős sérüléseket kaptak, hogy a tengernagy jónak találta az ostromot abbanhagyni és a visszavonulásra jelt adatni.

Két monitor elsúlyedt, a legtöbb hajó annyira

megrongáltatott, hogy azok nagyobb mérvű kijavítás végett Hilton-Head kikötőbe vonattattak, a hol hosszabb ideig maradtak.

A szárazföldi sereg ez idő alatt a délfelé fekvő Edisto szigetet szállotta meg, de miután az tengeri erő nélkül nem működhetett, elsánczolta magát, várva a hajók kijavítását.

A washingtoni kormány ezen szerencsétlen támadás hírére Dupont és Hunter parancsnokokat letette és új, még nagyobb készültek után, Dahlgren tengernagyot és Gilmore altábornagyot bízta meg az újonnan vezetendő ostrommal.

Dahlgren július 6-kán vette át a megszálló hadak parancsnokságát és Gilmore tábornokkal abban egyeztek meg, hogy előbb a szigeteket — melyek a várat környezik — foglalják el és csak azután kezdenek a rendes ostromhoz.

Július 10-kén ezen határozat folytán Gilmore megtámadta a Folly nevezetű szigetet, és abban magát befészkelve, 12-kén Morris szigetet szállotta meg. E két sziget a Wagner és Gregg nevezetű két előerődöt környezi, melyek megint Sumter elsőrendű erődöt védik; ez közvetlen a vár előtt fekszik, annak kulcsa, és a háború kezdetén — a confoederalisták által meglepetve — elvéttetett.

Ez említett két előerődöt Gilmore tábornok

13-kán támadta meg. A 7-ik (Connecticut) ezrednek — daczára, hogy az erődök ütegei által kereszt-tűzbe vétetett, sikerült is az árkon át a mellvedeken felkapaszkodni, de nem támogatva a 9-ik (Maine) és 76-ik (Pennsylvania) ezredek által, megint visszaveretett, és így a támadás nem sikerült. Beauregard confederalista tábornok és Charleston tevékeny parancsnoka, folyton új ütegeket állított fel, és erélye, valamint ügyessége által a 15-kén és 19-én a Wagner-erőd ellen ismételt rohamot szintén visszautasította.

Miután még több ízben, augusztus 11-kén és 21-kén úgy a szárazföldi hadak, mint a hajóraj által ismételt támadások tétettek, szeptember 4-kén a Wagner-erőd teljesen romba löve, megadta magát. Gilmore ezután Sumter főerődöt vette ostrom alá, — de ez erőd annyira meg volt erősítve, hogy minden erőfeszítés mellett, melyet Dahlgren és Gilmore tétettek, sem volt bevehető.

A charlestoni expedíció tehát megghiúsult és mint már említettük, csak miután Shermann tábornok Atlanta bevétele után Savannaht is elfoglalta és Charleston a szárazföld felől is minden segédforrástól megfosztatott és teljesen kiéheztetett: csakis akkor adta fel magát e hatalmas vár.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Hadműködések folytatása a központban. — Tennessee állam teljes elfoglalása. — Rosencrans visszanyomja Bragg confederalista tábornokot Georgiába. — Ütközet a Chickamanga folyónál.

Miután Wicksburg és Port-Hudson elfoglalása által, kapcsolatban New-Orleans birtoklásával, az éjszakaiak a hadszínhely nyugati részének urává lőnek, keleten a Virginiában működő sereg Meade alatt, Lee tábornokot Richmond székvárosa alá nyomta, — természetesnek, sőt szükségesnek mutatkozott a központon is előre hatolni, mert a szárnynak győzelmétől csak akkor lehetett teljes eredményt várni, ha a középen működő sereg is ezekkel egyaránt nyomul előre.

A washingtoni kormány ennek szükségét érezvén, a Tennessee-államban parancsnokló Rosencrans tábornoknak sürgős rendeleteket küldött, hogy támadásra menjen át.

Rosencrans tábornok még mindig régi állásában Murfrisborronál állott, valamint Bragg a confederalista vezénylő tábornok is az erődített Dick folyó vonalon Shelbyville városnál. A támadást

megkezdni sem egyik, sem másik nem tartá táncosnak.

Az év tavaszán az erők egyenlők voltak, körülbelől 40,000 ember minden részen.

Bragg tábornoknak nem volt érdekében a támadást megkezdni, mert erős állásából kivonulva — akkor, midőn a hadszínhely szárnyain a hadiesemények kedvezők nem voltak — könnyen veszélyeztetve látta a központot is, és így Bragg a támadást bevárta és védállásban maradt.

Rosencrans ellenben nem tartá seregét elég erősnek az igen szakadozott területre, melyen az alleghani hegység éjszaktól délfelé átvonul és számos kisebb ugyan, de mély folyó által van átszeldelve, mélyebben beereszkedni; — különösen midőn úgy lovasságban mint könnyű ütegekben hiányt szenvedett. — Rosencrans tehát a kormány rendeletével szemben, hogy támadásra menjen át, azzal menté magát, hogy új erők nélkül veszélyesnek tartja a támadást, és kérve kérte a kormányt nagyobb segílyre.

De a kormány e kérelemre egyelőre nem hajolván, határozott parancsot küldött, támadni, vagy a vezéri pálczát Thomas tábornoknak átadni.

Erre végre Rosencrans június 24-kén megindult, mit annál inkább tennie kellett, mert ép ez időben

Bragg egy erős hadosztályt Wicksburg segélyére küldött.

Június 26-kán az éjszakai sereg összeütközésbe jött Bragg előőrseivel és 27-kén Cleburnet, a Bragg seregének jobb szárnyát vezénylő tábornokot megverte és Manchester városát elfoglalta. Bragg Manchester elvesztése következtében zömével Shelbivillénél állva, megkerülve látta magát és nem bírván elegendő erővel nyílt csatára kelni — a Duk folyó vonalnál vett állását elhagyta, július hó 1-jén seregével a Tennessee folyamon átkelt és Chatanooga alatt új állást foglalt.

Rosencrans tábornok ez első eredménnyel megelégedett, és várva a neki ígért segélyt, Tallahoma városnál megállapodott, és mielőtt további hadjáratát a hegyes vidéken folytatná, az oda vezető utakat — melyek a vaspályával együtt Bragg által járhatlanná tétettek, — kijavítani és biztosítani igyekezett.

Rosencrans hadműködését csak augusztus 1-6-kán folytató és hadát Winchester és Dechert helységekben keresztül, a Chatanooga vasút hosszában nagy akadályok legyőzése után a hegységen, Alabama államba átvezette.

Stevenson városánál a sereg zöme augusztus 30-kán átkelt a Tennessee folyamon, míg Crittenden

den tábornok Chatanooga városa irányában tüntetett.

Bragg csakugyan azon véleményben vala, hogy Rosencrans vagy Chatanooga átellenében, vagy inkább a várostól keletre eső részen fogja az átmenetet a Tennessee folyamon megkísérlem, mivel azon oldalon a kedvezőbb talajon könnyebben történhetik az átkelés, núg Stevenson felé, hol a magas hegységek között a rohamosan szakadó vizek azt megnehezítik. E hiedelemben balszárnnyát egészen védelem nélkül hagyta. Thomas tábornok tehát Stevenson-nál nem talált ellenségre és hadtestét a Tennessee bal partjára átvezetve, a túlsó oldalon rögtön állást foglalt, hogy az esetre, ha Rosencrans mozdulatai Bragg által észrevétetnének, a további átkelés biztosíttassék.

Bragg csakugyan, de már későn észrevette tévedését és a veszélyeztetett pontra Anderson hadosztályát küldé, de mikor Anderson oda érkezett, már a 2-ik hadtest Cook alatt is a bal parton állott és Anderson nem merte a háromszoros erőket megtámadni. Chriddenden tábornok a 3-ik hadtesttel september 11-kén érkezett Stevenson alá és rögtön ő is átkelvén, Rosencrans egész seregét Frenton városa alá vezette, Chatanoogának, — tehát Bragg állásának — is egészen hátába kerülván.

Az éjszaki sereg Trentonnál foglalt állást; Cook hadteste a jobb szárnyon Ringold felé, a Chicamanga patakhoz támasztva, a középet Thomas hadteste foglalta el, egyúttal a várost megszállva tartva, Chriddenden pedig a bal szárnyon állott, dandárjait a Lookut hegység nyugati ereszeire kiterjesztve, míg Granger a tartalékkal Chriddenden hadteste mögött helyezkedett el.

Ez állásban várta Rosencrans Bragg tábornok támadását, a kinek magát vagy keresztül kellett vágnia, vagy a chatanoogai erős állást elhagyni és Georgia felé visszahúzódni.

Bragg az utóbbit választá; nem tartá magát elegendő erősnek egyenes támadást intézni az erősebb ellenségre.

Chatanoogai erődített állását elhagyva, szeptember 8-kán Dalton felé vonult vissza, mely város a Tennessee-North-Carolina vasútnak csomópontja.

Rosencrans a rövid hadjárat alatt ügyes mozgulatai által nagy eredményeket ért el, Tennessee államot az ellenségtől megtisztítá, azt teljes visszavonulásra kényszeríté és Chatanooga városával egy igen erős állást nyert, mely három hegység — a Lookut, Missionary és Racoon — és két folyó — a Chatanooga és Chicamanga — között fekszik, hátá-

ban a hatalmas Tennessee folyammal. Ezen erős és azonkívül még el is sánczolt állás később Rosencransst a megsemmisítéstől menté meg.

Bragg bántatlanul érkezett Daltonra, a hol az ígért segély-erőket bevárta.

Rosencrans serege september 10-kén Ringold és Lafayette városok közt a Racoon hegység lejtőjén arczczal a Chicamanga előtt állott; — a bal szárnyon Chriddenden, Thomas a középben, Cook a jobbon — Granger a tartalékkal a közép mögött, míg a Waggoner-dandár Chatanoogát tartotta.

Mint említettük, Rosencrans rövididő alatt nagy előnyöket vívott ki, de mind a mellett helyzete nem volt veszélytelen: minden oldalról hegyek által környezve, segédforrásaitól a nagy Tennessee folyam által elválasztva — segéderőket várva, de még azok közeledéséről sem értesülve, 40,000 emberrel állott egy eddig gyengébb, de minden perczben szintén segédseregeket váró tevékeny ellenséggel szemben, a melyről tudta, hogy ezen épen ecsetelt veszélyes és elszigetelt helyzetét, ha csak lehet, bizonyára felhasználandja.

Rosencrans ezt érezte és azért Waggoner tábornoknak megparancsolta, hogy a chatanoogai állást minden lehető erővel jól elsánczoltassa, hogy mint erődített táborban vereség esetén biztossá-

got találjon, míg a neki ígért segélyek megérkeznek.

Bragg Daltonnái állt és szeptember 12-kén már Johnston tábornok két erős hadosztálylyal hozzá csatlakozott; de ez nem volt az egész segély, mert Longstreet tábornok is híres hadtestével közeledett. Szeptember 15-kén Longstreet tábornok csakugyan 4 dandárral megérkezett és ez által Bragg serege közel 60,000 harczosra emelkedett.

Szeptember 18-kán Bragg megkezdé támadását és az unionisták bal szánya ellen erősen tüntetett. Rosencrans e tüntetést annál inkább komoly támadásnak vette, mert azon természetes indok mutatkozott, hogy Bragg a Chatanoogára vezető utat akarja elvágni. Rosencrans e hiedelemben bal szárnyát megerősítette és csak Thomas hadtestét hagyta a jobb szárnyon, — centrumát a balszárnyhoz közelebb húzván.

A confoederalista sereg két nagy részre osztott, a jobb szárnyat Polk, a balt Longstreet vezényelte. Polknak hadosztályai még nem lévén mind kijelelt helyeiken, az előre sietett dandárok a megerősített Rosencrans balszárnya által visszaverettek, de midőn Walter és Cleburne hadosztályai — a confoederalisták részéről — a csataterre megérkeztek, a harcz komolyabb fordulatot vőn és

hogy Rosencrans balszárnya szét nem Teretett és a chatanoogai út az éj szakiak előtt el nem vágatott, az csakis a centrumból épen ez időben érkezett segítségnek volt köszönhető.

Braggnak nem is volt szándéka már 19-kén teljes támadást intézni, csak is érintkezésbe akarta hozni hadait az ellenséggel, és midőn Longstreet délután 5 óraker hadosztályaival az éjszakaiak centrumát és jobb szárnyát megtámadta, Thomas tábornok oly hősiesen védelmezte állását, hogy Gran-ger tartalékban álló hadosztálya segítségével a támadást visszaverni sikerült.

September 19-ke beesteledett és ez nap Rosencrans szerencsésen még megtartá a csatatért, de belátván, hogy másnap azt megtartani képes nem leend, egész csatarendjét hátrább és közelebbre a Racoon hegység lejtőjére vonta, azonkívül azt éjjel elsánczoltatta.

Bragg szintén előkészületeket tön a másnapi támadásra, és úgy Polk mint Longstreet alparancsnokoknak rendeletet adott, azt hajnalban megkezdeni.

20-kán az egész csatavonalon véres tusa keletkezett; az éjszakaiak eltorlaszolva és kedvező uralgó állásukból a völgyből előre nyomuló confederalista dandárokat golyózáporral borítva, sokáig sikerrel védelmezték állásaikat, mígnem dél-

után 4 órakor a válság beállván, ép azon perczen, midőn Wood hadosztálya parancsot vett a központból a balszárny segélyére menni és Davis hadosztálya a jobb szárnyról a központba vonatott, a confoederalisták oly erővel törtek az épen e mozdulatokat végrehajtó hadosztályokra, hogy azok szétszórva, futásnak indultak.

Sheridan és Van-Cleve hadosztályai még egy ideig hősiiesen ellenállottak, — de a túlnyomó erőknek kénytelenek levén engedni, ők is megfordultak és Chatanooga felé hátráltak, eleinte meglehetősen rendben, de erősen üldözve, az ezredek összekeveredtek és parancsnokaikra nem hallgatva, rendetlen futásnak eredtek.

Rosencrans centruma át volt törve, serege két részre oszolva, a bal Ghrittenden és Cook vezénylete alatt Chatanoogára vetve magát, a jobb Thomas alatt, a Racoon hegységbe szorítva, Rosencrans maga a bal szárnyal ment vissza és szerencsésen Chatanoogát elérte, a hol Waggoner tábornok a megvert hadakat felvette.

Thomas tábornok hősiességét folytatta és minden támadást visszautasított, míg a bekövetkezett éj a csatának ezen ponton is véget vetett, 21-kén hajnalban Thomas kifáradt hadtestét Rossvillere és onnan Chatanoogára táborba vezette.

A veszteségek nagy száma, melyeket mindkét rész szenvedett, bizonyítják, mily elkeseredettséggel folyt e két napi harcz. Rosencrans jelentése 1700 halottat és 9200 sebesültet mutat ki, azonkívül 4500 fogságba került és 36 ágyú és 8000 fegyver esett a győző kezébe.

A confoederalisták, biztos kútforrások szerint, összesen halottakban és sebesültekben 12—14,000 embert vesztettek.

Az éjszakaiak seregének megmentése csakis Thomas tábornok hősie tartásának köszönhető, — jutalmául Rosencrans visszalépése után ő vette át a vezérpálcát.

De a washingtoni kormánynak komoly szemrehányásokat kell tennünk, hogy a tennessei sereget nem erősítette meg annak idején; teljesen felesleges volt Grant seregének Wicksburg bevétele után oly hosszú pihenést engedni, és az előbbi szakaszban leírt kiküldésekre az erőket szétforgácsolni, a melyek a központban jobb sikerrel lettek volna felhasználhatók.

Rosencransnak csak azon hibát kell felrónunk, hogy a helyett, hogy átkelvén a Tennessee folyamon, Chatanooga erődített táborban várta volna meg az ígért segílyt, a vészes hegyek közé ment, vagy hogy midőn Bragg seregének szaporíttatásá-

ról értesült, a csatát elfogadta és nem vonult rögtön a biztos táborba.

Bragg, a confoederalista vezér, ez irányban Rosencransnak ellentéte, túlságosan is óvatos volt, mert a helyett, hogy 21-kén Rosencransot rögtön Chatanoogában megtámadta, és valószínűleg az unionista sereg azon részét, mely odavonult, fogságba ejtette volna, tulajdon seregének pihenést engedett, sőt még 22-kén is csak Polk tábornoknak adott parancsot Chatanooga felé előnyomulni, és az ellenség helyzetét kipuhatolni, és csakis 23-kán jelent meg a tábor megtámadására.

De ez nap már Thomas tábornok is megint egyesült Rosencranssal és a tábor annyira volt megérődítve, hogy egyszerű támadás által azt bevenni már lehetetlennek mutatkozott.

Bragg tehát a tábort teljesen bekerítette, hadait félkörben, délnek, nyugatnak és keletnek felállította, jobbszárnyát a Chicamanga, balját a Tennessee folyamra támasztva, lovasságát pedig a folyam jobb partjára küldve, hogy Rosencransnak éjszakfelé is minden összeköttetését elvágja.

Weehler és Forrest confoederalista lovassági tábornokok, az első 4000, a másik 2000 lovassal a Tennesseeen Chatanooga felett csakugyan átmertek és nemcsak minden vasutat Athén és Nash

ville felé leromboltak, de számos élelmi szállítványt is elvettek, úgy, hogy Rosencrans serege a legnagyobb szűkséget szenvedte.

Egy egész hónapig volt Rosencrans Chatanoogában elzárva, minden lova részszerint elhullott, részint felemésztetett, a legénység fél élelmi adagra Szorítottatott, és már-már a megadásra került a helyzet, midőn október 24-kén Hooker tábornok a virginiai seregtől, és 29-kén Shermann tábornok Wicksburgból, az első 15,000, a másik 25,000 emberrel — megjelentek és az elzárt sereget felszabadították.

A washingtoni kormány Rosencrans balesetén okulva, valahára azon meggyőződésre jutott, hogy egy fővezér kinevezése szükséges, a ki nem Washingtonból, de a had színhelyén intézi a háború menetét, és nagyobb egységet ont a hadműködésekbe.

E meggyőződésből kiindulva, a kormány a közép, valamint a nyugati hadszínhelyen működő hadak főparancsnokává Grant tábornokot nevezte ki, és rendeletet küldött hozzá, hogy a Tennessee-sereghez sietve, annak parancsnokságát átvegye, és egyúttal az Ohio, Kentucki és Mississippi államokban álló hadak működését is ő intézze.

Grant október 23-kán érkezett Chatanoogá-

hoz és átvévén a fővezényletet, Rosencrans-ot elmozdította, és a Tennessee-sereg parancsnokságát Thomasra ruházta.

Az eddig annyira dicsőített és szeretett Rosencrans tábornok lelépett, és jöllehet csak részben volt szerencsétlenségének oka, mégis minden súly rá nehezedett.

A kormány, hogy e szigorú intézkedéseit némileg enyhítse, kinevezte őt a Missouri állam kerületi parancsnokává, a melyet át is vett; de ott sem adatván neki a szükséges erő, a számos guerilla-csapattal sok baja volt.

Grant átvévén a vezérpálczát, Hooker tábornok erős hadosztályát Stevensonál átléptette a Tennessee folyamon és parancsot adott a tábornoknak, a Lookut hegységen át, annak keleti völgyébe leereszkedni és Trenton felé nyomulni, az által az összeköttetést Chatanoogával a Tennessee folyam balpartján előkészítendő. Shermann tábornok Chatanooga felett a Chicam folyócska átel-lenében hajóhidat vezetett, november 7-kén hadaival a Tennessee balpartjára átment, és a Chicamanga folyócska és Tennessee folyamra támaszkodva, állást foglalt. Thomas tábornok átvévén a Tennessee-sereg parancsnokságát, erélylyel iparkodott azt harczképessé tenni; a lovak hiánya,

különösen a szekereszeinél kipótoltatott, a sereg élelmiszerekkel bőven ellátott, mely intézkedések által a csapatok bizalma és bátorsága újra felélesztett.

November 23-kán Grant összes, most már 60,000 emberből álló seregét támadásra vezette; Thomas a tábornok elhagyván, a harczrend centrumát képezte, míg Hooker a jobb-, Shermann a balszárnyon nyomultak előre.

Bragg 40,000-nyi hadával Chatanoogától délre a Missionary hegység lejtőjén állott elsánczolva. Thomas tábornok szokott erélyével még 23-kán délután megtámadta Bragg előhadait és egy, előre tolt és megerősített Orchardknob nevű hegycsúcsot elfoglalt. November 24-kén Hooker tábornok a balszárnyon a Missionary hegység nyugati lejtőit makacs harcz után elfoglalta, úgyszintén Shermann is a keleti oldalon magát befészkelte.

A Missionary hegység közép-magassága 800 lábnyira emelkedik, a Chatanooga folyócska felé meredeken, a Lookut hegység felé pedig szelíden ereszkedik le, ormai erdőséggel vannak borítva, helyenként nyílásokat képezve.

Bragg hadserege a hegység gerinczén lépcsőzetesen volt felállítva és erősen elsánczolva. A balszárnnyat, mely Levis, Anderson és Steevart had-

osztályaiból állott, Brickenride tábornok vezényelte, a jobbszárnyát pedig, melyet Cleburne, Walker és Stevenson hadosztályai képeztek, Hardy tábornok. Longstreet 2 hadosztálylyal kiküldve volt Knoxville a Tennessee-állam keleti részén fekvő vár megejtésére; ezen vár a fennevezett állam kulcsa lévén, Bragg szükségesnek tartá azt hatalmába keríteni, és meg azon időben küldötte el Longstreet tábornokot, a midőn Rosencrance bezárt serege még nem nyert volt segílyt.

Az éjszaki hadak szaporítása után Longstreet rendeletet vett Knoxville ostromát abban hagyni és sietve a fősereghez vonulni; e rendelet azonban későn érkezve a csata napján nem jelenhetett meg, később pedig, mint látni fogjuk, Bragg seregétől teljesen elvágatott.

November 25-kén a döntő ütközet beállott! Hooker kedvező állásából a jobb szárnyon előrenyomult, úgy szintén Shermann is az unionisták bal szárnyán egy lényeges partmagaslatot elfoglalt, a mely az előterületnek nagy részén uralgott. Bragg érezvén e pont előnyeit, tartalékát Shermann hadaira vetette és azokat makacs harcz után megint visszanyomta.

Grrant látván Shermann nehéz helyzetét, az egész centrumot előre rendelte, és jöllehet 40 ágyú

vetett az uralgó területről golyózáport Thomas dandárjaira, azok halált megvetve nyomultak előre és a magaslatokat, fel egész a hegység kúpjáig, elfoglalták.

A confoederalisták még a gerinczen erős állást foglaltak, a nyugati oldalon lassan visszavonulva, a keleti részt még estig tartották, 26-kán pedig Hillre és 27-én Daltonra visszamentek.

Bragg a missionary-i csatában 6000 embert veszített; az unionista sereg is igen erős tűznek kitéve, majd hasonló veszteséget szenvedett.

A déliek még a visszavonulás alkalmával 25 ágyút és vagy, 1000 embert hagytak az ellenség kezében.

Grant a foederalistákat Hill városáig üldöztette Shermann által, a további üldözést abbanahagyá és hadainak egy részét Knoxville felé küldé Longstreetnek a menekülést elzárandó, a másik rész Chattanooga-ra visszament, és a nagy és fáradalmas menetek után téli táborba szállott.

Georgiában a harcz ilyetén néhány hónapig szünetelt és Shermann csak a jövő év tavaszán kezdé meg ezen területen atlantai hadjáratát.

Azon időben, midőn Rosencrans a chattanoogai erődített táborban elzárva volt, Burnside, a kelet-tennesseei hadi kerület parancsnoka, több ízben

erőfeszítéseket tőn a tábornak élelmeket átszolgáltítani, de a confoederáltak hadai által folyton akadályoztatott.

A confoederáltak kormánya Nyugot-Virginiából szedett össze egy sereget Jackson és Williams tábornokok parancsa alatt számos lovassággal, és ezt küldé Knoxville felé, a hol Burnside egész Greenvilleig nyomult elő. Ezen városnál a confoederalistákkal találkozáván, azokat megtámadta és a virginiai határig visszaűzte, valamint Kelet-Tennessee kerületet az ellenségtől ismét megtisztította. Visszatérve Knoxvillere, ismét kísérletet tőn Chattanoogaát élelmezni, azonban most megint Longstreettel volt baja, a ki Bragg által 2 hadosztálylyal a vár bevételére küldetett. Longstreet sokkal erősebb levén, Burnside nem tartá tanácsosnak, vele nyílt csatába ereszkedni, hanem visszavonult Knoxvillere, melynek helyőrsége a minden oldalról bevett csapatokkal 18,000-re emelkedett. Longstreet tulajdon hadosztályai körülbelül szintén 18,000 emberből állottak, Williams és Jackson dandárjaival együtt pedig, a melyek Virginiából jöve, vele ismét egyesültek, egész ereje 25,000-re rúgott.

Ezen erővel remélte Knoxvillet bevenni, és mindjárt a vár körülzárólása után rohamot kísérlt meg, de az visszaveretett és Longstreetnek

nem maradt más hátra, mint rendes ostromhoz látni. Ez octóber vége felé történt, midőn Grant már megérkezve, Bragg elleni működését megkezdé.

Longstreet ezen tényről értesülvén, nagy erőfeszítéseket tett a vár gyors bevételére, és ismételve november 8-kán és 15-kén rohamokat intézett, de sikertelenül, és midőn ez időben Bragg által vissza lőn hivatva, a vár megejtése iránti szándékát teljesen feladta és menetét Athén felé vette, ismét Bragg seregével egyesülendő.

Athénre érkezvén, itt értesült Bragg vereségéről és midőn egyúttal hallotta, hogy ellenséges erők nyomulnak elébe, oldalmozdulatot tett Brenton felé, remélvén, hogy még jókor kitérhet az ellene küldött éjszakai seregnek és a hegyeken át Braggal egyesülhet; de Shermann az unionista sereg parancsnoka, útját elvágta, hadait a Hivas folyó déli oldalára átvezetve; Longstreet nem érezvén elegendő erőt Shermann ellen síkra szállni, visszavonult a Kittié Tennessee folyóhoz, onnan pedig felfelé Greenville és Jonesborougra, Tennessee állam keleti szögletébe.

Shermann Longstreet seregét Greenvillenél tovább nem üldözvén, serege zömével visszament Chattanoogaára, az elfoglalt városokban kisebb-nagyobb őrseget hagyván hátra.

A tél beállott és pedig túlszigorúan, a hadak pihenésre tértek, s a harcz mindenfelé szünetelt.

Az éjszakiak 1863-ik év végén a confoederalistákat a nyugati és központi terület minden oldalán visszanyomták. Tennessee állam az ellenségtől megtisztítva, egészen az unió kezébe esett. Arkansas, Louisiana és Mississippi államok nagy része szintén el volt foglalva; Texas és a még távolabb eső nyugati területek nem szolgáltatnak természetmennyeket, sem újonczokat nem állíthattak., mert a hadszínhelytől szárazon-vízen teljesen el voltak zárva; Florida pedig olyannyira délnek fekszik, hogy a többi államokkal úgyszólván minden összeköttetéstől elesett és azon kívül mélyen benyúlván a mexicói öbölbe, az éjszaki tengerészeti hatalma alatt állott. E körülmények folytán csakis Alabama, Georgia és a két Carolina maradt a confoederalisták számára még mint küzd-tér szabadon.

Virginiában, mely államban Richmond a confoederalisták székvárosa fekszik, a harcz változó szerencsével folyt, és itt, mint az utolsó részben látni fogjuk, a confoederalisták által végerőfeszítések tétetek állásuk fenntartására.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

Hadműködések Virginiában. Visszatekintés a hadviselő felekre.

A confederalisták fokozatos kimerültsége nem csak Wicksburg és Port-Hudson eleste, valamint Tennessee állam elvesztésében mutatkozott, hanem az által is bebizonyult, hogy Virginiában, a délieknek kedvencz területén sem birták az ott lefolyt hadjáratban szenvedett vereséget helyrehozni.

A gettysburgi végzeteljes ütközet után Lee seregét visszavezette a Potomachoz, és azt Madi-sonnál a Rappahannok és Rapidan folyók közötti területen erős állásba helyezte. Meade a Rappahannok északi oldalán az Alexandria-vasútvonalat közbevéve állította fel hadát. Augustus és szeptember hónap kisebb-nagyobb tüntetésekben, lovassági szemlékben folyt le, anélkül hogy lényegesebb támadások tétettek volna. Lee Longstreet tábornokot 2 hadosztályal Bragg segélyére küldvén, nem tartá magát elég erősnek támadásra átmenni; Meade, Hooker tábornok Rosencransnek veszélyes helyzetből való kiszabadítására 10,000 embert volt kénytelen átengedni, és így nem vélte tanácsosnak, Lee erős

állását a két folyó között megtámadni a nélkül, hogy biztos eredményt várhatna; Washington fedező állását tehát nem hagyta el. A két sereg mindegyike körülbelül 50,000 főnyi egyenlő létszámmal bírt.

October 9-kén Lee váratlanul egyszerre áttört a Rappahannok felső ereszein és Meade hadai ellen támadást kísérelt; célja volt az éjszakai sereg jobb szárnyát felbontani és tulajdon seregét Washington és Meade közé vetni. Hill a confederalista sereg jobb szárnyának parancsnoka, még előbb mint a közép és a bal szárny, kanyarodását bevégezte, Meade jobb szárnyát hevesen megtámadta és azt vissza is verte, de Hülnek ezen — ámbár győzelmes — összeütközése nem volt szerencsés, mert Meade tábornok ideje korán átlátva Lee tervét, rögtön egész seregét Brintsvillre vonta vissza s innen a centrevillei erős állásba vonult.

Lee tábornoknak terve nem sikerülvén, ismét visszafordult, és előbbi állásába ment, menetében az alexandriai vasutat teljesen szétrombolván.

October vége felé az éjszakai sereg két újonnan besorolt dandárral szaporodván, és a harpersferry-i és alexandriai helyőrséget is magához vonván, létszámát 60,000-re emelte; ily erővel rendelkezve, már most Meade tábornok Lee ellen egy támadó mozdulatot vélt megkísérelhetőnek.

Miután a vasút helyreállított és az által Washington fővárosával a szabad és gyors közlekedés biztosítva lőn, november 7-kén seregét Centrevilleből megindította, 8-kán Warrentonra ment és 9-kén a Rappahannok folyónál a confoederalisták által megszállott kellisfönrthi hídfőt megtámadta. A támadás oly erélylyel és oly hevesen történt, hogy a két confoederalista dandárnak, a mely azt védelmezte, nagy része fogságba került, még mielőtt Anderson confoederalista tábornok hadosztályával segélyre jött volna. Az unionista sereg előhada még az nap a hídon átkelt és a túlsó oldalon állást foglalt. A Rode és Carly confoederalisták hadosztályok Anderson támogatására siettek, de eközben Sedgwicks egész hadtestével szintén átkelt a folyón, és a confoederalistákat visszaverte. Az ütközetnek az éj vetett véget. November 10-kén az egész unionista sereg a Rappahannok jobb partján állott és további támadásra készült, de Lee értesülvén az éjszakaiak erősbödéséről, nem tartá tanácsosnak új csatát elfogadni, hanem visszavonult, és 12-kén a Rapidan folyón átkelve, seregét az év elején megszállva tartott régi állásába — Frederiksburg alá — vezette.

Meade a confoederalisták hadat egész Orange-Courthouse-ig üldözte, de midőn a bekövetkezett

esős napok a virginiai utakat igen megrongálták s a kora tél igen szigorúan beállott, seregét ő is ismét a Rappahannokon átvezette és előbbi táborába téli szállásokra szállt.

A rövid őszi hadjáratban, váltakozva mindkét sereg percnyi előnyöket ugyan igen, de nagy eredményeket nem vívott ki, néhány ezernyi foglyot ejtve, s ugyanannyi halottat, sebesültet veszítve; azonban az éjszakaiaknak mégis sikerült Leet Frederiksburgra szorítani, és biztos állást foglalva, nyugodtan foghattak seregök szaporításához és előkészületeket tehetek a jövő év döntő hadjáratára.

Mielőtt az 1864-ik évben történt hadeseményekre átmennénk, czélszerűnek tartjuk a két hadviselő fél állami helyzetét, valamint hadseregeik állását és azon még létező kútforrásokat, melyekkel azok ez időben rendelkezhetek, röviden megemlíteni.

Tudjuk, hogy az 1862-ik év bevégeztével a conföderáltak részéről még igen sok remény tápláltatott új államiságuk megszilárdítására és annak tetteles megalkotására; az éjszakiak részéről ellenében már itt-ott kétség támadt, hogy lehet-e az elpártolt tartományokat megint a nagy unióhoz visszacsatolni. E helyzet azonban az 1863-ik év folyamán lényegesen megváltozott, úgyannyira,

hogy mint már említettük, a confoederáltak leve-
rése már csakis időkérdéssé vált.

Az éjszakiak összeszedték magukat; minden
létező erejüket megfeszítették, hogy a harcnak
kedvező fordulatot adjanak, és azon meggyőződés-
től voltak áthatva, hogy a háború sikeres bevé-
zésére csak is egy halálíg elszánt küzdelem ve-
zethet.

Az éjszakiak ez erélyes tevékenységének azon
eredménye lett, hogy az év bevégeztével a con-
foederált államok már csak négy egész államra
voltak szorítva.

Az éjszaki kormánypárt két árnyalata, t. i. a
republicánusok és abolitionisták, ez évben egymás-
hoz erősebben simultak és annyira összeolvadtak,
hogy a democraták irányában nagy többségre ver-
gődtek és kétségtelen hatalmat gyakoroltak.

A zendülések, melyeket ép a democrata párt
szított, leverettek és az emancipatio — mely eleinte a
hirdetmény után — habár kedvezőleg fogadva, mégis
sok ellenszenvre talált, — az év végével teljesen
lábra kapott, úgy, hogy a néger-ezredekkel, a
melyek helyenként jól tartották magukat, a sereg
nagy része már szívesen szolgált.

Legvilágosabban mutatkozott a kormány meg-
erősödése és győzelme a democrata párt ellené-

ben akkor, midőn az ez évben megejtett választás alkalmával a congressusban a kormánypárt 11 taggal szaporodott, és a háború erélyes folytatására minden szükséges törvényeket előzőleg megszavazva, Lincoln elnök működését odaadással támogatta.

A conscriptio-törvényben még fennhagyott záradék, hogy 300 dollár letételével mindenki megválthatja magát, eltörültetett, és most már az unió minden polgára hadi szolgálatra köteles lőn. E rendszabály igen kedvező benyomást tett a nagy közönségre és a hadsereg szellemére jótékonyan hatott.

A háború viselésére szükséges tárgyakban sem ember, sem élelmi anyag tekintetében nem volt hiány, az utóbbiak nem csak az országbeli termények, de a vízen való szállítások által is fedeztetek, és így a hadsereg hiányt nem szenvedett. A hadműködés részint az által, hogy kisebb területre szorított, részint az által, hogy a fővezénylet egy kézbe (Grant kezébe) összpontosított, egyszerűsített és egyöntetű lett. A hadvezérek a tapasztalás által ügyesebbek és higgadtabbak lettek; a katonaság edzettebb lőn, és a tisztek a hadgyakorlatban gyorsaságot és honosságot szereztek.

Az orvosi, a távírdai, a hadmérnöki karok új, bővített és czélszerűbb szervezetet nyertek, de

főleg a szellem növeltetett azon öntudat által, hogy már a teljes győzelem közel áll.

A confoederalisták helyzete, ellentétben azéjszakiak emelt hangulatával, igen lehangoltnak mutatkozott, az első két évi győzelmi remények a 3-ik évben igen csökkentek, annál inkább, mert még az európai nagyhatalmak elismerése is — a mely különösen Anglia és Franciaország részéről kilátásba helyeztetett, elmaradt; és a democratá pártban — mely napról-napra tért vesztett, — többé támpontot nem találtak.

1863-ban is felcsillámlott ugyan olykor a diadal fénye, de ez is eredmény nélkül; a vezérek lángesze, a katonák hősiessége mellett hiányzott az erő, mely a perczyi kivívott előnyöknek nyomatékot adhatott volna.

A nép ki volt merülve; nem volt többé ember, a ki síkra szállhatott volna, nem volt anyag a veszteségek pótlására. Az élelmi szerek is csak nagy nehezen voltak beszerezhetők a sereg számára, a leggazdagabb tartományok el voltak veszve, vagy elzárva; Florida igen távol esett a hadszínhelyhez, és még a rendelkezésökre állott államokban is a hasonló és igavonó marha hiánya, a vasutak időközben való lerombolása a szállítmányok megérkezését nehezítették.

Csak a néger-kérdésben csalatkozott az éjszak, midőn azon véleményben volt, hogy az emancipatio folytán azok uraik ellen fel fognak lázadni.

Ez nem történt. Hosszá évek óta megszokták már alárendelt állásukat, és számos telepítvényen a rabszolgák még vonzalmat mutattak uraik iránt. Csak azon vidéken, a hová az unió hadai benyomultak, kezdettek a négerék itt-ott szökösni, de a confoederáltak ezt is elhárították az által, hogy a négereket beljebb szállították.

A pénzviszonyok, mindkét részen nyomasztók voltak, de sokkal ijesztőbb mérvben a confoederáltaknál, kiknél a papírpénz 400, a háború végével pedig 1000 százalékra szállott le.

Az élelmi stb. szerek ára hihetetlen magasságra emelkedett, így hogy csak egy példát említsünk, egy faggyúgyertyáért egy dollárt fizettek.

A déli államokban az ipar nem csak pangott, de teljesen megszűnt, míg ellenkezőleg az unió államaiban folyton emelkedett annyira, hogy ép a háború alatt fogtak hozzá a nagyszerű Pacifique vasút építéséhez, mely az atlanti óceant a csendes tengerrel volt összekötendő.

A hadviselő felek viszonya a külföld irányában a lefolyt évben nem változott, a külföld a washingtoni kormány irányában folyvást hideg

maradt és Angolországot csakis Canada tartományai — melyek mindig függetlenségre vágytak — Franciaországot pedig a mexicói ügy — melybe Napóleon igen messzehatólag beavatkozott — tartotta vissza a nyílt szakítástól; de alattomban mindkét hatalom folyton kegyelte a déli államokat, csak hogy nagyobb elővigyázattal, mint azelőtt. Mikor csak lehetett, a kalózokat mindig kisegítették a bajból és pénzt folyton kölcsönöztek a délieknek. De különösen a sajtó mutatta magát ezen irányban részrehajlónak, és nem egy czikk adott okot és alkalmat az unió követéinek szóváltásra és panaszra. A mi a két hadsereg erejét illeti, ez irányban az 1864-ik év nagy előnyt mutatott az éjszakiak részére. A harczban tetteleg működő seregek létszámát az unió hadainál 500,000-re, a confederalisták részén 250,000-re lehet legbiztosabban tenni. Ez igen csekélynek mutatkozik azon számhoz képest, melyet a háború kezdetétől fogva egész 1864 elejéig vezetett jegyzék a beállított tizonczok és önkéntesekről tartalmaz; de ha tekintetbe vesszük a nagy veszteségeket halottakban és nehéz sebesültekben, a számos szökevényt, a hiányos és csalárd kezelés által az állításnál majd egy negyedrésznek elmaradását, végre a rövid időre beállottak eleresztése által szenvedett rést, —

ha mindezt összevetjük, a tényleges harcra visszamaradott katonák számát inkább sokalni mint kicsinyelni lehet.

Az éjszaki tengerészet 1864-ben új erőket nyert, az 1863-ik év folyamában 161 új hajót építettek, ezek között 153-at gőzerővel, és ezek között 21 vértés hajót. E szaporítás megengedte az Éjszaknak, hogy az egész 700 földrajzi mérföld hosszú partvonalon majd minden ponton, de különösen valamennyi kikötőben czirkáló hajókat állíthatott fel, a melyek a számos kalóz működését csaknem teljesen megakadályozták, és ez által is a déliek élelmezését és hadkészleteiknek beszerzését megnehezítették.

Az Éjszak mindezen elősorolt előnyeivel szemben a confederalisták nagyon visszamaradtak. A richmondi kormány és a vezérek egy perczre se lankadtak ugyan tevékeny működésökben, sőt minden rugót megfeszítettek a háború további erélyes folytatására, és megadásra nem is gondoltak; de a nép ki volt merülve, el volt csüggedve. A polgárok, a kik útra keltek, tudták, hogy hon maradt családjaik ínségben szenvednek, mindent, még a legszükségesebb élelmi tárgyakat is, nélkülözik, és ezen öntudat nyomasztóan hatott kedélyökre. A hadsereg különösen lovasságban kez-

dett nagy hiányt érezni, mert azt Texasból pótolni többé nem lehetett; a tengerészet zérusra szállott le, mert — minden kikötő zár alatt tartva — hajót építeni és vízre eresztani lehetetlen volt. Ilyetén természetes, hogy a védelem napról-napra gyengébb, reménytelenebb lőn.

Ez áttekintéssel bezárjuk munkánknak 2-ik részét, és áttérünk a 3-ikra, vagyis ama korszak leírására, mely a háborúnak véget vetett és a kifáradt polgároknak, az annyit szenvedett népnek, az áldásos békét ismét visszaadta.

JEGYZETEK A MÁSODIK RÉSZHEZ.

1) A torpedó név alatti pokolgépeket különösen a confederáltak használták. A vízi torpedók többnyire ónládából állanak, mely kettős feneke által két részre van osztva; a belső üreg a légtartalmat képezi, mely által a láda úszhatóvá tételik, a felső a repesztési anyagot tartalmazza, mely a torpedó nagyságához és felhasználásához arányítva 30—400 font közt változik. Ehhez egy sodrony van alkalmazva, mely egy, a parton elrejtett és egy ember által felügyelt galvanicus teleppel van összekötve. Ha egy ellenséges hajó ép azon helyre jutott, ahol a torpedó néhány lábnyira a víz alatt vas horgonynyal erősítve úszik, a parton álló ember a telepet tevékenységbe hozá, és a hajót légbe repité. A szárazon használt torpedók a földbe ásattak és többnyire csappantyús gránátokból állottak. A déliek saját hajóik megóvására bizonyos megállapított jeleket alkalmaztak.

Az északiak temérdek hajót vesztettek el torpedók által; némely kikötőben és folyóban több 100 ily torpedó feküdt, melyek azonban a nedvesség, avagy az által, hogy tengeri állatok a csappantyút elrontották, csak hamar használhatatlanokká váltak. Általán véve a torpedók inkább csak a morális befolyás által hatnak mint tényleges rombolás által, minthogy a robbanások ritka esetben történnek kellő időben.

2) LONGSTREET JAMES tábornok 1821-ben Alabamá-

ban született, Westpointben nevelkedett, 1838-ban a 4-ik gyalog ezredbe lépett; a mexicói hadjárat minden csatájában részt vett és bátorságáért két ízben előlépteti tett. A hadjárat kitörésekor a déliek részére állott, a hol csakhamar hadtestparancsnok és a legkedveltebb és legkitűnőbb tábornokok egyike lőn.

3) THOMAS HENRIK altábornagy 1826-ban Southamp-Lnriban Virginiában született, és Westpointben nevelkedve 1844-ben a tüzérségbe lépett; a mexicói hadjáratban a inonteregi csata után első hadnagy, a bonavistai csata inán pedig kapitány lett. A harc kezdetével az 5-ik lovasezred parancsnokává kinevezve és nemsokára dandártábornokká emelkedve, a millspringi, silohi és egyéb, a közép-hadszínhelyen történt csatákban vett részt. Buell eltávolítása után a cumberlandi hadserég vezényletével kínálták meg, de ő azt el nem fogadta, és megelégedett a 14-ik hadtest parancsnokságával. Rosencrans lelépte után azonban a cumberlandi sereget kellett átvennie, melyet azóta a hadjárat végéig nagy kitüntetéssel vezényelt.

4) A hadastyáni testület Coulter ezredes által, — a ki Frederiksburgnál egyik karját veszítette — az elnök parancsára alakítottatott. Eleinte rokkantak testületének hivatott, melybe csakis harczképtelen katonák vétettek fel.

1864-ben április hóban a testület, mely megnagyobodott, hadastyáni testületnek neveztetett el.

Azon rokkantak, kik más állást nem nyerhettek, nyugdíjban részesültek. A nyugdíj-törvény 1862. júliustól életbeléptetve, az 1862. mártius 4-dike óta rokkantakká lett katonák, azok özvegyei, 16 éven alóli gyermekeik, és a halottak visszamaradt anyái vagy még férjhez nem ment nővérei számára a havi illetményt ekként határozta meg:

közkatonának	8 dollár
altisztnek	15 „
hadnagynak	17 „
kapitánynak	20 „
őrnagynak	25 „
minden főbb tisztnek és tábournoknak	30 dollár; a nők és gyermekek az illetmény felét húzták.

5) A déliek papírpénze a harcz alatt 1863-ban értékén alul 400 százalék-, 1864-ben pedig 1200 százalékra esett, míg az északiak papírpénze mindég 50 százalék mellett tartá fenn magát. Mennyire emelkedtek az élelmiszerek, kitetszik abból, hogy 1863-ban a következő árak követeltettek: 1 font kávé 6 tallér, 1 font nádméz 2 tallér, 1 font só 1 tallér, 1 pár czipő 30 tallér, egy kabát 170 tallér, 1 mázsa liszt 110 tallér, 1 faggyúgyertya 1 tallér, 1 ing 16 tallér,

6) 1864. január havában az éjszakaiak tengerészete állott: 588 hadihajóból 4443 ágyúval; e hajók között 476 gőzös volt. A hajóhad 9 részre volt osztva: 1-ször éjszak-atlanti (Lee tengernagy), 2) dél-atlanti (Dahlgren), 3) kelet-atlanti (Bayley), 4) nyugatöböli (Farragut), 5) Mississippi (Porter), 6) nyugotindiai (Lardner), 7) nyugat-világtengeri (Bell), 8) a keletindiai vizeken levő és a középtengeri, 9) a potomaci részeken levő hajóraj.

7) 1863 végéig a következő mennyiségű ember hivatott harczba:

1861. áprilisban.....	75,000 ember
májusban, és júliustól decemberig.....	564,000 „
1862. júliusig.....	300,000 „
1863. júliusig.....	300,000 „
1863. octóberig	300,000 „
	összesen 1.539,000 ember;

ehhez járult még 1864-ben a különféle — összesen $\frac{1}{2}$ millió katonát eredményező — ujonczozás, úgy, hogy az egész harcz alatt, — a rövid időre és különféle alkalomkor összehívott 400,000 emberrel, az uniótól $2\frac{1}{2}$ millió katona követeltetett.

8) A számszerinti magas fizetés, nagy ágió által a valóságban felére süllyedt. 1863-ban, havonként a következő illetmény járt a hadsereg személyzetének:

altábornagynak . . .	780	dollár	altzedeinek . . .	14	dollár
vezérőrnagynak . . .	547	„	közkatonának . . .	13	„
dandárnoknak . . .	330	„	kovácsnak . . .	15	„
ezredesnek . . .	222	„	felügyelő nők a kór-		
alezredesnek . . .	198	„	házban	12	„
őrnagynak . . .	179	„	tábori papnak . . .	160	„
kapitánynak . . .	$120\frac{1}{2}$	„	főorvosnak	$229\frac{1}{2}$	„
főhadnagynak . . .	$110\frac{1}{2}$	„	1-ső segédorvosnak	174	„
hadnagynak . . .	$105\frac{1}{2}$	„	2-od „ „	138	„
őrmesternek . . .	24	„	3-ad „ „	$121\frac{1}{2}$	„
tizedesnek . . .	17	„	főszámvevőnek . . .	$228\frac{1}{2}$	„
			számvevőnek . . .	189	„

tatott; a vasút-vonalak külön berendezett waggonokkal rendelkeztek, melyek fűthetők és a sebesültek és betegek számára a lehető legnagyobb kényelemmel voltak ellátva. Ha a sebesültek állapota megengedé, 50 emberenként

küldettek a legközelebb fekvő kórházakba. A betegek rendes ápolásáért a hadsereg főorvosa tétetett felelőssé. Azonkívül minden ezrednek volt 1 ezredorvosa, 2 segédorvosa, és minden dandárnak egy tábori kórháza, melyben 1 főorvos, 3 orvos, 9 segédorvos, egy gazda és egy szállás-mester volt alkalmazva.

Az orvosi személyzet, — a harcz kiterjedése és a sebesültek mennyisége folytán elegendő nem lévén, mindjárt a háború elején, lelkes honleányok a sebesültek ápolására egyleteket alakítottak. Néhány úr összeköttetésben állva a hadügyministeriummal, sikerült nekik azon engedélyt kieszközölni, hogy „United States sanitary Commission” név alatt egyesületet alakítsanak. Ez egészségügyi bizottság nagy kiterjedést nyert és nemcsak a hadsereg orvosi ápolására volt befolyással, de a sebesültek és betegek sorsán is áldásosán segített. A honszeretettől buzdítva, a rokkantak és sebesültek javára nagy bazárokat rendezett, melyek közül, a new-yorki 1 millió dollárt jövedelmezett és idővel 3000 női bizottságot alakított. A déliek sebesültjei és betegei szintén ápolattak. Az 1863-ik év octóber 1-ig a bizottság már 11¹/₂ millió dollárt osztott ki pénzben vagy tárgyakban. A fennevezett bizottság mellett még más egyletek is léteztek, melyek az előbbinek példáját követték, mint például a „Western Sanitary Commission”, a „War claim association.” A délieknél a gyógyászat szintén emelkedett, de koránsem állott azon magas fokon, mint az éjszakiaknál; különösen a gyógyszerekben volt a hiány érezhető.

10) A jeladási testület különösen azon czélból szerveztetett, hogy villanyos előkészületek nélkül lehessen távsürgönyözni, csupán opticus jelek combinatiója által. Az eszme nem volt új és az intézmény a hadjárat alatt annyira ki lön

fejlesztve, hogy 1 percz alatt 15—20 szóból álló sürgönyök szolgáltathattak ki. A jelek nappal zászló, éjjel fáklyák által adattak. A vizsgálatra 3 távcső szolgált. Ütközetek alkalmával a jeladási testület mindig elől állott és külön gyalogságból vagy lovasságból álló őrizetet kapott. Hoszszabb sürgönyöknél a jeladó ember felváltatott. A kezelés megtanulására 6 hét volt szükséges. Tiszteknek és közlegényeknek vizsgát kellé tenni és a jeladó nyelv titkontartására megesküdni. Az egész testület egy ezredes parancsnoksága alatt állott s minthogy az előhaladás lassan történt és mégis biztos és jól betanult emberek igényeltettek, mindegyik kétszeres fizetést kapott. Minden testületnél 2 főtsízt, 5 alsóbbrangú tisztt mint jeladótisztt alkalmaztatott; ez utóbbiak mindegyikére 1 altisztt és 5 közlegény esett. A tisztek, valamint a legénység lovasítottak.

(A második rész vége.)

HARMADIK RÉSZ.

SHERMANN TÁBORNOK MENETE ATLANTÁRA ÉS SAVANNÁHRA.
PETERSBURGKAK GRANT FŐVEZÉR ÁLTALI OSTROMLÁSA ÉS
RICHMOND BEVÉTELE. EZEN KÉT HADMŰKÖDÉSSEL A DÉL
LEGYŐZETVÉN, A HÁBORÚ BEVÉGEZTETETT.

ELSŐ SZAKASZ.

Grant az unió összes seregeinek fővezérévé nevezetik ki.

A hadsereg újjászervezése. Grant tervei.

A háború kezdetétől, azon időtől számítva, midőn Sumter-erőd és Charleston külvéve a confederalisták által elfoglaltatott, három év telt el. A háború ámbár úgy emberek, mint a hadviselésre fordított anyag tekintetében temérdek áldozatba került, mégis egészben véve csekély eredményt mutatott fel.

A háború változó szerencsével viseltetett, és csakis az utolsó — 1863-ik — évben vívatott ki némi határozott előny az éjszakiak részéről, de ez is nem annyira az ügyes és czélszerű hadviselés, mint inkább ama túlnyomó erők által éretett él, melyek a küzdtéren felállítottak.

Az éjszakiak kormánya ezt mélyen érezte és az okokat keresve úgy találta, hogy e csekély eredményt különösen a vezérek folytonos változása, az egész hadszínhelyen szétszaggatott s nem egyöntetű működés, és végre a tábornokok közötti számos viszály okozta.

Elhatározta tehát a kormány ezen hibákon lehetőleg segíteni, és a háború viselésében irányul egész más elveket fogadni el, ugyanis:

1-szor. Az összes seregeknek egy teljhatalmú fővezért adni, a ki a hadműködéseket felelőség mellett ugyan, de szabadon intézi, szabadon osztja be a hadosztályokat a működő seregekbe, minden beleszólás nélkül állítja össze a tényleg működő hadakat, és nevezi ki azokhoz az egyéneket;

2-szor, egészen szakítani a szétágazó hadműködésekkel és a működések két főczélra irányozni, t. i. a conföderáltak székvárosát, Richmondot elfoglalni és a közepén egy erős hadsereggel egész Savaimat és Mobile kikötő városokig nyomulni, a szárazföldről való összeköttetést úgy az atlanti mint az öbölbeli vizekkel helyreállítani és ez által a délnek még létező forrásait megsemmisíteni.

Ez elveknek hódolva, a terv foganatosítására Grant tábornok, a ki eddig a legnagyobb szerénységével működött, a ki ezenkívül igen erélyes egyéniségnek mutatkozott és a hadseregben is kedvelt ember volt, az összes seregek teljhatalmú fővezérévé neveztetett ki, de mégis azon megszorítással, hogy minden működéséről a kormányt folyton értesítse.

Grant, kineveztetése után fáradhatlan tevékenységgel látott a hadsereg rendezéséhez; az újon-

nan beállított újonczokat gyorsan az ezredekhez szállította, gyakoroltatta és a telepekben létezőket a sereghez vonta. A távol eső államokban a hadműködéseket beállította, és csak a legfontosabb pontokon hagyott helyőrséget.

A hadszínhelytől hátrább eső várakból és erődített városokból a megszálló csapatokat a működő sereghez rendelte, illetően a tényleges erőket lehetőleg nagyobbítva.

Április közepén a hadsereg rendezését bevégezte és egyes részeit a kijelölt pontokon felállttá.

Két nagy hadsereg alakított: az egyik Sherman tábornok vezénylete alatt Chattanoogaánál, számra 120,000 fegyveressel, mely a 4-ik, 7-, 14-, 15, 16-, 17-, 20- és 23-ik hadtestből állott.

A második hadsereg Meade tábornokra bízott, kinek főhadiszállása a Rappahannock bal partján fekvő Orange-Alexandria vasút melletti Realton helység volt. E sereghez a 2-, 5-, 6-, és 9-ik hadtestek tartoztak, az 1-ső és 3-ik feloszlattott, és csapataival a 2-ik, 5-ik és 6-ik hadtestek erősítették, a 11-ik és 12-ik hadtestek mint ilyenek szintén megszüntették és a 20-ikba osztattak be.

E két hadseregen kívül, a 2-ik sereg támogatására felállttattak: Buttler tábornok vezénylete alatt a 10-ik és 18-ik hadtestek Williamsburg-

nál, és a 8-ik hadtest a Shenandoah völgyben Siegel tábornok alatt Front Royalnál. Buttler feladata volt, egy időben Meade hadseregének működésével a James folyóig vonulni és onnan felfelé Richmond ellen működni. Siegl feladata pedig a következőkép állapított meg: a Shenandoah völgyben felfelé húzódni, Willingtonnál az aleghani hegyeken átkelni és Charlottesville bevétele után szintén Richmond felé nyomulni.

Az ezen főhadműködésre szánt és elősorolt erőkön kívül, még Arkansasban a 7-ik hadtest, Louisianában a 13-ik és 19-ik, Missouri és Kentuckyban a 21-ik és Washington környékén a 22-ik hadtest volt elhelyezve; az elsők külön-külön lényeges pontokon mint helyőrségek és a Texas, Arkansas és Louisiana államokban garázdálkodó guerilla-csapatok fékentartására alkalmazva; az utóbbi pedig a főváros és környéke védelmére és a democrata párt netaláni lázongásai ellen biztosításul volt felállítva.

Ez összes erők körülbelül 400,000 embert számláltak és ugyan:

Meade hadserege Virginiában.....	120,000
a Buttler által vezényelt mellékhada.....	30,000
Siegel hadteste.....	20,000
Washington helyőrsége.....	25,000
Shermann serege.....	120,000

Louisianában Canby alatt.....	40,000
Arkansasban Steele alatt.....	25,000
Missouri és Kentuckyban Rosencrans alatt.....	30,000
	összesen 410,000.

E tényleg működő erőkön kívül még a hosszú tengerpartokon létező kikötő városokban, valamint egyes várakban mint Wicksburg, Port-Hudson stb. több mint 50,000 ember volt elhelyezve, mely had-erőkhöz még a 20,000 főnyi rokkantak hadtestét véve (mely sajátkép még teljes erőben levő emberekből volt összeállítva) az egész létszám közel 500,000-re ment.

Ez erők ellenében a confoederáltak részéről Lee tábornok vezénylete alatt a virginiai 80,000-nyi hadsereg a Rapidan jobb, vagyis déli oldalán Spottsylvaniaiánál állott.

Buttler ellen Richmondot Beauregarde 20,000 emberrel fedezte.

Johnston Georgiában Shermann ellenében csak 60,000-nyi sereggel rendelkezett.

Nyugat-Virginiában Siegel ellen a két lényeges pont, Charlottesville és Linchburg védelmére 10,000 ember állott.

A Mississippi vidékén Alabama államban létező erőket 10,000 emberre, a várak és kikötő városok, mint Charleston, Savannah, Mobile, Willming-

ton, Georgetown helyőrségeit összesen 30,000-re lehet számítani; a nyugati államokban — Arkansas, Louisiana és Texasban — a saját kezükre működő guerilla-csapatok száma szintén 30,000 lehetett, és így a dél, 1864-ik év elején az elke-seredett harcz folytatására összesen 240,000 emberrel rendelkezett.

Az éjszakiaknak számbeli előnye még az által is nagyobbodott, hogy csapataikat számos rendelkezésre álló hajón gyorsan egy pontról a másikra szállíthatták, miáltal erejüket az illető pontokon megkészszereshették, míg a déliek úgyszólván néhány kalózhajón kívül semmi tengerészettel nem bírtak.

(A Chattanooga melletti hadsereg szervezését és részletes beosztását Grant egészen Shermannra bízta, a kihez teljes bizalma volt.) Ha még megjegyezzük, hogy Sheridan a virginiai sereg lovaságának parancsnokává, Hunt pedig tüzérparancsnokká neveztetett ki, a Grant által tett előkészületek felsorolását bevégeztük, és a hadműködésekre térhetünk át.

Legelőször a virginiai hadsereg működését fogjuk előadni, a melyre Grant különösen nagy súlyt fektetett, mert az személyes fővezénylete alatt állott és mert azon reményben volt, hogy Richmond elfoglalása által a délieket békekötésre kényszerítheti.

MÁSODIK SZAKASZ.

A hadszínhelynek áttekintése. A virginiai sereg megkezdte működését és átkel a Rapidan folyón. Több napi csaták Spottsylvaniaiánál és a North-Anna folyónál. Lee visszavonni Richmond alá.

Azon területnek, melyen az éjszak virginiai főszereg és mellékhadai munkálkodásaikat megkezdni készültek, és a melyen a conföderáltak ellenseregei állottak, határai éjszakeről a Rappahannock és Rapidan, délről a James folyó, keletről a Chesapeakei öböl, nyugatról pedig a hosszú Aleghany-hegyláncz.

Az egész terület számos folyó által van átmetszve, melyek mind nyugatról keletnek folynak; az Aleghany-hegység lejtői a hadszínhelyre keletfelé, mélyen benyúlnak és a vidék itt-ott nagy erdőségek által van borítva. A folyók közül, a melyek mentében a hadműködések kezdetüket vették, első a Rapidan. E folyó bal pariján Brandy-Station mellett állott Meade serege, mely a Rappahannokon már április hó végén átkelt. Chancellorsville-től nyugatra nagy kiterjedésű erdőségek húzódnak délnyugatra, azok nyugati szélénél Jakobsfurthtól egy mérföldnyire a Mine-Run folyócska szakad a

Rapidanba. Ezen ponton állott Lee erős sánczok mögött. Három mérföldre alább délfelé a Po folyó számos ágaival keletnek húzódik, és még alább délnek a North-Anna és South-Anna vizei folynak, melyek egyesülve, a Pamunkey folyót képezik. Ezen folyó egyesülve a Mataponyval West-Point-nál a James folyóba ömlik. A James folyam az egész vidéknek leghatalmasabb folyója, és Richmond városát keresztül metszve, onnan délkeleti irányban a Chesapeakei öbölbe ömlik.

Az Appomatox a James folyamnak mellékfolyója, 4 mérföldnyire délfelé egyideig azzal párhuzamosan folyik, míg Petersburg várnál éjszaknak fordul és City-Point mellett a James folyamba ömlik. Az Appomatox és James folyókat a confederalisták számos torpedó és víztorlasz által zárták el.

Richmond több vasútvonalnak főcsomópontja. Éjszakfelé a várostól három vasút húzódik; a Central, a richmond-frederiksburgi és a richmond-yorki; délnek egy vasút Petersburgra, és ezen vártól két vasút nyugatra Lünchburgra és Donnevillere, egy harmadik pedig délnek Dél-Carolinába vezet. Ezen utolsó vasutak azért voltak nagyfontosságúak, mert Lee seregéhez főleg azokon érkeztek a szállítmányok, és azoknak elrombolása volt Siegel tábornoknak, mint már említettük, feladata.

Ellys Fourth és Germana-Fourthnál Grant a Rapidanon seregét átvezette, és az ellenség területére lépett. Innen a távolság egész Petersburgig 25 mérföld. E vonalon és az attól körülbelül 5 mérföldnyire jobbra-balra terjedő téren folytak ama számos csaták, melyek e hadjáratot képezték, és a hadszínhely ezen részén döntőleg hatottak a háború bevezésére.

Grant előleges terve volt, a Chancellorsville és Spottsylvania közötti erdőségeken észrevétlenül áttörni, és ez utóbbi helynél azokból kibontakozva, azon szabad térre szállani, a hol Lee a Mine-Run folyócskánál állást foglalt volt.

Grant úgy vélekedett, hogy Lee nem fogja feltenni, hogy az éjszakai sereg e szakadozott téren sűrű erdőségek között fogja menetét-venni, és váratlanul meglepheti a eonfoederalistákat; azonban Lee kémei által az éj szakiak seregének mozdulatairól idején értesült és Grant tervének elejét véve, őt még mielőtt az erdőségből hadaival teljesen kijött volna, megtámadta, és az egy harmaddal erősebb éjszakai sereget, mely számos tűzrészegét és lovasságát felhasználni nem tudta, a Rapidanon csaknem megint átvette; és csak is Grant szívós akaratának lehet tulajdonítani, hogy folytonos 10 napi védő és támadó harcok

után Lee mégis állásának elhagyására kényszerítetett.

Május 2-kán az indulásra parancs adatott.

A lovasság Sheridan alatt 3-dikán a Germaniana sekélynél átkelt a Rapidan folyón. 4-kén az 54k hadtest Warren és a 6-ik Sedgwicks parancsnoksága alatt szintén Germana Fourthnál ment a jobb partra, míg Hancok a 2-ik hadtestet Elys-Fourthnál vezette át, Burnside pedig a 9-ik hadtesttel még a bal parton maradt, várva az átkelési] narancsot.

A kiadott rendelet szerint Sedgwicks a jobb szárnyat képezte, érintkezésben maradv a parti területtel és a szekeresz-vonat átkelésére ügyelve; Warren a középre, Hancok a bal szárnyra helyezkedett.

A hadsereg 3-kán és 4-kén egészen bevégezte az átkelést és 5-kén reggel a chancellorsvillei fő- és az előkészített mellékutakon nyitott oszlopban megkezdé előnyomulását. Déltájban ellenséges csapatok mutatkoztak, s még ez nap sűrűbb összeütközések történtek.

Május 6-kán Lee egész seregével Warren hadtestére tört, mely a chancellorsvillei főúton dandárait előbbre toltá, és annyira megrendítette azokat, hogy Hancok még nem levén össze-

köttetésben a középpel, ez csaknem áttörtet. Szerencsére Grant már 5-kén az ellenség első mutatkozására Burnside 30,000-nyi hadtestének parancsot küldött sietve átjönni a folyón, és a közép mögött állást foglalni. Burnside gyorsan engedelmeskedett és Warren hátráló hadait idején felvéve, elszánt bátorsággal vetette magát Lee hadosztályaira. E közben Hancock is a csataterre érkezett és a legelkeseredettebb harc után, mely estig dühöngött, Grant végre képes volt csatarendjét helyreállítani. Midőn Lee oldalról támadva, az éj szakiak csatavonala az ellenség arczvonalaival derékszöget képezett, az ekként igen veszélyes helyzetbe jött unionista sereg a harc folyama alatt a jobb oldalba vonult fel, mely mozdulat által most arczczal nyugatnak állott, míg azelőtt az arczvonala délnek nézett.

Éjjel mindkét sereg új előkészületeket tett a harc folytatására; Grant megelőzte a délieket és Sedgwicks által, kinek csapatai az azelőtti napon nem igen használtattak fel, a harcot már 7-kén hajnalban megkezdette.

Sedgwickssel szemben Evell hadteste állott, melyet ő ugyan az első támadásnál visszanyomatott, de lényeges eredményeket nem bírt kivívni. Warren a középben keményen tartotta magát és sem

az egyik, sem a másik fél nem volt képes tért nyerni. Csakis Hancok a balszárnyon, a hova mint a legjobban veszélyeztetett pontra, Grant Burnside hadosztályait is rendelte volt, — nyomult előre és szorította Hill dandárait elannyira, hogy azok már rendetlenül hátráltak és 5 zászlót és 2 üteget hagytak az éjszakiak kezében.

Lee tartalékját előre parancsolta, mely megérkezvén, Hancok előnyomulásának gátot vetett, és a csata e ponton egy ideig szünetelt.

De Lee ezzel nem elégedett meg, hanem a középből Longstreet egy hadosztályát észrevétlenül visszavonta és jobb szárnyához vezette, megkerülvén az unionisták balszárnyát, s 4^{*/a} órakor délután oly hevesen támadta meg a legszélsőbb Seymour és Schaller dandárok, hogy azoknak parancsnokait elfogva, a dandárok futásnak eredtek.

A zavar a többi csapatoknál is általános lón, és ha Grant nem küldi sietve Gibbon tartalék hadosztályát segítségül, Hill és Longstreet az unionista sereg hátába törve, annak teljes megverését idézhették volna elő.

Gibbon hadosztálya megint rendbe hozta Hancok és Burnside bomladozó hadtesteit, Lee előre tört hadait visszavonta és a már kétes csata az éjszakiak részére szerencsés fordulatot vett.

Lee későn este még egy lökemet kísérelt meg Evell hadtestével Grant jobb szárnya ellen, ez oldalon a Rapidan és az éjszaki seteg közé szándékozván jutni; de Sedgwicks ébren levén, Evellt készen várta és támadását visszautasította. Sedgwicks ez által nagy érdemet szerzett, mert ha Leenek sikerül ezen oldalon keresztülhatolni, az ott elhelyezett összes vonatok kezébe esnek.

Május 7-kén éjjel 8 órakor Grant öszszébb vonta seregét és két csatarend képeztetett.

Az 5-ik és 9-ik (Warren és Burnside) az első, a 2-ik és 6-ik hadtest a második vonalba állított, hogy minden, Lee által talán újra intézett áttörési kísérlet lehetlenné tétessék. Ez aggodalom felesleges volt, mert Lee csapatai három napi véres csatázás által annyira kimerültek, hogy azok hátrálása Spottsylvaniaira már hajnalban megkezdett.

Grant értesülvén Lee visszavonulásáról, még 8-kán szintén megindította seregét és Leet követte. Ez nap egész Todds Tabernig ment és egy oldalcsapat által Fredericksburgot is megszállva, ez által az ezen Várostól Aquia-Creekre vezető vasutat számára biztosította.

Május 9-kén az unió hadai Spottsylvaniahoz már csak egy mérföldnyire voltak, mely város előtt

Lee a Po folyó déli oldalán elsánczolva, védállásba helyezte seregét. Grant még ez nap erős szemlét hajtatott végre és a Po folyó déloldalát, az ellenség legszélső balszárnyán Hancok által elfoglaltatta. E nap igen szomorú volt az éjszakiakra nézve, mert Sedgwicks, a 6-ik hadtest hős parancsnoka, a szemle alkalmával magát igen kitéve, egy ellenséges vadász által leterítettett.

Sedgwicks egyike volt a legtevékenyebb és legjobb tábornokoknak, és az egész sereg mélyen gyászolta elestét. A 6-ik hadtest vezényletét Wright tábornok vette át.

Május 10-kén Grant az egész vonalon egy időben támadást parancsolt, és ez nap ismét egyike volt a legvéresebb összeütközéseknek. A confederalisták a Po folyó déli területén kétszeres elsánczolt vonalak mögött voltak elhelyezve, Spottsylvania városával hátban. Burnside az éjszakiak bal, Hancok pedig jobb szárnyán állott. Warren és Wright a középben.

Hancok feladata volt az ellenség bal szárnyát megkerülni, míg Warren és Wright a közép, Burnside a jobbra nyúló sánczok elfoglalására rendeltettek. Hancok, ki hadtestével már 9-kén a Po folyó déli partjára nyomult, 11 órakor annyira átkarolta, Lee balszárnyát, hogy az az elsodortatás

veszélyének volt kitéve. Lee gyorsan minden nélkülözhető dandárát a központból Hancok ellen vezette és hadállása erősen elsánczolt közepének védelmét magára hagyta. Hancok már Spottsylvania város szélső részeit ostrom alá vette, midőn Lee segélycsapatai odaérkeztek és a legmakacsabb és legvéresebb utczai harcz támadt. Hancok egész délutáni 4 óráig tartotta magát, de ekkor katonái már annyira ki voltak merülve, hogy csapatait lassan visszavonta és veszteség nélkül a Po éjszaki oldalára átment. Az éjszakiak centruma és bal szárnya nem volt képes a confederalistákat már rég előkészített igen erős állásaikból kiszorítani, és így május 10-ke az éjszakiakra nézve sikertelenül folyt le. 11-kén mindkét sereg pihent; a veszteségek, különösen az éjszakiak részén igen nagyok voltak; a déliek sánczok mögött harczolva, kevesebbet szenvedtek.

Lee 48 órai fegyverszünetet indítványozott, de Grant meggyőződve, hogy csak folytonos támadások által leend képes a délieket megtörni, azt visszautasította, annál inkább, mert a következő napi előnyomulásra rendeleteit már kiadta volt.

A 11-dikről 12-dikre menő éjjel Hancok hadtestét a legnagyobb csendben, észrevétlenül közvetlen az ellenség sánczai alá toltta, és hajnalban

oly hevesen támadta meg az első védvonalat, hogy azt teljesen keresztültörte. Ez alkalommal Stuart és Johnston dandárai fogságba kerültek és 30 ágyú elfoglaltatott. Hancok a második védvonalat is ostrom alá vette, de itt keresztűzbe vétetve, nem hatolhatott át.

E közben az éjszakaiak többi hadteste is támadásra ment át, és mindkét részről a legelkeseredettebb harcz folyt. E nap a confoederalisták igen jól tartották magukat, és jöllehet az éjszakaiak a legnagyobb hősiességgel küzdöttek, Grant nem volt képes sem a centrumban, sem a balszámon áttörni; Hancok is kényszerítetett a már elfoglalt sánczokat elhagyni. A confoederalisták kimondhatlan szívóssággal védték magukat és állásuk oly erős volt, hogy minden erőfeszítés mellett is, támadást támadásra intézve, az unió hadai nem hatolhattak át. Iszonyatos egész napi véres csatázás után az öldöklésnek az est vetett véget. Reggeli állását mindkét fél megtartotta.

A veszteségek, melyeket mindkét sereg szenvedett, igen nagyok voltak. Az unió részén 16, a cohfoederalistáknál 13 tábornok sebesült meg.

Május 5-től egész 12-ig folytonos harczokban az éjszakaiak 25,000, a déliek 18,000 embert veszítettek halottakban és sebesültekben, és mindkét

fél annyira ki volt merülve, hogy már most a halottak eltakarítására és a nehéz sebesültek visszavitelére csakugyan 4 napi fegyverszünet köttetett.

A legújabb összeütközések azon meggyőződéésre vezették Grant tábornokot, hogy Leet erős állásából a legnagyobb áldozatok mellett sem leendő képes kiverni; arra fektette tehát új tervét, hogy hadait a fredericksburg-richmondi vasúton nagy ívben átvezeti és Lee állását bal szárnyán megkerülve, ezen művelet által a conföderált sereget Spottsylvania elhagyására kényszeríti.

Ez oldalmenetben ismét Hancok hadteste volt a menet élén. Ez utóbbi 20-káról 21-kére menő éjjel elhagyta fektanyáját, és a Matapony kis folyócskán átkelve, útját Bowlinggreen felé vette. Warren hadteste 21-kén reggel követte Hancokot, míg Burnside és Wright még Spottsylvania előtt megállottak és csak ez nap délután hagyták el állásaikat. Grant még azon reményben is volt, hogy gyors oldalmenete által sikerülni fog Lee előtt a North- és South-Anna vizek közötti területet elfoglalni és seregével Richmond és Lee közé férköznie. De Lee ébren volt, és átlátván Grant tervét, a mint annak indulásáról értesült, szintén elhagyá spottsylvaniai erős állását, és egyenes vonalon a North-Anna folyó déli partjára húzódott. Midőn

Grant az említett folyónak azon pontjára érkezett, a hol az a fredericksburg-richmondi vasutat Junction-Station-nál átmetszi, Lee hadai már a túloldalon új állást foglaltak volt.

Grant május 23-kán, mindamellett, hogy Lee már a North-Anna folyó túloldalát megszállotta, a folyón való átkelésre kísérletet tön.

Warren hadteste dél tájban a vasúti hídtól balra, Hancok pedig ezen híd jobb oldalán verettek gyorsan hajóhidakat és az átmenetet megkezdték. Warren nem igen talált erős védelemre; az ellenség csakis tüntetés gyanánt állotta rövid ideig útját és csakhamar visszahúzódott. A másik hadtest Hancok alatt is hasonlóan akadály nélkül" átkelhetett a folyón, és csak midőn már csatarendbe fel volt állítva, támadtatott meg Law hadosztálya által, de ez is egy órai csatázás után visszament a Little-River nevű folyócska mögé.

Május 24-kén Grant, Burnside és Wright hadtesteit is a North-Anna folyó jobb partjára áttette és ez nap, valamint 25-kén is az ellenség állásának kipuhatolására nagyobb mérvű szemléket tétetett.

E szemlék azon meggyőződésre vezettek, hogy Lee állása arczban és jobb oldalán járhatlan mocsárok, balra a Little-River által fedezve és azon-

kívül annyira elsánczolva van, hogy csak nagy áldozatok által lenne bevehető.

Grant tehát újra elszánta magát, egy nagyobb körkívüli oldalmenet által Lee állását teljesen megkerülni, és hadait egész Richmond alá vezetni.

Május 27-kén egész seregével a North-Annán ismét átkelt, és hadait ezen folyó éjszaki oldalán vezette lefelé egész Cumberlandig, ott az e vidéken már Pamunkey nevet viselő folyón átkelt és ezen folyó és a Chicahominy folyó közötti nyílt területen, Richmondtól keletnek állást foglalt, elhárítva, hogy Richmondot ezen oldalról vagy ostrom alá veszi, vagy Leével döntő csatára kel.

Lee, Grantnak az Anna folyón való átkeléséről és seregének menet-irányáról értesülvén, hadait gyorsan a Virginia-Central-vásúton levezette, és Richmondtól keletnek a Chicahominy és Pamunkey folyók között, az előbbi folyó éjszaki oldalán úgy állítá fel seregét, hogy állásának közepe a Richmond-cumberlandi vasút szárnyvonalát átmetszé.

Grant május 28-kán Hannovertounra érkezett és 29-kén Richmond felé vette menetét. Már ez nap kiküldött előőrsök az ellenség új állását jelezték, és 30-kán az előcsapatok azzal nemcsak összeütközésbe jöttek, hanem midőn Warren, kinek hadteste az élen volt, a Talapotomax patakon át-

menni akart, Evell confoederalista tábornok által komolyan megtámadtatott, és csak Hancock és Burnside hadtesteinek megérkezése után sikerült a támadást visszaverni és a folyón átkelni.

Május 31-kén a két sereg már csak $\frac{1}{2}$ mérföldnyi távolságra állott egymással szemben. Grant Wright hadtestét a jobb szárnyon, Hancock és Warren a középben, Burnside hadtestét pedig a bal-szárnyra helyezte el, míg az épen megérkezett Smith tábornok által vezényelt 18-ik hadtestet, melyet Buttlertől már több nap előtt, midőn még a North-Anna folyónál állott, magához rendelt, tartalékba állítá.

Ez nap egy véres lovassági összeütközés Sheridan és Fitzhough-Lee között, a Cold-Harbor nevű csárdának elfoglalásához vezetett, mely annyiban fontos pont volt, a mennyiben Grant arcvonala előtt egy emelkedettebb helyen és két ország egyesülésénél feküdt.

Grant június 1-jén már hajnalban ezen csárdánál az 5-ik hadtest által, Warren vezénylete alatt állást foglaltatott, egyszersmind a többi hadtesteket is előre vonta és seregét csatarendbe állítá.

E csatarend később annyiban szenvedett változást, hogy Smith előre vonatott, és Wright had-

testével a középet képezé; míg Burnside tartalékba rendeltetett.

Lee június 1-jén délután 4 órakor a nevezett csárda visszafoglalására kísérletet tett, de néhány sikertelen támadás után azzal felhagyott, és ez nap komolyabb összeütközés többé nem történt.

A Lee által Evell és Hill hadtesteivel, Grant bal szárnyára 2-kán ismételve megkísérlett támadások szintén nem vezettek lényeges eredményre; azok csakis előharczai voltak a 3-kán történt nagy ütközetnek.

Cold-Harbor a Richmondtól White-house felé vezető úton fekszik az előbbi várostól $1\frac{3}{4}$ mérföldnyi távolságra. E ponton már két év előtt történt véres összeütközés Lee és Mac-Clellan között. A csárda környéke szakadozott terep, kisebb erdőcskéekkel és itt-ott mocsárokkal borítva.

Lee állása a Chicahominy éjszaki oldalán jól el volt sánczolva, jobb szárnyán Brickenride hadosztálya állott, melyet Beauregardtól vett át, e hadosztály mellett, a bal szárnyat képezve, Hill, Evell és Anderson csapatai állottak.

Grant július 3-kán a támadást korán reggel megkezdte. Hancok az unionisták bal szárnyán legelsőben indult előre, Barlow és Gibbon hadosztályai az élen, Birney a 2-ik csatarendben. A sza-

kadozott terep az ütegek felállítására nem volt előnyös, és ennek folytán a gyalogság rögtön rohamra indított. Barlow Brickenride hadosztályát visszanyomta és 4 ágyút néhány száz emberrel elfogott, de csakhamar Hill Brickenride segélyére jött és a veszített tért ismét visszafoglalta. Egyébiránt úgy Barlow mint Gibbon, a ki eleinte szintén tért nyert, de azt ismét elvesztette, az ellenség arcvonala előtt szilárdul állottak és állásaikat estig megtartották, jóllehet túlnyomó erővel álltak szemben.

Az összeütközés ez oldalon igen véres volt és sok főbbrendű tiszt esett el és sebesült meg. A 6-ik hadtest — Wright — hadosztályai Russel a jobb, Pikett a bal szárnyon és Mac-Neill a közepén egy perczen támadtak és kedvező terepen 5 üteget előnyösen felállítva, az ellenség sánczait elfoglalták, de a mellettök állott 18-ik hadtest (Smith) által kellőleg nem támogatva, Hill és Evell egyesült hadai által megint visszanyomattak.

Warren és Burnside a jobb szárnyon részint mocsarak által akadályozva, részint az ellenség kereszttüze által visszatartva, nem voltak képesek sikert aratni, és így a harc az egész vonalon reggeltől estig változó eredménnyel folyt a nélkül, hogy egyik vagy másik fél állandó előnyt

vívhatott volna ki. Este mindkét fél állását megtartotta.

Az unionisták vesztesége 8000, a confoederalistáké 6000-re számított.

A makacs és elszánt ellenállás, a melyre Grant június 3-kán talált, őt újra arra indította, hogy az ellenség hadait ismét — most már negyedszer — megkerülje és további hadműködési alapját egészen Richmond város déli oldalára tegye át.

A Jamesen átkelve, ezen már hatalmas és hadihajókra alkalmas folyamot arra használta, hogy a szárazföldi sereg működését a tengerészet által is támogassa.

Július 5-kén egyik hadtestet a másik után, olyképen, hogy azok a jobb szárnytól kezdve az arczvonalt mögött vonultak el, indította meg. E közben folyton támadási tüntetések történtek, különösen a lovasság részéről; Sheridan tábornokot pedig két lovas dandárral a Pamunkey folyó éjszaki oldalára küldte és általa Lee balszárnyát megkerültette, hogy ekként Linchburg felé nyomulva, a nyugati vaspályákat háborgassa.

Sheridan feladatát nagy sikerrel oldotta meg, ugyanis arichmond-charlottesvillei vasút nagy részét lerombolta és számos élelmi szállítmányt elfoglalt, a csapatai ellen kiküldött confoederalista erőknek

szerencsésen kitért és június 20-kán ismét a főse-
reggel egyesült.

Grant 12-kén és 13-kán a Chickahominy folyó
déli partjára tette át seregét, 14-kén a James
folyamhoz ért és már 15-kén City-Pointnél, a hova
a hajóraj is megérkezett, hajóhidakon a folyó jobb
partjára átment.

Az unió hadainak a James folyam déli olda-
lán való gyors megjelenése a confederalistákat igen
meglepte, jóllehet a richmondi sajtó már 12-kén
érintette azon eshetőséget, de nem igen talált hi-
telre, hogy egy nagyobb sereget, két folyón —
melyek egyike oly nagy — ily gyorsan át volna
vezethető.

Lee tábornok azon tüntetés folytán, melyet
Grant 13-kán Wilson és Griffin hadosztályai által
Richmond felé tétetett, abban a hiedelemben volt,
hogy Grant a James folyam éjszaki oldalán akarja
hadseregét felállítani és Richmond ellen jelérről
működni. E hiedelemben sietett hadait egyenes vo-
nalban Richmond éjszaki oldalára vezetni, és azo-
kat Malvern-Hillnél állította fel; csak midőn Wil-
son és Griffin hadosztályai teljesen eltűntek és
Grant seregének vonatai is átkeltek a James
folyam jobb oldalára, vette Lee észre, hogy csa-
lódott és Grant Richmowntól délre áll.

Ilyetén az unió serege 46 nap folytonos küzdelmek és harcok között és mindig szemben az ellenséggel, azon nagy ívet, mely kiindulási pontjától a Rappahannok folyótól egész a James folyamig vezet, meghaladta, és a legkedvezőbb helyzetben, — összeköttetésben a tengerészeti erőkkel — Richmond déli oldalán Petersburg előtt állott. E helyzetben vagy a várat, mely úgyszólván Richmondnak kulcsa, foglalhatta el, vagy egyenesen Richmondot, a déliek székvárosát, támadhatta meg. Az, hogy e most említett két hely elfoglalása rövidebb vagy hosszabb idő alatt történhetik-e meg, fontos kérdés tárgya nem lehetett, mert ekkor már a tengeren át is könnyű volt a szenvedett veszteségeket pótolni és végre oly túlnyomó erőkkel előállani, a melyeknek a conföderáltak hadai többé sikerrel ellenállani képesek nem lehettek. A dél anyagilag és erkölcsileg ki volt merülve, és azon állásból, a melybe Grant hadseregét vezette, nyugatnak Danneville felé, és délnek Suffolk felé kiküldetéseket tehetett, melyek Leenek minden összeköttetéseit elvághatták, vagy azokat folytonosan háborgatva, szállítmányait elfoghatták.

Ilyetén Lee el volt szigetelve és előbb-utóbb, a mi meg is történt, Richmondba kellé szorulnia, e

város védelme által lángelméjének, tevékenységének és bátorságának utolsó próbáját adva.

Mielőtt a Grant és Lee közötti harcok leírását folytatnánk, visszatérünk egy perczre Siegel tábornoknak a Shenandoah völgyben és Butler seregének a York-vizek melletti működésére.

Mint csekély befolyásukat a nagyobb mérvű harezra, csak röviden fogjuk azokat érinteni, hogy azután Shermann tábornoknak ez időben folytatott hadműködésével foglalkozunk.

Siegel tábornok feladata, mint annak idején jeleztük, az volt, hogy a Shenandoah völgyben felfelé e folyó mentében, Nyugat-Virginiába vonuljon és a charlottesvillei-richmondi és ha lehet a lynchburg-richmondi vasútvonalakat háborgassa, ez által a Lee serege számára nyugatról jövő szállításokat akadályozza és egyúttal a confederalista hadak bal szárnyát fenyegetse. Siegel tábornok május hó közepén indult meg Winchesterből, a hol újonnan felállított hadtestének gyűlpontja volt.

New-Marketig akadály nélkül nyomult, itt azonban előcsapatai a Virginia nyugoti részeiből Imbroden és Brickenridge confederalista tábornokok vezénylete alatt összevont dandárokkal találkoztak. Moore ezredes Siegel hadteste előcsapatainak parancsnoka, hevesen támadta meg Imbroden

előcsapatait, és midőn ezek a zömhöz visszahúzódtak, oly messzire üldözte azokat, hogy Összeköttetését Siegellel teljesen elveszte.

Moore New-Marcketen túl, Timbervillenél az ellenség főerejére bukkant és minden oldalról bekerítve, csak nagy veszteséggel menekülhetett, 600 embert és 5 ágyút hagyván az ellenség kezében.

Siegel tábornok helyre akarván ütni alvezére kudarczát, az előre nyomuló confederalisták ellen vezette még alig begyakorlott ujoncz-seregét, de ez nem állotta ki Imborden és Brickenridge gyakorlottabb ezredeinek támadását, és minden buzdítás, minden keményebb rendszabály daczára ingadozni kezdett majd futásnak eredt, úgy, hogy Siegel tábornok gyáva embereit Wodstockon keresztül csak Strassburgnál szedhette ismét össze.

Siegel a new-marcketti vireséget annyira szívére vette, hogy hadtestének vezényletéről önként lemondott; a kormány Hunter tábornokot nevezte ki utódjául, a kiről később fogunk szólni.

Buttler tábornok, Orleansnak egykori túlszigorú parancsnoka, nem volt szerencsésebb vállalatában, habár oly csatavesztést nem szenvedett mint Siegel.

Buttler feladata volt, a James folyamig hatolni és ott a tengerészeti erőknél felhasználásá-

val vagy Petersburg várára rontani, vagy épen Richmond székváros bevételére kísérletet tenni, és ha sem az egyik, sem a másik nem sikerülne, támadásai által legalább Lee főseregét gyengíteni és a Richmondtól délnek vezető vasutakat lerombolni, hogy ez oldalról is a Lee serege számára való szállítások megakadályoztassanak.

Buttler kiküldetése azzal vette kezdetét, hogy a hajóraj a James folyamon felfelé egész City-Pointig jött, és azon Gilmore tábornok Charleston alatt álló seregéből, — mely várnak további ostromlásával felhagytak volt, — Buttlernek 8000 embert hozott. Buttler szárazföldi hadával május 8-kán City-Pointre érkezett és az Appomatox-nak a Jamesbe-folyásánál fekvő Bermuda-Hundred félszigeten erősített tábornokot ütött.

Ezen helyből a petersburg-richmondi és petersburg-norfolki vasutak szétrombolására kisebb-nagyobb kiküldetések tétettek, a melyek az egyik oldalon Kautz tábornok, a másikon pedig West ezredes által sikerre vezettek.

Egy nagyobb expedíciót Buttler személyes vezetése alatt Petersburg vár megrohanására intézett.

Buttler serege két részre volt osztva, az egyiket Gilmore tábornok vezényelte, a másikat Smith tábornok.

Buttler május 10-kén Gilmore hadosztályával a jobb, Smith a 18-ik hadtesttel pedig, melyet később Grant a főszereghez rendelt, a bal szárnyon egész Swift-Creek kis folyócskáig Petersburgtól 1½ mérföldnyire nyomult, de itt Beauregard 30,000 emberből álló seregével találkozott, mely a Swift-Creek-nek az Appomatoxbá folyásánál el-sánczolt táborban állott. Buttler ugyan megtámadta Beauregard állását és sikerült is annak bal szárnyát a folyócska keleti részére nyomni, de midőn centruma és saját bal szárnya semmikép sem bírt előnyöket kivívni, felhagyott a további támadásokkal és előbbi biztos állásába City-Pointhez visszament.

Innen még néhány tüntetést tett Richmond felé, de Beauregard tevékeny és ügyes működése által lényeges eredmények kivívásában megakadályoztatott.

Midőn június elején Smith a 18-ik hadtestével Granthoz rendeltetett, további támadásról szó sem lehetett, és csakis állását biztosítani és magát Beauregard ellen védeni igyekezett.

Hunter tábornok a Shenandoah völgyben működő seregnek új parancsnoka, május hó végén, miután azt újonnan szervezte, Strassburgból megindult, és midőn Lee tábornok a Siegel ellen ki-

küldött hadakat magához vonta, előnyomulásának akadályozására más erőket nem talált, mint néhány ezer embert Jones tábornok alatt, a ki New-Marketnél figyelő állásban maradt. Hunter közeledésére Jones tábornok egész Stauntonig visszahúzódott, itt azonban mégis csatába ereszkedett, de rövid küzdelem után, néhány száz ember és 5 ágyú elvesztésével nyugat felé a begyekbe vonult.

Hunter Stauntont elfoglalván, 25,000-nyi seregével egész Lexintonig nyomult, a hol Clausland confederalista tábornok egy dandárral a North-Anna folyón való átkelést akarta megakadályozni. Hunter sokkal túlnyomóbb erejével Clausland tábornokot hátrálásra kényszeríté és a folyón átkelve, Linchburg felé tartott.

Lee tábornok Hunter merész előnyomulásáról értesülvén és nyugati vasutainak elfoglalásától tartván, Breckinridge tábornokot 10,000 emberrel és utána Early egész hadtestét a vasúton Linchburgra küldte. Hunter, midőn az Aleghany-hegyszoroson Peak-Grap-nál átvonulni akart, már június 15-kén Breckinridget annak védelmére ott találta; Hunter véres tusa után a szorosokat elfoglalta és a confederalistákat Libertyre nyomta, itt azonban Early hadtestével találkozott, a ki, Breckinridget felvéve, támadásra ment át. Június 28-kán csatára

került a dolog, és jóllehet, Hunter igen jól tartotta magát, mégis látván a túlnyomó erőket és tartván, hogy még nem elegendőleg edzett katonái tovább tartó harcban nem fognak megállhatni, rendes hátrálásra tért át, és seregét nem éjszakknak Montey felé, hanem nyugatnak a Canawha folyó felé vezette, a hol Charleston városát július 5-kén teljesen kifáradva elérte. A confoederalisták Huntert tovább nem üldözték, hanem visszatérve, éjszakknak tartottak és Maryland állam íelé tűntettek. Azonban Grant értesülvén Hunter szerencsétlenségéről és Early előnyomulásáról, Marylandba gyorsan Wright tábornokot küldé a fenyegetett főváros megnyugtatóására.

Wright gyors menetekben éjszak felé indult, az épen Tennesseeből megérkezett 19-ik hadtestet magához vonta és saját 6-ik hadtestével egyesülve, Harpers-Ferry-nél Earlyt megverte, sőt Maryland elhagyására kényszeríté. Ekként ezen utolsó, Washington fenyegető expeditió is bevégeződött.

HARMADIK SZAKASZ.

Shermann tábornok georgiai hadjárata. Blizzard-Roast melletti ütközet. Csata Resacka, Dallas válások mellett és a Kenesaw-hegységben.

Az 1864-ik évi hadjárat tervének lényeges része volt, egy erős hadsereggel a conföderáltak déli államaiba hatolni, az öbölpartí államok elfoglalása által a déliek utolsó kútforrásait elzárni és ez által a háború tovább-viselését lehetetlenné tenni.

Mint már jeleztük, ezen terv megvalósítására egy 120,000-nyi hadsereg Sherman tábornok vezénylete alá adatott, a kihez Grant után a kormánynek legnagyobb bizalma volt.

Shermann, kineveztetése után a központi három hadsereget, t. i. a cumberlandit — a Tennessee és Ohio seregeket egyesíté, és azt április vége felé Chattanoogaánál felállította.

Alvezérei Thomas, Mac-Pferson, és Shofield voltak; ezek vezényelték a fennevezett három sereget, melyek most egybeolvadva, Sherman fővezérsége alatt a központi hadsereget képezték.

Az egész, az említett főrészek neveit megtartva, három részre osztatott és pedig a Thomas

által vezényelt cumberlandi hadsereget a 4-ik, a 14-ik és 20-ik hadtestek, (Howard, Palmer és Hooker tábornokok alatt), a Mac-Pferson által vezényelt tennesseei sereget a 15-ik, 16-ik és 17-ik hadtestek (Logan, Dodge és Blair alatt) képezték; az ohioi sereget egymagában Shoffield vezénylette minden alsóbb osztályzat nélkül.

A lovasság Kilpatrik tábornok parancsnoksága alatt állott.

Ez erők ellenében a confoederalista sereg Johnston tábornok fővezérlete alatt Daltonnál állott. Alkatrészei voltak: három gyalogsági hadtest Hardee, Hood és Polk alvezérek és egy lovassági hadtest Wheeler parancsnoksága alatt. Az egész 75,000 embert számított.

Shermann május 6-ikát tűzte ki a hadjárat megkezdésére. Ez nap a cumberlandi sereg Ringold városa mellett, a Tennessee-sereg Chicamanga folyónál és az Ohio-sereg Red-Claynél — a dalton-clevelandi vasutat közbevéve állott.

A confoederáltak serege Daltonnál és pedig egy Roky-Face nevű magas parton állott, erősen elsánczolva. Dalton volt tehát azon pont, melynek elfoglalása az unio-seregnek első feladata lón.

Shermann a cumberlandi és tennesseei sereget egyenesen Dalton felé vezette, az Ohio sereg, pa-

rancsnokának pedig Shoffieldnek meghágja, hogy Johnston állását megkerülve, a Pigeon-hegységen Snake-Gnap szorosnál átkeljen és annak déli oldalán menjen Dalton hátába.

Május 8-kán Thomas a cumberlandi sereggel arrzban támadta meg a confoederalista csapatokat és pedig komolyan, míg Mac-Pferson tábornok a Tennessee-sereggel Shoffield menetét követte.

Thomas a támadás után zömével oldalra kitért, és csak Wood és Stanley hadosztályait hagyván az ellenség arcvonala ellenében, a két fenebb nevezett hadat követte, úgy, hogy a két hadosztályon kívül 13-kán az egész unionista hadsereg már Johnston hátában állott.

Johnston ily körülmények között nem maradhatott továbbá Daltonnál, és csakugyan még 13-kán éjjel elhagyta azt, és az Oostanaula folyó melletti előre elkészített erős állásba Resacka nevű városhoz vezette seregét. Resacka a folyó éjszaki oldalán fekszik, azon ponton, a melyen a vasút a folyót átmetszi. Az átmenetet erős hídfő védte. A városban magában számos hadigyár létezett, miért is annak bevétele, de másrészt védde me is kényszerűség volt. Johnston seregét a folyó éjszaki részén állította fel és a támadást készen várta.

Wood és Stanley a mint Johnston Daltont elhagyta, 14-ikén a főszereggel egyesültek.

Mac-Pferson, Johnston balszárnyát még aznap megtámadta, és midőn néhány magasabb pontot elfoglalt, Shermann, Thomas által az ellen centrumát akarta erőszakolni, de hasztalan, mert a magasabb pontokon és a hídfőn felállított ütegek oly erősen tüzeltek Thomas dandárjaira, hogy azok siker nélkül előbbi állásukba visszamentek. Azonkívül az ellenség még jobb szárnyával megkerülést is kísérelt Tilton felé; ez ugyan nem sikerült, mert az épen megérkezett Stanley- és Woodhadosztályok az unionista sereg balszárnyának segélyére küldettek; mindazáltal a megkerülési mozdulat a csatának oly fordulatot adott, hogy Shermann az nap késő estig nem bírt előnyöket kivívni, hanem megtartván állását, más napra hagyta a további harczot, mi 15-kén már hajnalban csakugyan meg is kezdődött!

A confederalisták részéről egész éjjel új sánczok vettek fel, melyek által állásuk még erősebbé lön. Az első vonalat Hindmann, Stevenson és Stewart szállották meg, a másodikat pedig Hardee és Hood.

Egész délelőtt csak ágyúharcz folyt és csak délután 2 órakor indult az unió serege a sánczok ostromlására.

Hooker tábornoknak egymagában sikerült egy 8 ágyús váracsot bevenni és Hindmann hadosztályát az első vonalból kiverni, de a többi hadtestek semmikép sem törhettek keresztül, és mindamellettt hogy az éjszakaiak részéről a legnagyobb bátorsággal tétettek a támadások, késő estig nem bírtak tért nyerni.

Az éj fátyolt borított a véres küzdőterre.

Johnston mindamellettt, hogy nem veretett meg, mégis 16-kán reggelre a folyón átvezette seregét és háta mögött a vasúti hidat felrobbantá.

Shermann megszállotta Refaca városát és nem háborgatta az ellenség visszavonulását, hanem 16-ikán és 17-ikén állásában megmaradt, a halottakat eltakarította, és a sebesülteket felszedette, a folyón pedig két hajóhidat állított fel.

18-kán az unionisták serege is átkelt az Ovoastanaula folyón és az Etovah folyó felé vette útját; 19-ikén Oldairsvillet, 20-kán Kingstont szállotta meg és ugyanis ez nap még a Tennessee-sereg Romé városáig nyomult, mely az Ovoastanaula és Etovah vizek összefolyásánál fekszik.

Johnston ezalatt folyton hátrált, és komoly ellenállásra semmi kísérletet sem tett, míg azon ponthoz nem jött, a hol a Pumpkinvine fo-

lyócska az Etovah folyóba szakad. Innen kezdve két párhuzamos hegyláncz húzódik, egyik a másik mögött egész Dallas nevű városig. Johnston e magaslatokon Allatoona városnál előkészített helyen állította fel hadait, jobb szárnyával azon hegység kinyúló ágára támaszkodva, mely alatt a vasút Atlantára húzódik.

Ezen állás igen előnyös volt, mert egyrészt a vasút felett uralgott, másrészt pedig a két párhuzamos hegyláncz a védelmet kétszeresen erőssé tette.

Shermann ez állást nem támadta meg, hanem — úgy mint Grant — nagy ívben megkerülte. Shoffield seregét az Etovah mellett hagyva, a Cumberland- és Tennessee-sereggel Kingstonnál a folyón átkelt és az Euharlee-Creek folyócska nyugati oldalán húzódott lefelé Dallas városig.

Johnston tábornok az unió seregek köríven való menete által hátban fenyegetve levén, alatoonai állását elhagyta és június 4-kén New-Hope Churchre, 5-kén pedig Marietta város felé a Pinhill és Most-Mountin magaslatokra húzódott Daliástól keletnek.

Shermann 7-kén és 8-kán több összeütközésbe jött a conföderáltakkal, a melyeknek egyikeben ezek Polk kitűnő alvezéröket elvesztették.

Johnston 17-kén ez állást is elhagyta és egész Mariettaig ment vissza, a hol a Kenesav-hegység kezdődik, itt is egy már előre készített erős állásba vonulva.

Shermann a Cumberland- és Tennessee-seregekkel gyorsan követte őt, míg Shoffield különös feladata lőn, a hátrahagyott területen rakhelyeket felállítani, melyeknek rendeltetése volt az újonnan érkező pótcsapatokat felvenni és a sereg után indítani, az élelmi szereket összegyűjteni, az elrombolt vasutakat és hidakat újra kijavítani és ilyenén az akadálytalan összeköttetést az előnyomuló hadakkal folyton fenntartani.

Június 18-kán Sherman a Kenesav-hegységhez közeledett és annak alját elérte; egész 23-áig folyton kisebb-nagyobb összeütközések voltak az ellenséggel, míg Shoffield hadteste is megérkezett.

Ez említett napon a confoederalisták állása megtámadtatott, és véres küzdelem után sikerült egy magaslaton fekvő előerődöt elfoglalni, a mely az ellenség egész állására kilátást, nyújtott.

Shermann ez előny által felbátorítva, másnap elhatározta a confoederalistákat erős állásukból minden áron kiverni, jóllehet alvezérei annak ismételt megkerülését ajánlották, attól tartva, hogy a fok-

terús hegységen felállított ellenséges ütegek igen nagy kárt fognak okozni és a sánczok és erődítések elfoglalása sok áldozatot kíván.

Shermann azonban feltett szándékánál maradt és támadást intézett.

Mac-Pferson a balszárnyat, Thomas a középet és Shofield a jobb szárnyat vezényelte, Geary és Butterfield tartalékban állottak.

Valamennyi hadtest együttes támadásra rendeltetett.

Aconfoederáltak seregének balszárnyán Hardee állott, a centrumon Hood; a jobb szárnyon Loring tábornok, az elesett Polk helyettese vezényelt. Dél előtt 9 órakor a támadás általános lőn, az éjszakai dandárai a legnagyobb hősiességgel nyomultak előre, de mindannyiszor borzasztó kereszt-tűz által visszaverettek. A középben Newton és Davis hadosztályai annyit szenvedtek, hogy azokét vissza kellett vonni. Shofield a jobb szárnyon szerencsésebb volt, és két erődöt foglalt el, de midőn a centrum és a balszárny mindig újra meg újra visszaveretett, dél tájban, borzasztó veszteségek után Sherman a további erőfeszítéstől elállott és csapatait előbbi állásaikba visszarendelte.

A három órai támadás az unionista seregnek 6000 emberébe került, míg a confoederalisták

biztos uralgó állásaikban csak 1000 embert veszítettek.

Shermann átlátván, hogy a Kenesav-hegységet nem erőszakolhatja, alvezéreinek tanácsát követve, megint az eddig előnyösnek mutatkozott megkerüléshez látott.

Július 2-kán a Shoffield által vezényelt Ohio-sereg parancsot kapott délnyugatnak nyomulni és az egész hegységet megkerülni; 3-kán azt a cumberlandi és tennesseei seregek is követték.

Johnston ezek folytán már 4-kén elhagyta állását és Mariettán keresztül egész a Chattahooche folyóig ment vissza és White-Hallnál, hol a vasút e folyót átmetszi, annak éjszaki oldalán foglalt új állást.

Shermann Johnston hátravonulásáról értesülvén, rögtön megszállotta Mariettát és miután ott raktárakat állított fel, Johnstont a Chattahoochehez követte.

Johnston, kinek serege a folytonos csatározások által, de számos szökések következtében is, igen megfogyott és már demoralizálva is volt, nem tartá tanácsosnak nyílt téren csatát fogadni el, és Hardee hadtestét a hídfő védelmére visszahagyva, a sereg zömével a folyó déli oldalára kelt át.

Shermann 8-kán a Chattahoochehez megér-

kezvéen, seregét a hídfőtől $\frac{1}{2}$ mérföldnyi távolságra állítá fel, kémlelő csapatait egész a folyóig előre küldve.

E csapatok visszatérvén, azon jelentést tettek, hogy a hídfő-erődítések igen erősek; elhatározott tehát azokat nem támadni, hanem a hídtól felfelé Povers-Ferry és Rosvell helységeknél hajóhidakat állítani fel és a sereget azokon vezetni át; tüntetés céljából pedig Shoffield tábornok oda utasított, hogy a hídfőtől lejjebb Sand-Townnál fogjon hídveréshez.

Johnston csakugyan azon hiedelemben volt, hogy az unionista sereg Sand-Townnál akar átkelni, és ennek folytán seregét Sand-Town átelében Proctor-Creek folyócskánál állítá fel, hogy az átkelést lehetőleg megakadályozza.

Shermann mielőtt seregét a Chatthoche folyón átvezette, annak néhány napi pihenést engedett, a mi annál inkább szükségesnek mutatkozott, mert a már bekövetkezett forróság a déli égálg alatt katonáinál számos betegségeket okozott, és a Chatthoche folyó éjszaki oldalán a hídfővel szemben táborba szállott, melyet, mint általában ezen háborúban, mindkét hadviselő fél mindig tett, sánczokkal ellátott.

E pihenés alkalmat ad nekünk, a kitűnő ve-

zér eddigi hadjáratára visszatekintést tenni, és ugyan a hadjárat megkezdésétől azon időpontig, a midőn a sereg a Chattahochee folyóhoz érkezett.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Visszatekintés Shermann eddigi hadjáratára. Az unionista sereg átkel a Chattahochee folyón. Johnston a vezérletet Hood tábornoknak adja át. Három napi csaták Atlanta előtt. Shermann megkerüli Atlantát. Hood elhagyja a fővárost, melyet az éjszakiak megszállnak.

Azon időtől számítva, midőn az unionista sereg május 6-kán Chattanooga táborát elhagyta, és az 1864-ik évi hadjáratot megkezdé, egész azon napig, midőn közel Atlantához a Chattahochee folyóig ért, két hónap telt el. A távolság, melyet keresztül hatolt, az igaz, csak 30 mérföld és az időhez mérve csekély, de mindamelllett, ha meggondoljuk, hogy a confederalisták már előre elkészített négy erős állásukból kiszorítottak; hogy az egész terület, a melyen az éjszakiak seregének át kellett hatolni, igen szakadozott, több hegység és számos víz által átszeldelve, nehéz akadályokat gördített az előnyomuló had elébe; hogy guerillacapatok Alabama, Arkansas és Mississippi államok-

ból a sereget hátban folyton nyugtalanították, és hogy a lakosság igen ellenséges hangulata következtében az élelmezést és a veszteségek pótlását folytonosan felállított rakhelyek által kellett biztosítani: rendkívülieknek lehet mondani azon eredményeket, a melyeket Shermann tábornok elért, és el kell ismerni, hogy azokat, nem annyira a nyers erő, mint inkább ügyes hadműveletek által vívta ki.

Hiába készítette elő erős hadállásait Johnston a kedvező hegység magaslatain, hiába erősítette meg a folyók átkelési pontjait hídfőekkel: Shermann a merész és ügyesen intézett megkerülések által mindenkor kiszorította azokból és az utolsó védállásig visszamenni kényszeríté a nélkül, hogy az éjszakaiaknak túlságos áldozatokba került volna.

Ha, mindamellet Shermann mégis halottakban, sebesültekben és betegekben 20,000 embert vesztett, azt azon körülménynek kell tulajdonítani, hogy Georgia meleg égalj alatt fekszik, és a hadjárat már a forró évszakra esett.

Shermann tábornoknak még ezen kívül azon nagy érdemét kell kiemelnünk, hogy az egész hadjáratban, a rakhelyek jó berendezése és az ez irányban tett üdvös intézkedések folytán, a sereg hiányt az élelmezésben nem szenvedett, valamint

a veszteségek pótlása is annyira pontosan eszközöltetett, hogy a sereg a Chattahochee-hez érkezése percében ugyanazon szám-erővel bírt, mint Chattanooga-tól való elindulásakor.

A sereg szelleme is kitűnő volt, a győzelmek és a folytonos előhaladás azt emelték, és a fővezérbe helyezett bizalmat növelték, egyszóval minden arra mutatott, hogy a cél, melyet Shermann magának kitűzött, meg fog valósulni.

A confoederalisták ellenkezőleg kétségbeejtő helyzetben voltak, a szökés a legénységénél rendessé vált, a katonák vezéreikhez való bizalmukat elvesztették. Az élelmezés különösen az által, hogy a lakosság az unionista sereg közeledtével lakhelyeit mind elhagyta, igen megnehezített, a veszteségek csak kis mérvben pótolhattak és így a csüggedés általános volt.

A confoederáltak kormánya, hogy némileg a sereg hangulatát emelje, Johnston tábornokot visszahívta és a fővezérletet Hood tábornokra ruházta, a ki bátorságáról különösen ismeretes volt.

Továbbá Forrest, Lee és Roddy tábornokok csapatai, a melyek hivatva voltak Shermann hátában annak összeköttetéseit akadályozni, a fősereghez rendeltettek, és Hoodnak meghagyatott, hogy Atlantát csata nélkül oda ne hagyja.

Ezen csata, melynek Atlanta sorsára döntőleg kellett hatnia, nem sokára bekövetkezett. Az unió seregének egyrésze Rousseau és Garrard tábornokok alatt a Chattahooche folyón átküldetett, hogy az atlanta-augustai vasutat Decaturnál és Covingtonnál teljesen használhatlanná tegye; az éjszakai vasút már úgylis Shermann hatalmában volt, és csakis a déli vasút maradt a confoederalisták kezében, mely két ágazatában Macon és Montgomery városokba vezet.

Csakis ezen egyetlen úton kaphatott még Hood élelmet és egyéb hadi szükségleteket; ezefelül vasút tartotta még fenn összeköttetését a háttérülettel, úgy, hogy ha Shermann ezen vonalat is elfoglalja, Hoodnak Atlantáról el kellé vonulnia.

A confoederalisták már 1863-ban megerősítették Atlantát és a várost nemcsak erős sánczokkal körülvették, de több helyen váracsokat is építettek. Azonkívül Atlanta maga egy emeltebb terepen fekszik, melyen ismét számos 3—400 lábnyi magas dombok emelkednek, melyek mind erődítésekre felhasználtattak.

Atlantának ezen kedvező fekvése általi erős helyzetét még az is növelte, hogy számos kisebb-nagyobb folyócska környezi, melyek többnyire köz-

vetlen a város mellett ömlenek a CattaHochee folyamba. Ezek között különösen említést érdemel a Peach és Proctors folyó, melyeken az unionista seregnek okvetlenül át kellett kelnie; általában a várost környező egész terep igen szakadozott, és így a védelmet nagyban elősegíté.

Mint már a 3-ik szakasz végén érintettük, . Shermann több napi pihenést engedett seregének és csak július 17-kén indította meg azt a körül-sánczolt táborból az eddig oly szerencsével viselt hadjárat folytatására.

A hídfő igen erősnek találtatott, ennek folytán annak ostroma teljesen mellőzöttetett és a Ghattahoochee-n való átkelés végett a folyam felső része választatott.

Mac-Pferson, a Tennessee-hadsereg vezére, egész Roswellig húzódott felfelé és miután az ottani híd fel volt szedve, hajó-hidat veretett és 19-kén szerencsésen átkelt a folyam balpartjára.

Shoffield az Ohio-sereggel Soap-Creeknél ment át, Roswellingnél valamivel lejjebb, és eleinte mindketten keletnek tartottak az Atlanta-Augusta-vasút felé, de ahhoz közeledvén, délnek fordultak és Decaturnál egyesülve, a Peach-Tree-Creek felső-nyugati ágainál állást foglaltak.

A Cumberland-sereg Thomas tábornok vezér-

lete alatt Pover-Feny és Price-Ferry-nél vezette át három hadtestét két hajóhídon, és midőn 20-kán átkelését szintén bevégezte, jobbra kanyarodott és nyugatnak ment a Peach-Tree-Oeek folyó felé, hogy Mac-Pferonhoz és Shoffieldhez közeledjék.

Július 20-ról 21-kére mena éjjel Thomas hadtesteit a Peach-Tree-Oeek folyón három helyt átvezette, de véletlenül nem elegendőleg felfelé, hogy a Tennessee- és Ohio-sereggel érintkezésbe jöjjen, mi által az összes hadsereg új felállításában a Peach-Tree nyugati oldalán Thomas és Mac-Pferon között egy, majd mérföldnyi széles hézag támadt.

Az unionista sereg harczrende következő volt: A Cumberland seregnék — közel a Chattahochee folyamhoz — legszélsőbb jobb szárnyán Palmer hadteste, — a 14-ik állott, — e mellett balra a 20-ik — Hooker, melyhez Howard alatt a 4-ik csatlakozott. E három hadtest szoros összefüggésben volt egymással, de nem úgy az unió többi hadaival. A legszélső balszárnyat, — az Atlanta-Augusta-vasútra támaszkodva Decatur mellett, — Shoffield hadteste képezte, ennek jobb oldalán pedig a Tennessee-sereg — Mac-Pferon alatt — állott, azonban akként, hogy Logau hadteste és Howard hadteste között — mint említettük, majd egy mérföldnyi nyílás maradt.

Shermann, ki a főhadi szállásból Buch-Headban a csatarendet szemle alá vette, Thomas tábornoknak azonnal parancsot adott balra húzódni, hogy a nyílás a centrumban betöltsék; de Hood a confoederalisták új fővezére, a ki éber figyelemmel kísérte az unionista sereg mozdulatait, előbb észre vévén annak hiányos felállítását, épen mikor Thomas oldalmenetét megkezdé, Howard hadtestének Newton hadosztályára oly erővel tört, hogy az azonnal felbomlott. Szerencsére Wood és Stanley hadosztályai gyorsan segélyre jöttek és Groodspeed tüzér parancsnoknak sikerült 4 üteget úgy 'állítani fel, hogy az előnyomuló confoederalistákat (Hardee hadteste) keresztűzbe vehette és ez által a roham folytatását megállította.

Palmer serege is egy és ugyanazon időben támadtatott meg Cheatam (előbb Hood) hadteste által, de mindamellett, hogy a confoederalisták túlnyomó számban voltak és igen hevesen támadtak, Thomas személyes vezetése és serkentése által Palmer hadteste minden rohamot visszautasított; ezredének sortüzelése oly gyors és szabatos volt, hogy a confoederalisták legénysége tiszteinek leg-sürgősebb parancsaira sem hallgatva, hátrálni kezdett, és azt többé új rohamra vezetni nem lehetett.

Az est beálltakor a csatának vége volt, Hood

terve, az unionisták centrumát áttörni és Thomas seregét a Peach-Tree-be szorítani nem sikerült, — nem sikerült az éjszakiaknak elegendőképp nem dicsérhető hidegvérű bátorsága miatt. — A veszteség, melyet a két sereg szenvedett, meglehetősen egyenlő volt és mindkét részen 4000 emberre számítható.

Ugyanaz nap az unionistáknak legszélső bal szárnyát a confoederalisták összes lovassága megkerülte, a támadás Shoffield hadtestére Decaturnál történt a vasút oldaláról, és jóllehet, annak szélső balszárnya szintén lovasság által volt fedezve, mégis a sokkal erősebb confoederalista lovasság nagy zavart okozott különösen a hátul elhelyezett podgyász- és szekeresz-vonatokban; komolyabb következése azonban nem volt.

Július 22-kén Shermann egész seregét félmérföldnyire előre tolta, hogy Hood állását jobban beláthassa, azon határozott szándékkal, hogy azt 23-kán teljes erővel megtámadja.

A két sereg szemközt állott: Hood balszárnyával a Proctors-Creekre, jobb szárnyával az Atlanta-Augusta-vasútra támaszkodva, közvetlen Atlanta előtt, a várost az éjszak-keleti oldalról teljesen fedezve.

Az unionista sereg a heglánczolat lejtőin egy

mérföldnyire a város előtt foglalt állást, jobb szárnyával a Chattanooga-vasútra, bal szárnyával az Augusta-vasúthoz közel levő Distillre támaszkodva.

Az unionista sereg csatára készült: minden rendelet kiadatott, és Shermann személyesen még éjjel valamennyi hadtestet meglátogatva, meleg szavakkal buzdította azokat.

23-kán reggel azonban az előőrsök jelentést tettek, hogy az ellenség állását elhagyta, és semmi nyoma sincsen. Shermann azon hiedelemben, hogy a confederalisták egyáltalában Atlantát nem akarják védeni és azt elhagyták, rögtön egész seregével a város felé indult; de alig közeledett félmérföldnyire, egy fensíkon, mely közvetlen Atlanta előtt terül el áthatolva, számos külerőddel látta azt körül övezve, melyek mögött az ellenség egy teljesen megerősített táborban állott

Az éjszakai csatarendjüket, minél közelebb értek a városhoz, annál összébb húzták; minek folytán Shoffield hadteste és a Tennessee-seregnek Dodge-hadteste a 2-ik csatarendbe vonulni kényszerítettet, s ez által az első vonalnak legszélsőbb bal szárnyát, a 17-ik hadtest Blair tábornok vezénylete alatt képezte, az Augusta-vasútra támaszkodva.

Alig állapodott meg a sereg új állásában,

máris Hood erős táborából kitört, és Blair hadtestét oly túlnyomó erővel támadta meg, hogy az nem volt képes magát tartani és hátrálni kezdett.

Mac-Pferson rögtön parancsot küldött Dodge tábornoknak, 16-ik számú hadtestével a második csatarendből előre menni és a 17-ik hadtestet támogatni.

Mac-Pferson személyesen előre sietett és ezen alkalommal igen közel jövén az ellenség csatárlánczához, egy golyó által leterített.

E Shermann által pótolhatlannak tartott kitűnő, éber és becsületes vezért az egész sereg gyászolta.

A Tennessee-sereg parancsnokságát Howard vertté át.

Blair hadteste Dodge által felvételén, az ütközet a balszárnyon kedvezőbb fordulatot vőn. Hardee katonái ugyan bátran nyomultak előre, de miután a 16-ik hadtest kibontakozott és a 17-ik is újra rendbe jövén, támadásra ment át, a déliek két tűz közé szorítva, megint erődített táboraikba vonultak.

A jobb szárnyon is kísérlet tétetett Cheatam conföderalista tábornok által, az unionista sereget menetében megtámadni, de Thomas tábornok a Cumberland sereggel azt véresen visszautasította.

Több rendbeli erőszakolt szemle azon meg-

győződésre vezetett, hogy Atlanta minden oldalról oly erősen van megerősítve, hogy az épen nem, vagy csak nagy áldozatok által lesz bevehető.

Elhatározta tehát Shermann a várost teljesen megkerülni, seregével annak déli oldalára jutni és ott a Macon és Montgomery felé vezető déli vasutakat elzárni, hogy ez által Atlanta és a eonfoederalista sereg elszigetelve, ez utóbbi azt elhagyni kényszeríttessék.

E terv következtében július x 27-ről 28-ára menő éjjel a szélső balszárnyon elhelyezett tennesseei sereg megindult és a másik két sereg háta mögött Utoyra húzódott, mely városhoz jobbszárnyát támasztva, arczvonalával Atlanta felé állást foglalt. A mint a Tennessee-sereg új felállítását bevégezte, a Cumberland-sereg rendeletet vett jobbra átfordulni, és a Tennessee-sereghez balra sorakozni; Shoffieldnek pedig, az Ohio-sereg parancsnokának utasítás adatott, hogy mihelyt a cumberlandi sereg e rendeletet végrehajtá, csapataival hasonló hadmozdulatot eszközöltessen. E hadmívelet által az egész sereg arczvonala, mely azelőtt délnek volt fordítva, most keletnek nézett, úgy hogy Shoffield a 23-ik hadtestet a szélsőbal-, a Tennessee-sereg a jobb szárnyat, a Cumberland-sereg pedig ismét a középet képezte.

A Tennessee-sereg akadály nélkül és háborítlanul végezte be új felállítását, melynél Howard annyi elővigyázattal volt, hogy a legszélsőbb jobb szárnyon elhelyezett 15-ik hadtest által Uttoy előtt visszahajló kampó képeztetett, hogy a felállítás minden megkerüléstől ment legyen.

A cumberlandi sereg 28-kán korán reggel kezdé megindulását, de annak mozdulatai észrevétvén, az erődökből valamennyi éjszak-nyugatnak álló ágyútelep lövedékeivel a sereget elárasztotta, úgy hogy az csak nagy nehezen a legnagyobb viszonttűzelés alatt vihette végbe mozdulátát.

Eközben Hood, ki mindig éberséggel figyelte az unionista sereg mozdulatait, már hajnalban észrevette a Tennessee-sereg hadmíveletét, és oly gyorsan pontosított össze két egész hadtestet Uttoy felé, hogy azokkal már 9 órakor Logan hadtestére, mely a szélső jobbon állót, kitörést tett. Eközben az összes tüzérség roppant tüzet szórt a cumberlandi és Ohio-seregre, mely utóbbi ép akkor kezdé meg a jobboldalba való kanyarodást.

Ily körülmények közt, Howard eleinte magára volt hagyta a Tennessee-sereggel, és jóllehet három hadteste együttvéve sem volt oly erős mint a confederalisták két hadteste, és katonái az egész éjjeli menet következtében igen fáradtak voltak,

mégis az első lökemet, mely különösen a 15-ik Logan hadtestére tétetett, kitartotta.

Howard szerencséje volt, hogy a 16-ik, — Dodge — és a 17-ik- Blair-hadtestek is már ívj állásaikba megérkeztek, és hogy az egész tartalék-tüzérség — 8 üteg — rendelkezésére állott.

Midőn a Cumberland-sereg 20-ik hadteste, mely a Wicksburgból berendelt derék Stocum tábornoknak adatott át, szintén segélyre jött, Hood ismét kényszerítve volt erődéi alá vonulni.

Shermann tábornok mindamellet, hogy Hood 28-kán oly heves támadást intézett hadtesteire, egy perczig sem adta fel tervének kivitelét, t. i. a Macon és Montgomery felé vezető vasutakat seregével szétmetszeni; és 29-kén Shoffield tábornoknak parancsot küldött, hogy a sereg háta mögött East-Point felé tovább jobbra húzódjék; a cumberlandi és Tennessee-seregek szintén rendeletet vettek, hogy az Ohio sereget kövessék.

Az Atlantáról $1\frac{1}{2}$ mérföldnyi távolságra fekvő East-Point helységnél a vasút elágazik; az egyik ág Maconra, a másik Montgomeryre vezet. A Maconra vezető vonalon East-Pointtól délnek 1 mérföldnyire Rough városa fekszik, és ettől 2 mérföldnyi Jonesboro tekintélyes város; — a Montgomery vasútvonalon — East-Pointtól délnyugatnak mintegy $1\frac{1}{2}$

mérföldnyi távolságra, Redoak helység van, honnan Jonesborora szintén több út vezet.

Ez utóbbi város volt tehát a Shermann által kitűzött hadászati pont, melyet elfoglalni és ott seregét arcczal Atlanta felé felállítani szándékozott.

Egyelőre East-Point állomást volt szükséges megszállani, de itt legyőzhetlen akadályok mutatkoztak, mert nemcsak a terep, melyen oda haladni kellett, szakadozott, és sűrű erdőségekkel volt fedve, de Atlantától egész East-Pointig egymással összekötött erőd-művek voltak építve, azok nehéz ütegekkel ellátva, és midőn a fővezér parancsára a 23- és 14-ik hadtest, ez utóbbi Palmer tábornok alatt támadásra indultak, az erődöket oly számos hadak által találták megszállva, hogy rövid harcz után ismét Utoy felé húzódni kényszerültek.

Shermann nem rendelkezett nehéz ágyúkkal, a tábori ágyúk pedig elégteleneknek mutatkoztak az erődök szétrombolására; elszánta tehát magát, inkább időt veszíteni mint annyi emberéletet kockáztatni, és seregét Utoy mellé egy elsáncolt táborba visszavonva, Nashville-re küldött nehéz ütegekért, melyek csak augusztus 25-kén érkeztek meg, midőn a hadműveletek Atlanta bevételeire újból megkezdettek.

Mindenekelőtt az élelmi és podgyász-vonatokat kellett biztosítani. A 20-ik hadtest tehát az egész vonattal a Cattahoochee folyam-hídfőhöz küldetett vissza, azon rendelettel, hogy ott egy elsáncolt táborban maradjon és a vonatokat támadás ellen biztosítsa.

A többi hadtestek 2 heti élelmiszerral ellátva parancsot vettek, hogy 26-ról 27-kére menő éjjel a táborból meginduljanak.

East-Pointet mellőzve, az unionista sereg Red-Oakra vette menetét, 28-kán ezen helyet a Montgomery-vasúton akadály nélkül elfoglalta, és 29-dikén a vasutat egész Fairburnig elrombolta. 30-kán Shoffield hadteste a Flint-River felé indított, utána pedig a Cumberland-sereg, melyet a Tennessee-sereg követett.

Augustus 31-ke a sereget már Flint-River és a Macon felé vezető vasút között találta és pedig csatarendben felállítva, a balszárnyon Shoffield, a középen Thomas, a jobbszárnyon Howard, a ki mint tudjuk, az elesett Mac-Pferson helyét töltötte be mint a Tennessee-sereg vezére.

Hood tábornok már akkor, midőn Shermann East-Point felé július végén támadást intézett és visszaveretve, elsáncolt táborba szállt Jonesborora küldé Hardee hadtestét, és ott új védállást készít-

tetett, később még Lee hadtestét is oda indította és csak Cheatham hadtestével maradt Atlantában.

Midőn tehát Shermann augusztus 31-kén Jonesboro elé érkezett, azt az említett két hadtest (Hardee és Lee) által megszállva találta.

A támadás korán reggel vette kezdetét, és jóllehet a confederalisták igen jól tartották magukat, mégis az igen túlnyomó erőknek engedni voltak kénytelenek, — és estig teljesen kiszorítva állásaikból — Jonesborora vonultak.

September 1-jén a vasút egész Jonesboroig felszedetett és a sereg a város előtt harcrendbe állítatott; de Hardeé és Lee nem várták be az új támadást, hanem még az nap jonesboroi állásukat elhagyva, Lovejoyra húzódtak.

Shermann már kiadta volt a parancsot a visszavonuló ellenség üldözésére, midőn Slocum táborunktól a kit — mint tudjuk — a 20-ik hadtesttel Atlantánál a vonatok fedezésére hagyott, jelentés érkezett, hogy Hood a várost kiürítette, és megsemmesítetvén minden állami vagyont, kelet felé elhúzódott.

Slocum megszállotta Atlantát és hadtestének két hadosztályával a városba vonult, a harmadikat pedig még egyelőre a táborban visszahagyta.

Hood csakugyan hadtesteinek megveretéséről

és Lovejoyra történt visszavonulásáról értesülvén és Atlantát teljesen elszigetelve látván, erősített táborát elhagyta és az Augusta-vasúton keletnek indulva, nagy ívben Jonesborot megkerülte és szeptember 3-kán Lovejoy városában Hardee és Lee alvezéreivel egyesült.

Shermann, ki feladatának első részét Atlanta elfoglalása által megoldotta, mielőtt e hadjáratát Savannah felé folytatná, szükségesnek találta előbb Atlantát nagy haditárrá átváltoztatni. E cél kivételére egész seregét a nevezett város alá visszavezette és az erődöknek a Thomas tábornok vezénylete alatti Cumberland-sereg által leendő kijavítását elrendelte; Shoffield hadtestét East-Point előtt, a Howard által vezényelt Tennessee sereget pedig Decaturenál állítá fel, hogy minden váratlan megtámadástól biztosítva legyen. Ezek után gyorsan minden szükséges élelmi és hadi szert az éjszakai államokból Atlantára hozatott, hogy ilyenén továbbá előnyomuláson serege hiányt ne szenvedjen.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

Hadi események a tengeren. A confoederalista „Alabama” kalóz-hajót a cherbourgi kikötő előtt a „Kearsarge” unionista hadi gőzös elsüllyeszti, a „Florida” kalóz-hajót pedig a braziliai vizeken a „Wachussetts” unionista hajó elfogja. Farragut tengernagy a mobilei öböl bejáratát erőszakolja. Általános helyzet az 1864-ik év második felének kezdetén.

Azon idő alatt, a melyben a szárazföldi hadseregek Virginiában és Georgiában Grant és Sherman alatt győzelmesen előnyomultak, a tengeren is szerencse kísérte az unió fegyvereit. Említ* ttük, hogy a confoederáltak kormánya számos kalóz-hajót eresztett a tengerre, hogy azok által az Éjszak kereskedelme akadályoztassák. E kalóz-hajók legerősebb és legveszedelmesebbike az „Alabama” volt, mely az igen ügyes és merész Semmes kapitány által vezényeltetett. E kalóz-hajó, miután a ehinai vizeken az unionisták számos kereskedő-hajóját elfogta és kifosztotta, június közepén a szenvedett sérülések kijavítása végett, a cherbourgi kikötőbe tért.

A véletlen úgy akarta, hogy ép ez időben egyike a legerősebb unionista hadigőzösöknek az éjszaki francia vizeken járt, és az „Alabama” ka-

lóz-hajónak a cherbourgi kikötőbe való befutása tudomására jött.

A „Kearsarge” tehát, ez volt neve az unionista hajónak, a kikötő nyílásán horgonyt vetett, és kapitánya Winslow elhatározta, hogy onnan addig nem mozdul, míg az „Alabama” ki nem jő.

Semmes kapitány tudta ugyan, hogy a „Kearsarge” erősebb hajó, mint az övé, de bízván jó szerencséjében, tengerészei bátorságában és hajójának sebességében, elszánta magát a biztos kikötőből a szabad tengerre kiszállni, és ha a „Kearsarge”-t ki nem kerülheti, azzal harczra kelni.

Június 19-kén Semmes kapitány, mielőtt tengerészeit felszólítá, hogy készek-e megmérkőzni az Éjszak hajójával, ezek lelkesedéssel fogadták kapitányuk indítványát, az „Alabama” teljes gőzerővel ment a szabad tengerre, és az unió hajójával magát csakhamar szemben találta.

Winslow, jóllehet hajója erősebb volt, mindamellett azon elővigyázattal élt, hogy azt erős lánczokkal áthúzatta, hogy így az ellenség hajólövegei kevesebb kárt okozzanak falazatának.

A mint a két ellenséges hajó egymáshoz közeledett, és Semmes a harczot nem kerülhette ki, a „Kearsarge” csáklózására törekedett, remélvén, hogy a kéztusában győztes maradand; de Wins-

low észrevevén Semmes szándékát, egy ügyes fordulat által a veszélyt kikerülte, és most a két hajó egy körfutást kezdett, mely vagy egy óráig tartott, a mely időben egymást a legborzasztóbban tüzelték.

De már ezen harcban a „Kearsarge” nagy előnyben látszott lenni, mert nemcsak hogy ágyúi nehezebbek voltak, de azonkívül lánczokkal átvont falazata az ellenhajó lövedékeit jobban kitarította. Háromnegyed órai harc után Winslow észrevette, hogy az „Alabama” lassabban mozog, tehát már erős sérülései lehetnek, gyorsan minden nehéz ágyúját a baloldalra hozatta és teljes oldaltűzet adott az „Alabamára”, melynek folytán annak oldalfalazatán, közvetlen a víz színe felett egy ölnyi rés nyílt, és gyorsan süllyedni kezdett. Semmes lobogóját leereszté, és legénységének szabad akaratára bízta magukat megadni és a „Kearsarge”-ra átszállíttatni. Ő maga 12 tisztével és 26 tengerésszel a vízbe veté magát és szerencsésen a közellevő angol „Deerhound” nevű hajó által 4 legény kivételével felvétellett.

64 matróz a „Kearsarge” foglyává lőn, a kalózhajó pedig, a hírhedt „Alabama” néhány percz múlva a tenger mélyébe süllyedt.

Az „Alabamán” kívül még a „Florida” nevű ka-

lőzhajó is a braziliai vizeken Bahia kikötő előtt az unió „Wachussetts” nevű hajója által elfogatott és a new-yorki kikötőbe hozatott, és így a délnek két legveszedelmesebb kalózhajója meg lett semmisítve.

E kedvező eseményeknél sokkal nagyobb horderejű vállalat sikerült Farragut tengernagynak, midőn Mobile tengeri város és erős vár kikötőjének bejáratát augusztus hó 5-kén erőszakolta.

Mobile város, miután Port-Hudson és Wicksburg elestek és New-Orleans is az unió kezében volt, délfelé eső védpontja volt a még a confederalisták birtokában levő területnek, melynek legfelsőbb pontja Richmond, közepe Atlanta levén, ha Mobile elfoglalása sikerül, a Tombigby és Alabama nagy folyamokon szabad összeköttetés eszközöltetik Selma és Montgomery városokkal, és ilyenén délfelől egy hadsereg, tengerészeti erőkkel egyesülve, Shermannal összeköttetésben működhetik.

Mobile tehát igen lényeges hadászati pont levén, annak bevétele a kormány által elhatározott, és Farragut tengernagynak együttesen Canby és Granger tábornokokkal meghagyatott: a lehető erőket az alsó vidéken összeszedni és ezen vár bevétele megkísérteni.

A mobilei öbölnek, melyben a vár fekszik, hossza éjszaktól délnek 35 tengeri mérföld, szélessége pedig 25 mérföld; az öböl bejáratát több sziget és kinyúló földnyelv, melyek erődökkel vannak ellátva, zárja el. A tágas és igen biztos kikötőbe csak két tengeri út vezet, a melyeken a hajók kikötőbe bejuthatnak.

A keleti bejáratot a Daüphin sziget és a mobile-pointi félsziget közötti Swash-Channel név alatt ismeretes, csak $\frac{1}{4}$ mérföld széles és 18 lábnyi mély csatorna képezi, e bejáratot a Morgan nevű erőd, mely a mobile-pointi félszigeten fekszik, és a Daüphin-szigeten levő Gaines erőd, védelmezi. A nyugati bejárat a Daüphin sziget és Cedarpoint között van, és e bejárat nemcsak hogy a Povell nevű erőd által van védve, de azonkívül vizének igen csekély mélysége mellett csak kisebb hajók által használható.

Mobile maga az öböl éjszaki oldalán fekszik, a hol a Mobile folyó a tengerbe ömlik. A várost nemcsak szárazföldi erődök és azon felállított partütegek védték, de ezenkívül még egy teljes mesterséges hajózár által is körül volt véve, melyet a külső öböl bejáratának erőszakolása végett előbb át kellett törni, hogy az ostromló had a tulajdonképi várhoz és annak parterődeihez juthasson

Látjuk tehát, hogy Mobile bevétele nem volt csekély feladat, és a következés mutatni is fogja, hogy annak elejtése igen hosszú ideig, csaknem a a háború végéig elhúzódott.

A várórség parancsnoka Drabny Maury tábornok volt, a ki körülbelől 4000-nyi legénységgel rendelkezett. A tengerészeti erők Buchanan tengernagy alatt 8 vértés hajóból és 4 helyi gőzösből állottak, összesen 50 ágyúval.

Ezenkívül Buchanan még négy, t. i. a Tennessee, Nashville, Morgan és Selma monitorral rendelkezett.

Ez erők ellenében az unionista erők szintén 4000-nyi szárazföldi seregből, 9 csavargőzösből, 10 csavar-ágyúnaszádból és 8 vértés hajóból állottak, összesen 231 ágyúval.

Az éjszakiak vezérei abban állapotok meg, hogy a szárazföldi sereg a Dauphin-szigeten fekvő Gaines-erődöt ugyanakkor támadja meg, midőn a tengeri erők a kikötő bejáratába nyomulni készülnek.

A támadás augusztus 5-kén öt órákor reggel történt. Farragut tengernagy azon elővigyázattal élt, hogy két-két hajót összelánczoltatott, mely által azon előnyt akarta elérni, hogy ha netalán az egyik hajónak gépezetét ellenséges lövedék találja,

az ne váljék harczképtelenné, hanem a másik hajó által vontatva, lövegeit még használhassa.

A gőzösök tehát párosával középbe helyeztek, a két oldalon pedig 4—4 vértés hajó haladt, a melyeknek a lövedékek nem árthattak annyira. Farragut tengernagy a lobogó-hajónak árboczkosarába köttette magát és onnan adta ki parancsjeleseit.

Az unió hajói kevéssel 6 óra után párhuzamba jöttek az erődökkel, melyek erős tüzelést adtak a hajórajra, és a lövedékek a Tecumen vértés-hajóba, a mely különben is egy torpedó által megrongáltatott, csakugyan oly mély lyukakat fúrtak, hogy abba a víz behatolt, és csakhamar elsülyedt. Két más gőzsnek a lövedékek gépezetét találták, de szerencsére az összekapcsolás által azok nem veszték el; három órai harcz után azonban minden confederalista hajó annyira meg volt sérülve, hogy vagy megadták magukat, vagy az erődök ágyúi alá vonultak, 10 $\frac{1}{2}$ órakor az unió hajórajja a kikötőbe vitorlázott és Mobile városa alatt állítá fel csatarendjét.

Az erődök közül a Povell-erőd légberöpítette, a Gaines-erőd pedig Granger tábornoknak megadta magát.

Buchanan tengernagy súlyosan megsebesülve,

az unió lobogó-hajójára hozatott és onnan ápolás végett Pensacolára vitetett.

Ilyetén a Mobile elleni első támadás sikerrel volt koszorúzva; — a további ostromra később tértink át, és most az 1864-iki év első felének lefolytával létező political helyzetet áttekintve, Grant hadműködését fogjuk folytatni, mely által Petersburg vára és Richmond fővárosa végre bevétellett.

A külhatalmak, jóllehet a confoederalisták ügyét rokonszenvvel kísérték, igen óvatosak voltak annak nyilvánításába, és látván a déliek közelgő legyőzetését, teljes semlegességben tartották magukat. Az éjszak lakosságánál, valamint a confoederáltaknál mindig élénkebben mutatkozott a béke iránti hajlam, és annak nyilvánítására mindkét -részről számos meeting tartatott.

A közeledő elnökválasztás nagy mozgásba hozta az éjszakot, és hogy Lincoln újra megválasztása biztosíttassék, a republicanus párt Baltimoreban nagy nemzetgyűlést tartott, melyben a következő 12 pont határozatott el:

1. Lincolnnak elnökké való újra megválasztása, ellenben Hamlin alelnök helyébe Johnson AndreWnak ajánlása.

1. A délieknek teljes legyőzetése után ke-

gyelem csak feltétlen megadás esetében biztosíttassék.

3. A még tovább is fegyverrel ellenállók számára nincs kegyelem.

4. A rabszolgaságnak teljes eltörlése.

5. Hála-nyilvánítás a szárazföldi hadseregnek, valamint a tengeri hadaknak.

6. A haza védelmezőinek segély nyújtandó.

7. A néger-emancipationnak újabb megerősítése.

8. A kormánynak minden conservativ elem kizárásával leendő alakítása.

9. A bevándorlás elősegítése.

10. A nagy Pacifique-vasútnak gyors bevégezése.

11. Az unió hitelezői iránti kötelezvények törhetlen teljesítése.

12. Legnagyobb takarékoság a háború bevégeztével és a Monroe-doctrinának szent fenntartása, hogy t. i. az összes uniótól soha egy állam sem válhatik el.

Ezek voltak a pontok, melyekben a nagy nemzetgyűlés megállapodott és a melyekhez az összes lakoságnak nagy többsége csatlakozott.

November 8-kán Lincoln és Johnson meg is választattak, és az új kormány e programot magáévá tevő.

HATODIK SZAKASZ.

Hadműködések az 1864-ik év második felében Richmond és Petersburg előtt. Rövid megemlézése a Shenandoah völgyben történeteknek. Hood Shermann hadvonalára veti magát.

A hadműködések az 1864-ik év második felében a háború-színhely külön területein, még mindig nem vezettek döntő eredményre, a béke helyreállítására, és ez csakis az 1865-ik év tavaszán jöhetett létre.

Richmond és Petersburg előtt változó szerencsével folyt a küzdelem a nélkül, hogy nagy csata vívatott volna. Lee egyrészt annyira megerősítette richmondi állását, hogy Grantnak minden erőfeszítés mellett sem sikerült az egész idő alatt, mely september havától december végéig lefolyt, más eredményeket kivívni, mint a délre vezető Weldonvasiitát elfoglalni és Leet Petersburg és Richmond városok védvonalainak szorosabbra-vételére kényszeríteni.

Lee nem kelt nyílt csatára, de annyi tevékenységet, annyi fáradhatlan munkálkodást fejtett ki Richmond és Petersburg védelmében, hogy mindamellett, hogy Grant serege kétszeresen felülha-

ladta a conföderáltak erőit, a két erős vár elejtése csakis jövő évben történhetett meg.

Grant felállításában több ízben változásokat tétetett; majd a James folyam jobb, majd bal oldalán tüntetett, de a száraz földön megkísérlett hadműveletek nem vezettek más eredményre, mint hogy Richmond városának harmadik védvonala december 21-kén elfoglaltatott.

A vizén az előnyomulást a folytonosan elhelyezett torpedók akadályozták, a szárazon pedig mindig új erődök, habár csak földből és sövényzetből állítottak fel, melyek az unionisták támadásait sikertelenné tették, és így e hadszínhelyen az ősz és a tél kezdete változó harcok között folyt le.

A Shenandoah völgyben, mely a déliek oly szerencsés küzdtere volt, Hunter tábornok Virginia állam nyugati határáig hátrálása után Early, a conföderalisták e tevékeny alvezére, ismét Marylandba tört és a Potomac folyam mentében a vidéket pusztította.

Grant e fenyegetett terület védelmére Sheridan tábornokot küldé ki, és a 6-ik, 18-ik és 19-ik hadtesteket adta kezébe, körülbelől 30,000 emberrel.

Sheridan Harpers-Ferrynél állítá fel seregét és miután kiküldött szemlék alapján értesítettett, hogy Early 25,000-nyi seregével Winchesternél

áll, augusztus 8-kán a felső Potomac-on átkelt és 13-kán Earlyt megtámadta. Early folytonosan csatázva egész Strassburgig visszahúzódott. E közben a híres guerilla-vezér, Mosbi ezredes, Sheridan háta mögött a Sniker szoroson mintegy 2000-nyi önkéntessel a kék-hegységen átkelt, Sheridan vonatait megtámadta és nagyrészt magával vitte.

E merész kísérlet Sheridant annál inkább arra határozta, hogy megint harpers-ferryi erős állásába visszamenjen, mert tudomására jött, hogy Early egy egész hadosztálylyal megerősödvén, támadásra készül.

Sheridan Harpers-Ferrytől 4 mérföldnyi távolságra egy magaslaton, mely az Opeguan és a Shenandoah folyók vízválasztát képezi, állítá fel hadait és táborát erősen elsánczolta. Early Martinsburgra menve, Sheridan állását oldalba fogta és szeptember 17-kén azt nagy hévvel megtámadta. A csata igen véres volt, és az unionisták balszárnya már fel volt bontva, midőn Sheridan a legnagyobb bátorsággal a 6-ik hadtesttel, melyet személyesen vezetett, az ellenség centrumára tört és azt annyira szétverte, hogy az teljes futásnak eredt és csak Fishers-Hillnél, Strassburg közelében állott meg. 20 ágyú, 7 zászló és 2000 fogoly esett a győző kezébe.

Sheridan nem elégedett meg a győzelemmel,

hanem szakadatlanul üldözte Earlyt, a kit Fishers-Hillnél újra megtámadott és egész Stauntonig visszszamenni kényszerített. Sheridan Averillt, a lovaság parancsnokát a kék-hegyeken átküldé, hogy Early hátvonalára vesse magát, és hátrálását akadályozza; de ez nem sikerült, mert Averill Luray városnál az összes confoederalista lovassággal találkozott, melyet csak két napi csatázás után volt képes visszaverni; Early hadaival azonban szerencsésen megmenekült és Lexingtonra húzódott.

Sheridan Washington fővárosának biztosításával volt tulajdonképp megbízva, miért is Early üldözésével felhagyva, hadait a Cedar-Creekhez visszavezette, a hol elsánczolt táborba szállt. Early megint New-Marguettig előre ment, de ott ő is megállapodott, és mindkét sereg huzamosabb pihenésre tért. Az ősz vége felé mindkét sereg hadainak egy része a főszereghez küldetett, és ugyan Sheridan seregéből a 6-ik hadtest Grant seregéhez, Early seregéből pedig egy hadosztály Lee erősítésére; ennek következtében e hadszínhelyen minden további működés beállítatott.

Ez volt a confoederalisták utolsó kísérlete Washington és Maryland állam nyugtalanítására. Ezután már e vidék háborítlanul hagyatott és többé nem látott ellenséget.

Mint már a 4-ik szakaszban említettük, Sherman tábornok a Georgia-sereg parancsnoka Atlanta bevétele után e várost nagy hadi raktárhelylyé alakította át, és a körülfekvő erődítményeket kijavíttatta s a hol a szükség kívánta, új erődítményeket is emeltetett. Az unionista sereg ezek után hadjáratának folytatására készült.

E közben a tevékeny Hood tábornok észrevétlenül szeptember 29-kén Lovejoy állását elhagyta és Atlantát nagy íven megkerülve, Rock-Curch-nél a Chattahoochee a folyamon gyorsan átkelt és seregét Sweet-Water és Dallas városokon keresztül az Etovah folyó vonalára, Sherman hátába vezette.

Ez oly gyorsan és észrevétlenül történt, hogy Sherman csak akkor vette hátvonalának Hood általi elfoglalását észre, midőn annak megakadályozása már késő volt. Hood minden lényeges ponton a vasutakat szétszaggatta, az útjába eső felállított raktárakat elfoglalta, és azoknak helyőrségeit fogságba ejtette.

Az unionista sereg háta mögötti területnek biztosítása létkérdés volt, Sherman tehát a mint Hoodnak a Chattahoochee e folyamon való átmenete tudomására jött, Slocum tábornokot a 20-ik hadtesttel Atlantában hátra hagyván, összes hadával octóber 3-kán Hood felkeresésére indult. October

5-kén Mariettára érkezett és innen Corse tábornokot gyorsan egy, hadosztálylyal egyenesen Allatoonára küldé, mert e város Atlanta és Chattanooga közt főraktárhely volt.

Míg Shermann Dallas felé vette oldalútját, Hood már 6-kán Allatoonát megtámadta, de az ottani helyőrség oly szívós ellenállást tanúsított, hogy a confederalisták a város összelővöldözése után megint elhúzódtak, félve Shermann megjelenésétől, a ki 7-kén már a Pine Mountain hegyről leereszkedett.

Hood Resacára vette útját és e várost feladásra szólította fel, de az ottani parancsnok, Watkins ezredes azt visszautasítván, a foederalisták néhány órai tüzelés után tovább mentek Daltonra, útjukban mindent pusztítva, mindenütt zsarolva és a vasutakat felszedve.

Daltont Hood 15-kén megtámadta, be is vette és a szerencsétlen várost teljesen kifosztotta.

Shermann mindenütt Hoodnak sarkában volt, de el nem érhetette; hogy végre a merész vezért bekerítse, hadai egy részével — azt személyesen vezetve, — oldalt Lafayettere fordult, Thomas tábornokot pedig egyenesen Chattanoogaára indította, de Hood e hadműveletnek is szerencsésen kitért, és útját nyugatnak Alabama államba vette.

Shermann már most az ellenséget tovább nem követé, hanem Thomas tábornokot hagyva hátvonalára biztosítására, többi hadtesteivel Kingstonra visszafelé fordult.

Itt megállapodott, és seregét rendezve, előkészületeket tett feladata második részének megoldására, t. i. Savannah felé, egész az atlanti tengerig való nyomulás végbevételére.

HETEDIK SZAKASZ.

Shermann menete Savannahra. E város megejtése.

Az állam helyzete az 1864-ik év végén.

Shermann tábornok hadserege, a melylyel a confoederalisták területének délkeleti részén az atlanti óceánig keresztültörni készült, körülbelül 80,000 embert számolt. Ez erőket két nagy hadtestbe osztá, t. i. a jobb és a bal szárnyra, — a jobbot Howard, a balt Slocum tábornok vezényelte; — Kilpatrik ez alkalommal is a lovasság parancsnoka maradt.

November közepén a sereg megindult és sem erős ellenállástól, sem területbeli akadályoktól nem tarthatott; az elsőtől nem tarthatott, mert Hoode a déli tartományokból már minden erőt kivont, és

Alabama államba menekült; a terület pedig, a melyen keresztül kellett hatolnia, a Chattahoochee folyamtól kezdve egész a tengerig rónaság. Csakis az élelmezés okozott, különösen a keleti részen, mely homokos és terménytelen, némi nehézségeket. Georgia közép területe igen termékeny, ezt tehát fel kellett használni, hogy később az élelmezés hiánya miatt a menet ne akadályoztassák.

E szempontból kiindulva, Shermann hadseregét két részre osztotta és e seregrészeket egymástól elválasztva indítá meg, azokat csak bizonyos főpontokon időről-időre egyesítendő.

Howard vezérlete alatt Osterhaus és Blair parancsnokoltak, Slocum alvezérei pedig Davis és Williams tábornokok voltak.

November 14-kén mindkét hadtest elhagyta Atlantát, Howard egyenesen délnek tartott, Slocum délkeletnek vette irányát.

A confoederáltak georgiai kormányzója Brown, a néphez felhívásokat intézett, felkelésre buzdítván azt a gyűlölt ellenség ellen, és a lakosságot felszólította, hogy Maconban, Georgia fővárosában gyülekezzenek, a hidakat, utakat lerombolja és az élelmiszereket megsemmisítse.

De e felhívásnak csekély eredménye volt, a nép nem igen lévén hajlandó, máris megúván a

sok áldozatot, még egész vagyonát oda hagyni; annál kevésbbé, mert Shermann proclamatiókat terjesztett, hogy a békés lakosságnak nem lesz bántása.

Macon város környékén 6000-nyi confoederalista önkénytes sereg nagy nehezen összpontosított ugyan, mely azonban midőn Howard előcsapatai e városhoz közeledtek, némi lényegtelen csatázás után csakhamar szétveretett.

Howard mint említettük, egyenesen délnek ment, 16-kán Lovejoyra ért, 17-kén Griffin gazdag várost megszállotta, és Spaulding és Henri kerületekből a seregének szükséges élelmi czikkeket 10 napra összegyűjtötte.

Tovább menetében 18-kán Jaksont, 20-kán Plantert érte el, ez utóbbi helynél az Ocmulgee folyón átkelt és Clinton és Gordon mellett elhaladva, Macont nem érintve, 22-kén Milledgevillet, Georgiának egy tekintélyes városát elérte, és itt a balszárnnyal találkozott.

Egész útjában, mint érintettük, Howard sehol sem talált ellenállásra, kivéve Macon tájékán Griswoldnál, a hol Anderson vezetése alatt előcsapatai megtámadtattak, a támadók azonban rövid csatázás után visszaverettek.

Slocum a balszárnnyal keletnek tartott az

atlanti-augustai vasúton; november 17-kén Covingtonra ért és Madisonnál a vasutat elhagyva, Eatonra, innen pedig 22-kén minden akadály nélkül Milledgevilleen Howardhoz csatlakozott.

Milledgevilleen a hadsereg két napig pihent és minden élelmiszert összeszedve, azokat részint könnyű szekerekre, részint lovakra rakatta, hogy az innen kezdve pusztaságokon és sivatagokon átvezető területen hiányt ne szenvedjen.

Shermann menete közben ezenkívül minden vasutat felszedetett, a hidakat leromboltatta és az utakat is, a mennyire az idő engedte, felásatta, hogy netalán Hood, vagy más a conföderalisták által utánna küldött erők seregét ne nyugtalanítsák, és a gyors előhaladásban ne akadályozzák.

Milledgeville november 25-kén ismét két külön irányban elhagyatott. Howard az Oconee folyón átkelve, egyenesen délfelé nyomult Sandersville és Davisborron keresztül, és a georgiai Central-vasúton haladva, 29-kén Millenre jött, mely város második találkozási pont gyanánt volt kiszemelve.

Slocum hadtestével, keletnek tartva, eleinte Augusta felé ment, de Blue-Springnél, elhagyván az Oconee folyót, szintén délnek indult és december 2-kán Howard tábornok seregével Millennél csatlakozott.

A confoederalisták Slocum oldalmenete által csakugyan azon hiedelemben voltak, hogy Sheimann egyelőre Augustát akarja megtámadni, annálinkább, mert e városban egy nagy fegyver- és puskaapor-gyár létezett. E hiedelemben úgy Petcrsburgból, mint a két Carolina-államból gyorsan minden nélkülözhető erőt Beauregarde tábornok alatt Augustában összpontosítottak és azt erődök által megerősítették; csakis akkor, midőn Shermann Slocum hadtestét is Miilenre vezette, vették észre hogy célja nem Augusta, hanem Savannah.

December 4-kén az unionista sereg Miilen városát elhagyta és most már együtt maradván a vonatokkal középben és a lovassággal hátban, gyorsan haladt előre, úgy, hogy a pusztaság 20 mérföldén öt nap alatt áthatolván, december 9-én közel Savannahhoz ért, azon csatornához t. i., mely az Ogechee folyót a Savannah folyóval a várostól két mérföldnyi egyenes vonalban összeköti. A sereg e ponton megállapodott.

Hogy a tengerészeti erőkkel, mely Porter tengernagy parancsnoksága alatt a savannahi kikötő előtt állott, összeköttetésbe jöjjön, Shennann 10-kén éjjel három tisztet egy kis ladikon az Ogechee folyón lefelé küldött, kik a Savannah várost védő Allister nevű erőd mellett, mely a bejáratot elzárta,

éjjel szerencsésen elhaladtak és a hajórajnak Sherman megjelenéséről az első hírt hozták.

December 11-kén Porter tengernagy a kikötőbe hajózott, valamint Sherman is átkelven a csatornán, 12-kén az Allister erődöt, mely csak 150 ember által volt védve, megtámadta és az első rohammal be is vette.

Savannah város helyőrsége 6000 emberből állott, egyébiránt nem lévén erős vár, annak védelme oly roppant erők ellenében tartós nem lehetett. Hardee a város parancsnoka mégis, a megadásra felszólítva, azt megtagadta, de miután 21-kén a legerősebb — Lee nevű — erőd magát megadta, 22-én éjjel a helyőrséggel a Charleston felé vezető vasúton, mely a mocsarak közötti töltésen építve nem volt megszállható, elmenekült.

Az unió serege még az nap bevonult a városba, és temérdek élelmi cikkeken kívül 300,000 mázsa gyapotot, 150 ágyút és más számos hadi és vasúti tárgyat, valamint 3 hadi gőzöst foglalt el.

Savannah bevételével a déli hadjárat be volt fejezve. Sherman tábornok e hadjárat által nemcsak örök dicsőséget és érdemet szerzett magának, de a béke helyreállítására döntő eredményt vívott ki.

Savannah eleste után Lee tábornoknak Richmondnál nem volt többé támpontja, mert nemcsak hogy a Richmond és Savannah közötti főhelyek, mint Charleston, Willmington és Augusta bevétele ezen túl már csak idő kérdésévé lett, minthogy elzárva, élelmi szereket nem szerezhettek, de Lee most már meg levén fosztva minden további segélyforrástól, Shermann hadseregét is szabadon Richmond felé vezethette, és így Grant hadaival egyesülve, Petersburg és Richmond nem állhatott meg többé ezen összes erők ellenében.

Shermann hadjárata ezenkívül még a conföderáltak teljes elgyengülését is világosan bebizonyította. Nem volt többé fegyverfogható ember a dél védelmére, a belbiztonság fenntartására, valamint a raktár-helyek őrizetére csak gyermekek és aggok alkalmaztattak, nők kezelték a földművelést, a telepítmények vezetését.

A négerek fegyelme felbomlott és ezrenként követték Shermann hadait, a ki nekik szabadságot hozott, és új telepítményeket jelelt ki számukra.

Mindezen tényeken kívül még az ép ez időben történt új elnök-választás szintén a republikánus vagyis a kormánypártra ütött ki kedvezői eg, Lincoln 400,000 szavazattöbbséggel Mac-Clellan

a democrata párt jelöltje ellenében győzött és november 8-kán 4 évre ismét az unió elnökévé választatott. Új proclamatiót adott ki, melyben határozottan kijelentette, hogy békét csak a dél feltétlen megadása mellett fog kötni.

A confoederáltak helyzete már kétségbeejtő volt. Octóber 17-től december 17-ig a foglyokat, halottakat és sebesülteket összeszámítva 20,000 embert veszítettek, ezenkívül 200,000-re ment a szökevények száma.

Pénzviszonyaik oly szomorú helyzetben voltak, hogy hitelök semmivé lett és papírjegyeik minden értéküket elveszítették.

Mindamellet Jefferson Davis, a dél elnöke, valamint hadvezérei még mindig makacsul megtagadták az unióhoz való visszalépést, és egy 1865-ik év január hó 3-kán tartott kormánytanácsban a védelmet utolsó emberéletig folytatni elhatározták.

NYOLCZADIK SZAKASZ.

Béke-kísérletek. A két hadviselő rész helyzete az 1865-dik év kezdetén. Shermann hadjárata dél- és éjszak-Caroliitában. Charleston feladása. Georgtown bevétele, Willmington elfoglalása.

Mindamellett, hogy a déli államok elnöke Jefferson Davis és annak hadvezérei, különösen Lee, Beuaregard és Johnston a megadásról mit sem akartak hallani, a conföderáltak között egy erős párt létezett, mely a békéhez hajlott. E párt főemberei, különösen az alelnök Stevens, Campbell és Hunter senatorok felszólították Blairt, az éjszakiak posteúigyi miniszterét: eszközölne ki egy összejövetelt Lincoln elnökkel és az éjszak néhány vezérfélfíával, a kik a béke iránt tanácskozásba ereszkedni hajlandók volnának.

Lincoln, mindamellett, hogy előre látta az értekezlet sikertelenségét, mégis az említett miniszter kérésének engedve, Seward külügyér és Blair kíséretében az imént nevezett déli főurakat egy a hampton-roadi kikötőben horgonyzó államhajó fedélzetén tartandó tanácskozásra meghívta. Az összejövetel megtörtént, de eredménytelenül, mert Lincoln feltétlen megadást követelt és csak any-

nyit akart engedélyezni, hogy az emancipatio által szenvedett veszteségekért 400 millió dollár kárpótlás adassék az illető rabszolgatulajdonosoknak. A confoederáltak küldöttjei ezenkívül még egy 6 heti fegyverszünetet és a déli államok számára külön kormányzatot kívántak.

E kívánat határozottan visszautasítatva, az értekezlet széteszlott, mi csak annál inkább azon meggyőződésre vezetett, hogy a dél makacs ellenszegülését csupán az erőhatalom törheti meg.

A confoederáltak az 1865-ik év elején még összesen 150,000 emberrel rendelkeztek, de ennek nagy része egymástól messze szétszórt részekben, rendezetlen csapatokban létezett.

Lee, Richmond mellett 60,000 emberrel állott, Beauregard Petersburgban 20,000 emberrel volt elzárva, a Shenandoah völgyben vagy Lynchburgnál Early állott, 8000 emberrel. Hood alatt Alabamában, Forrest alatt Mobileben, valamint Willmington, Georgetown és Charlestonban a confoederáltak összesen vagy 30,000 emberrel rendelkeztek, míg a nyugati államokban, t. i. Texas- és Louisianában szintén vagy 30,000 önkénytes létezhetett.

Ez erők ellenében az éjszak haderői a következők voltak: Richmond előtt 80,000 ember, Sheri-

dan serege a Potomacnál 30,000, Shermann hadserege 80,000-re ment; Thomas tábornok Tennessee és Kentucki államokban 40,000, Canley tábornok Mobile előtt 20,000 emberrel rendelkezett.

A Mississippi mentében és Louisiana, valamint Texas államban 50,000, egyes várak és kikötő városok helyőrségei gyanánt 40,000 ember alkalmaztatott. Összesen tehát az éjszakaiak hadereje 340,000 fegyverest számított. E régi és teljesen begyakorlott katonákon kívül egy 300,000-re rúgó új hadállítás rendeltetett, mely már folyamatban volt, és az általános lelkesedés mellett gyorsan foganatosított.

Miután Shermann tábornok hadseregét a hosszú és fáradalmas menet után kipihentette, újra megindult, hogy a két Carolina államot is az ellenségtől felszabadítsa s azokban még a dél birtokában létező városokat, különösen Charlestont, Georgtownt és Wilmingtont elfoglalja. Hadseregét újból két nagy hadtestre osztá, a jobb szárnyát Howard, a balt Slocum vezénylete alá rendelve.

Grover tábornokot Savannah helyi parancsnokául visszahagyván, januárus 20-kán hadait megindítá. Howard dél-Carolinába tört; működésének tárgyául Columbia, dél-Carolina székvárosát tűzte ki.

Slocum átkelve a Savannah folyamon, Augusta felé vette irányát. A két sereg összeköttetését a lovaság által tartotta fenn.

Howard hadteste akadály nélkül Beaufordra nyomult, onnan pedig a pocataligoi hidat elfoglalván, a Charleston felé vezető vasúton haladt, januárius 31-kén Pferonvillet szállotta meg, februárius 4-kén pedig a Salkehatchi folyóhoz érkezett. Itt találkozott legelőször az ellenséggel, mely az átkelést akadályozni akarta, de rövid tüzelés után, midőn a sereg egy része alább egy sekélyen átment, a védelemmel felhagyott. Shermann februárius 8-kán az Edisto folyamhoz ért, 11-kén elfoglalta Orangeburgot, 12-kén pedig a Congare folyón átvetette hadait és 14-kén már Columbia alatt volt, melyet rögtön erős ágyútüzelés alá vétetett.

Johnston confoederalista tábornok, a ki Columbiában állt, egy 20,000-nyi erős sereget összpontosított, a várost makacsul védte, és több kitörést is tett, de midőn Slocum hadteste Brighton és Allendalen át Lexingtonra érkezett, és onnan a nyugati oldalról Columbia városát 17-kén bekerítette, Howard pedig a város felső részén a Congares folyót átlépte, a confoederáltak hadai Columbiát elhagyták és Howard hadteste azt 18-kán minden ellenállás nélkül megszállotta.

Februárius 21-kén Shermann mindkét hadtestét Windsboronál összpontosítá és ez által Johnston azon véleményben erősíté meg, hogy az unionista sereg Charlotte felé szándékozik nyomulni, de midőn Johnston seregével a nevezett vasúton állást foglalt, Shermann keletnek kitért, és Cambdenre irányozta menetét, azt 28-kán megszállotta, és mártius 2-kán pihenve, 3-kán a Linch-Creeken átment és 4-én Cherran, dél-Carolina határvárosához érkezett.

Mártius 6-kán átkelt a Grent-Pedee hegyeken, éjszak-Carolinába betörve, és innen ismét két úton Fayettevillere vette menetét, a mely várost mártius 11-kén kisebb lovassági ütközetek után megszállott.

Shermann egész menete Savannahtól Fayettevilleig csakis annyiban talált nehézségekre, a melyben dél-Carolinában nagy kiterjedésű mocsarak léteznek; ezeknek áthidalása után, melynél az éjszakai katonák rendíthetlen kitartást tanúsítottak, Columbiánál a terep már emeltebb levén, a menet könnyebb volt—és midőn éjszakai Carolinába jutottak, a hol a nép igen rokonszenvezett az unióval, minden további akadály eltűnt.

Összeütközés az ellenséggel csak kettő történt, az első Columbiánál, a második egy Wehler

által vezetett erős lovas támadás Fayetteville közelében.

A confoederalisták, ámbar Johnston a charlestoni helyőrséget is magához vonta, még sem vergődhettek oly erőre, hogy komoly ellenállást kísérelhettek volna meg és többnyire csak lovasságuk általi tüntetésekre szorítkoztak.

Shermann 14-ikén, miután a fayettevillei fegyvergyárt megsemmisítette, hadait ismét két felé osztá. Slocumt Raleighre menesztette, Howard hadtestét pedig Goldsbooro felé indította; ő maga Slocum hadtestéhez csatlakozott. A déliek hadosztályai ekkor Raleigh mellett állottak.

Johnston e közben a charlestoni és willmingtoni helyőrséget vonta magához, ezenkívül még Hood is hozzá csatlakozott, a ki Tennesseeen keresztül érkezett Raleigh alá.

Johnston hadai ez által 45,000 emberre emelkedtek, és midőn Sherman Slocum hadtestével Bentonville-hez érkezett, a confoederalisták összes serege állott előtte. Egy erős és heves támadás következtében Slocum előcsapatai visszanyomattak, és a 14-ik hadtest is eleinte hátrált; de Sherman személyes megjelenése az éjszakaiak dandárjait annyira fellelkesíté, hogy a győzelem mindamellett, hogy Johnston serege legalább 8000 emberrel számo-

sabb volt, csakhamar az unió részére hajlott, és 6 órai csata után a déliek a Neusee folyón visszaverettek.

Johnston Raleighre visszament, Shermann pedig Bentonvilleről Slocum hadtestét Goldsborrora vonta, a holmartus 2 8-kán nemcsak Howard hadtestével, de Shoffield 20,000 emberével is, a ki Charleston és Willmington feladása után szintén felfelé húzódtott, egyesült.

Shermann hadserege Shoffield csatlakozása után 100,000 fegyveresre emelkedett, és ennek következtében azt három részre osztotta. A centrumot Shoffield vezényelte, Slocum a bal szárnyat, Howard a jobbot, és ekként beosztva, azt Goldsborronál állította fel.

A fáradalmas és hosszú út után, midőn semmi veszélynek többé nem volt kitéve, itt a sereg pihent s úgy ruházatára mint többi szükségleteire nézve kiegészítettet és élelmiszerekkel bőségesen ellátatott.

Shermann, valamint Sheridan és Thomas tábornokok, a kik — az első a Shenandoah völgyből, a másik Tennessee államból — seregeikkel Richmond felé közeledtek, City-Pointre hívtak haditanácsom tartandók, melynél Lincoln személyesen elnökölt. A haditanács abban egyezett meg, hogy minden

erő Richmond alatt összpontosították, hogy annak bevétele által a confederáltak makacs ellenállása végkép megtöressék.

A vasgyűrű mind szorosabban húzódott a confederalisták testére, melynek összezúzására immár a pillanat közelgett.

KILENCZEDIK SZAKASZ.

Hadműködések Petersburg és Richmond alatt. Grant támadásra kel, melynek következtében Petersburg és Richmond elesnek. Lee capitulatioja. A háború vége. Lincoln meggyilkoltatása. Zárszó.

Az 1865-ik év elején Grant hadserege, mintán Sheridan tábornok alatt az eddig a Shenandoah völgyben működött hadak is a fősereghez vonattak, 100,000 embert számított, mely haderő következőkép volt beosztva: a 24-ik és 25-ik hadtest Ord tábornok vezénylete alá helyeztetett, a ki Buttler tábornokot váltotta fel, miután e máskülönben bátor és szilárd jellemű vezér Grant fővezérrel meghasonlott; a 9-ik, 6-ik, 2-ik és 5-ik hadtesteket Meade vezényelte, Sheridan alatt pedig az összes lovaság állott.

A sereg a James folyam jobb és bal partján volt felállítva, és pedig Ord a bal, Meade a jobb ol-

dalon. Az összes lovasság szintén az utóbbihoz volt adva. Grant főczélja volt Leet a kultartományokkal még egyetlen szabad összeköttetésétől elzárni, mi végből az úgynevezett dannevillei vagyis a nyugat-déli vaspályát elfoglalni igyekezett, a mely Linchburg felé vezetett.

Sheridan ennek folytán rendeletet vett az összes 15,000-nyi lovassággal, ehhez véve még a 2-ik hadtestet Humphrey, és az 5-iket Warren vezénylete alatt, e vasutat elfoglalni.

Sheridan csakugyan mártius 28-kán Reames-Stationt elfoglalta, és onnan nyugatnak tartott a dannevillei vasúthoz. E vasút az Appomatox jobb partján Petersburgtól Linchburgra vezet, és eddig a confoederalista seregnek még egyedüli élelmezési útja volt. E vasút elfoglalása esetén, Petersburg és Richmond, a hol az élelemnek már igen szűkében voltak, többé nem tarthaták magukat. Humphrey és Warren 29-kén hajnalban fektanyáikat elhagyták és a nevezett vasút felé indultak, hogy Sheridan tábornok működését támogassák:

Eleinte nem találtak ellenállásra mindaddig, míg az első hadosztály a boytoni útra kijöve, egy erős confoederalista csapatra nem bukkant. Három órai heves harcz után azonban a déliek visszanyomattak, és a két hadtest a Rovanty folyónál állást foglalt

Eközben Grant a James folyam balpartjáról is áthozatta Ord hadtестeit, melyek a 6-ik és 9-ik hadtestekhez csatlakozva, Petersburg várát, az egész délnyugati oldalon átkarolták.

Mártius 30-kán Humphrey és Warren tovább nyomultak a dannevillei vasút felé, Sheridan pedig két óráig tartó heves harcz után azt megszállotta, de itt megállapodni volt kénytelen, mert a vaspálya védelme az éjszakai oldalon több erőd és kettős sánctvonalak által volt előkészítve.

31-én reggel a 2-ik és 5-ik hadtestek a boytoni utat elhagyták és a white-oaki útra nyomultak, mely a vasúttal párhuzamosan Linchburgtól Petersburgnak vezet. Ez úton fekszik a főerőd Five-Fork, mely ezen az oldalon Petersburg vár kulcsa. Lee itt állította fel Anderson hadtestét, mely oly hévvel tört az 5-ik hadtest 3-ik hadosztályára, hogy azt tetemes veszteség mellett a boytoni útra visszavetette. Crawford e hadosztály parancsnoka nehezen megsebesült és maga a hadosztály szétbomlott. Az 5-ik hadtest többi hadosztályai — Griffin és Ayres — Crawford hadosztályát felvévén, Anderson előnyomulását megállították, és azt ismét White-Oakra visszaverték, az erődig előnyomultak, de a rájuk szórt lövedékek által a továbbhaladásban megakadályoztattak! Lee érezvén a Five-

Fork erőd megtartásának szükségét, Bushrod és Johnston hadosztályait is oda rendelte, és fi 2-ik hadtestnek e közben megkísértett rohamait vissza-utasította.

Sheridan is átlépte a vasutat s éjszaknyugatról támadta meg az első vonalbeli sánczokat, de ez nap hasztalanul, mert a nem egészen egyöntű támadások mind visszaverettek.

Grant április 11-kére az egész vonalon egy időben támadást rendelt, és már korán reggel az összes nehéz ágyú-ütegek borzasztó tüzet adtak a külső vonal sánczaira. Három rohamcsapat nyomult egymásután a legnagyobb bátorsággal a Five-Fork erőd homlokzatának, más kettő pedig azt oldalba fogta; két ízben verettek vissza, mignem déltájban egy nagy rés lövetett, melyen az unió hadai benyomultak. Az erődben 6000 ember tette le a fegyvert, 50 ágyú és 25 zászló esett a győző birtokába; különösen kitüntette magát Ayres tábornok hadosztálya, mely a csatatéren egymaga 1500 halottat hagyott, ezek között parancsnokát is.

De ez által Petersburg fővédje elesett és Lee már most nem akadályozhatta többi gyengébb részeinek elfoglalását.

A dandárok április 1-étől 2-kára menő éjjel

fegyver alatt állottak, és már hajnalban a 9-ik, 6-ik, 23-ik és 24-ik hadtestek, a melyek 31-kén-sokat nem veszítettek, támadásra indultak. A 9-ik hadtestből Willox és Parké hadosztályai az első védvonalat a déli oldalon bevették és a belső sánczokat is megtámadták, de azokat elfoglalni, a borzasztó tűz miatt nem voltak képesek. Egy-idejűleg Potter hadosztálya a Mahone nevű erődöt megtámadta és a második rohamra ezt be is vette, 14 nehéz ágyút és 800 fogolyt ejtve. A 6-ik hadtest szintén hőiesen tartotta magát és a Welch erődöt elfoglalta, míg a 24-ik hadtest, két kirohanó hadosztályának visszavonulási vonalát elvágván, azokat elfogta.

Április 2-kán Lee még egy utolsó kísérletet tett az elveszített állások visszafoglalására, de sikertelenül, ellenben az unió hadai ez nap, az első vonalon több ponton áthatolva, a várba nyomultak, azonban Hill hadosztálya által még egyszer visszaverettek. Ez alkalommal Hill, ki annyi csapatban harczolt, elesett.

A véres támadásoknak a késő est vetett véget; az éjszakaiak az éjt a sánczokban és a belső vár falai alatt töltötték.

Április 3-kán hajnalban parancs adatott a belső vonalak elfoglalására, de Lee e végső támadást

be nem várván, összes seregével nyugatfelé az Appomatox folyó irányában kitörést tett, és a dannevillei vasút északi oldalán szerencsésen elmenekült.

Willkox hadosztálya volt az első, mely április 3-kán reggel 3¹/₂ órakor Petersburg elhagyott és lerombolt falai közé bevonult; e hadosztály után az 5-ik hadtest többi két hadosztálya következett. 500 ágyú és számos hadiszer esett az északiak kezébe.

Ugyanazon napon délután Richmond székváros is, Petersburg elestének hallatára, megadta magát, és Weitzl tábornok a 25-ik hadtesttel azt megszállotta.

Jefferson Davis elnök a kormányval mártius 29-kén a várost elhagyta és Charlottera vonult vissza.

Lee serege négy oszlopban vonult vissza, melyek közül kettő közvetlen Petersburgnál, kettő pedig 4 mérföldnyire feljebb hajóhidakon kelt át az Appomatoxon és útját Danneville felé vette.

Az unió lovassága a már 3-kán, a gyalogság 4-kén kelt üldözésre; Sheridan Leenek folyton sarkában volt, utócsapatait, tehervonatait megtámadta, számos foglyot ejtve és hadiszert foglalva el.

Meade az 5-ik és 2-ik hadtesttel Burkesvillenek tartott, hogy azt Lee előtt elérve, őt ama

szándékában, hogy a Danneville-vasúthoz jutva, Johnstonnal egyesüljön, — megakadályozza.

Meade e célját elérte: 6-kán Burkesvillet megszállotta; Leenek pedig, kinek Sheridan lovassági támadásai ellen folyton arcot kellé fordítania, hátrálása késleltetett.

A déliek hátrálási vonala elvágatván, helyzetük kétségbeejtő volt; Evell az utócsapat parancsnoka, Meade és Sheridan által 7-kén megtámadva, Farmvillenél egész hadosztályával elfogott; 9000 ember, 7 tábornok és 25 ágyú esett az éjszakiak kezébe.

Grant Leet megadásra szólította fel, de ez tagadó választ adván, Appomatox-Amelia-Court-Housenál erős állást foglalt, és végsőig el volt szánva az ellenállásra. Tisztei, katonái már zúgólódni kezdtek, és a szökevények száma folyton növekedett.

Ord tábornok 9-kén a linchburgi vonalat is elzárta, és Lee már most teljesen be volt kerítve.

Ez nap Lee még Sheridan lovas hadosztályán keresztül áttörést kísérelt meg, de kiéhezett, fáradt emberei, visszaverettek.

Most már tehát a végső percz elérkezett! Lee engedett, és Granthoz hadi követet küldött a megadási feltételek iránt alkudozni.

Grant most minden alkudozást visszautasított, de mégis azon engedményt tette, hogy az egész sereg a fegyver letétele, feljegyzése és őrizet alá vétele után szabadon haza bocsáttassék, megjegyezvén, hogy minden ellenséges magatartástól, szóadás mellett, óvakodni fog.

Lee e nemes ajánlatot, mely hős magatartásának tétetett, elfogadta; ennél fogva kimondatott, hogy: 1-ször a tisztek és közvitézek névsorairól jegyzékek készíttetnek; 2-szor minden tiszt maga és csapatai nevében becsületszavát adja, hogy az unio ellen semmi ellenséges vállalatba nem fog ereszkedni; 3-szor a fegyverek, pénztárak és állami tárgyak átadatnak; 4-szer a tisztek kardjukat és magántulajdonukat megtartják; 5-ször mindenki hazájába szabadon visszatérhet.

Lee szomorú helyzetében ily gyengéd bánásmódra nem számíthatott. Eljött Granthoz, és neki kezet nyújtva, serege nevében köszönetet nyilvánított. A bevégzett consignatio után 26,000 ember rakta le fegyverét, 150 ágyú, 71 zászló, 1100 társzekér adatott át; a pénztárakban csak 15,000 dollár volt.

A confoederáltak serege a court-housei táborból kiindulva, komoly megadással viselte sorsát. Az unionista sereg előtt fegyveresen elléptetett és

arczvonalba felállítva, fegyverét lerakta. Grant kezét szorított Leevel, ki tábornokait bemutatta; az unionista sereg tisztelgett és ilyenén minden becsület és tisztelet jelei között ment végbe a szomorú ünnepélyes megadás.

A távírda mindenfelé elvitte ezen, az unióra nézve örvendetes hírt. A virginiai sereg megadásával vége volt a négy évig tartó véres háborúnak s a béke áldásai immár várhatók voltak.

Grant Washingtonba ment, Meade a hadsereget pedig a Mead, Petersburg és Cyty-Point közötti táborba visszavezette.

Lee megadása után csakhamar a többi confederalista erők és erődök is megadták magukat, kivéve Mobilét, mely még egy ideig ellenállott, de végre május 18-kán megnyitá kapuit.

A Mississippi folyamtól nyugatra eső tartományokban, Kirby-Smith vezérlete alatt még egy 10,000-re menő csapat makacsul megtagadta az unió uralását. Sheridan tábornoknak kellett oda menni, és miután Kirby több ízben szétveretett, és nem volt többé képes embereit összetartani, végre ő is meghajolt és szintén azon feltételeket nyerte, a melyek mellett Lee capitulált.

Ezzel a polgárháború bevégeződött. Több mint félmillió ember esett el a csatatéren s ennél sok-

kal több maradt élethosszig csonka és tehetetlen. Számos vagyon ment veszendőbe és végtelen remények szálltak a sírba. De ez áldozatok nem voltak hiába! A nagy humanitás eszméje igévé vált. A rabszolgaság az unió roppant területén örökre el lett törölve. Az unió maga erősebben fennállott, mint a háború előtt, és népeit az Atlanti óceántól egész a Csendestenger partjáig diadalérzelem szállotta meg.

Április 11-kén egy hirdetmény bocsáttatott ki, mely az egész unió tengerpartjain fekvő kikötőket bezáratta, és egyelőre minden hajó bemenevét megtiltotta. A külhatalmaknak értésére adatott, hogy a confoederáltak legyőzettek, és hogy ha a hatalmak barátságban akarnak az éjszakamerikai Egyesült-Államokkal élni, ezek elvárják, hogy kereskedelmi hajóik mindazon kedvezményben részesüljenek, a melyben a többi tengerészeti hatalmak részesülnek, és ha ez kimondatik, az Egyesült-Államok is hasonló kedvezményekben fogják részesíteni a tengerész-államok hajóit.

A hadügyministerium rendeletet bocsátott ki továbbá, hogy a hadsereg száma 100,000 emberre lesz állítassék; kimondatott, hogy a tábornokok, valamint a főtiszték csak a legszükségesebb számban fognak megtartatni, a többi pedig, mint felesleges

egy évi fizetéssel elbocsáttatik. Elhatározott, hogy a sebesültek és bénák az állampénztárból segélyezendők. Az elesettek családjainak pedig, a mennyiben ez az illetők által igénybe vétetik, szintén segély nyújtatik.

Vége kimondatott, hogy minden, a háború alatt hozott megszorító rendelet, melyek úgy a szabad kereskedelemre, mint egyáltalában a szabad forgalomra nézve adattak ki, hatályon kívül helyeztetnek.

Általában a kormány mindent elkövetett, hogy a teljes béke, a rend, s az ügyek háborítlan menete, helyre álljon.

E törekvés és az öröm, melyet a szerencsésen bevégzett harcz az egész lakosságnál előidézett, igen szomorú eset által lőn megzavarva.

Lincoln Ábrahám a nemes lelkű, szilárd jellemű elnök, április 14-kén a Fords színházban az előadás alatt tulajdon páholyában egy Both nevű fanatizált egyén által megöletett. Both a déliek ügye iránt már évek óta ismeretes rajongó, több bűntársával összeesküdött, az unió főembereit kivégezni; különösen áldozatul kiszemelve az elnököt, az alelnököt, Sevard külügyért, Stanton hadügyért, Grant és Hellek tábornokokat, úgy vélvén,

hogy azok elvesztése után a confoederalisták ügye ismét újból kezdhető lesz.

Both az előadás alatt a színpad hátsó bemenetén az elnök páholyába nyitván, az elnök koponyájába lőtt, oly szerencsétlenül, hogy az eszméletlenül lerogyott és többé életjelhez nem jutván, másnap reggel meghalt.

Egy Payre nevű egyén Sevard külügyért, a ki otthon ágyában betegen feküdt, merészen annak szobájába törve, több késszúrással megsebesíté. A többi, kiszemelt egyének részint az által, hogy nem voltak házaikban, részint mert a bűnös összeesküvők a tettől visszariadtak, bántatlanul maradtak.

A vizsgálat egy messze kiterjedő összeesküvést mutatott, a mely által egyebek között Jefferson Dawis is súlyos gyanúba esett, Breckenridge a confoederáltak volt hadügyére pedig és Benjámín senator egyenesen bűnrészeseknek nyilvánítottak. Jefferson perbe fogatott, Breckenridge és Benjámín Európába elmenekültek.

A borzasztó merénylet nem csak Amerikában hanem az egész mívelt világban is a legnagyobb visszatetszést idézte elő, és azt még a déliek barátai is undorral elítélték.

E tény által a teljes amnestia is, melyet az

unió kormánya hajlandó volt adni, annyiban megszorított, hogy abban némi kivételek tétettek.

Az unió alkotmánya szerint halál esetében az elnököt az alelnök helyettesíti, ennek folytán a kormány vezényletét Johnston András vette át.

Az új elnök politicalai hite teljesen azonos volt Lincoln elnökével, de azon erély és szilárd jellem nem létezett benne és különösen a dél irányában több ízben ingadozott, és inkább túlegendményekre, mint szigorú rendszabályokra volt hajlandó.

Az amnestia kedvezményéből a következő egyének lettek kizárva, u. m.

1-ször, a kik külföldi hatalmagnál való alkalmaztatásban a confoederáltak ügyének szolgáltak;

2-szor, minden bírói hivatalnok;

3-szor, a volt confoederalista főtanácsban széket foglalt tagok;

4. minden tiszt, a ki az uuió seregéből a confoederalistákhoz átment;

5. a confoederalista tábornokok;

6. az egyes confoederált államok kormányzói;

7. a confoederáltak ministerei és államtitkárai;

8. minden egyén kivétel nélkül, a ki a kalózhajókon szolgált;

9. minden egyén, a ki a háború alatt becsü-

letszóra szabad lábra bocsáttatott, és szavát megszegte.

Egyébiránt e határozatok annyiban enyhíttetek, hogy minden azokban említett egyénnek megengedettett, az elnöknel kegyelmi kérvényt benyújtani, azon megjegyzéssel, hogy a folyamodó egyénnek az amnestia, ha az az állam biztonságára nézve nem veszélyes, meg fog adatni. .

Grant tábornok az újonnan rendezendő hadsereg főparancsnokává lőn kinevezve.

Az egész unió területe öt főhad-területre osztott, ugyanis:

1-ső kerület, az atlanti óceáni: Meade parancsnoksága alatt, Maine, New-Hampshire, Vermont, Massahussetts, Rhode-Island, Connecticut, New-York, New-Yersey, Pennsylvania, Delavare, Maryland, Virginia, Dél- és Ejszak-Carolina államokkal.

2-ik kerület, Missouri: Shermann parancsnoksága alatt; Ohio, Missouri, Arkansas és Kansas államokkal.

3-ik, az öbölparti kerület: Mississippi, Louisiana, Florida és Texas államokkal; Sheridan parancsnoksága alatt.

4-ik kerület, a tennesseei: Tennessee, Kei. tueki, Georgia és Alabama államokat foglalva magába; kerület-parancsnok: Thomas tábornok.

5-ik kerület, a csendestengeri: Columbia, Indiana, Illinois, Michigan, Wlskonsin, Jova, Minnesota, Oregon és California államokkal: kerületparancsnok: Hallek.

E főhadkerületek más 18 alkerületre voltak osztva, melyeknek parancsnokai a következő tábornokok valának, u. m. Hooker, Hancock, Augur, Ord, Stoneman, Palmer, Popé, Fény, Shoffield, Gillmore, Stedman, Foster, Slocum, Wood, Canby, Raynolds, Wright és Mac-Dovell.

A polgári igazgatás a confoederáltak területén úgy rendeztetett be, hogy az új kormányzók az elnök által lőnek kinevezve, az államok pedig e kinevezett kormányzók vezetése és felügyelete alatt egy ideiglenes kormányzói bizottmányt választottak, melynek rendeltetésül az új átmeneti rend megalapítása tűzetett ki.

Ez államokban a főhadkerületek parancsnokai is főfelügyeletre voltak hivatva.

A birói hivatalnokok egyelőre mind az elnök által nevezettek ki.

A külfölddel a baráti viszonyt a kormány helyreállítani igyekezett, melyet a külhatalmak, különösen Anglia és Franciaország hajlandók is voltak előmozdítani.

Bármily nagyok voltak a veszteségek, az áldozatok, melyeket a hosszú és véres harcz követelt, azok helyrehozása csakhamar be fog következni; a dúsgazdag déli talaj és annak terményei, valamint a fáradhatlan éjszaki lakosság munkássága, a gyors jólét zálogául tekinthető.

E háború által két főeredmény éretett el:
1-szor. Az emberiség és szabadság szempontjából: a fekete fajok felszabadítása és azoknak a polgári jogokban való részesítése.

2-szor. Az egyes államok közötti újonnan megkötött unió, az amerikai Egyesült-Államok állását kifelé hatalmasan megszilárdította, a belnyugalmat ismét helyreállította és az által az anyagi jólét gyors és még a háború előttinél is nagyobb fejlődésének alapját megvetette.

JEGYZETEK A HARMADIK RÉSZHEZ.

1) KILPATKIK JUDSON a legügyesebb lovassági tábornokoknak egyike, 1838-ban New-Jerseyben született, a whest-pointi intézetben neveltetett és 1861-ben mint bacl-nagy a tüzérségbe lépett. Mint kitűnő lovas, áttétetett a lovassághoz és ezen fegyvernemben gyors előléptetést nyert. 1863-ban a Potomac-seregnél mint lovastábornok több ízben kitüntette magát és 1864-ben e közép hadszínhelyi sereg összes lovasságának parancsnoka lőn.

2) DAHLGREEN ezredes, az éjszakaiak seregének egyik leghősiesebb tiszte volt. Gettysburgnál jobb lábát veszté, de a mint felgyógyult, ezredét újra átvette és mindamellett, hogy folyton szenvedő volt, részt vett a következő hadjáratban; midőn Spottsylvaniaiánál elesett, csak 22 éves volt. Dahlgreen tengernagy fia volt.

3) HANCOCK tábornok az unionista seregnek legkedveltebb tábornoka volt. Grant különösen tisztelte és midőn több nehéz sebe folytán a tényleges seregben nem maradhatott, a „Veterán” hadtest-parancsnokává nevezte-tett ki és Washington főváros védelmével bízott meg.

4) WARREN tábornok a whest-pointi katonai intézetben neveltetett és 1850-ben a mérnöki karban nyert elhelyezést; a háborít kitörésekor ezredes, majd tábornok, később a Potomac-seregben hadtest-parancsnok lett.

5) SEDGWICKS tábornok szintén a whest-pointi intézetben nyerte kiképzését. A Potomac-seregben tábor-

nok és hadtest-parancsnok volt, Richmond előtt igen kitevé magát elesett, az egész sereg által mélyen fájjalva.

6) SHERIDAN HENRIK — a legismeretesebb lovassági főparancsnok, 1831-ben Ohióban született, atyja senator volt, a whest-pointi intézetben neveltetvén, 1853-ban a lovassághoz osztatott be. Az indiánok ellen szolgált Texasban és Californiában is, 1856-ban kapitány lett. A háború kitörésekor a Michigan lovas-ezredbe ezredessé neveztetett ki. 1862-ben már osztálytábornok volt és a murfrisborroi és a chattanoogai csatában mint hadtest-parancsnok vezényelt.

Grant főparancsnokká neveztetvén, magához vette és a legnehezebb vállalatokkal bízta meg. A shenandoahi völgyben mint önálló parancsnok és Petersburgnál a döntő végcsatában annyira kitüntette magát, hogy az amerikai népnek kedvence lön.

A háború bevégeztével kerületi parancsnok lett.

7) WHRIGT HORATIUS Connecticutban született, a whest-pointi intézetben neveltetett és 1841-ben mint hadnagy a tüzérségbe lépett. A háború kitörésekor őrnagy volt, de csakhamar ezredes és dandár-parancsnok lön.

Mac-Clellan alatt kitüntette magát, mi következtében osztály-tábornok, később pedig hadtest-parancsnok lett.

8) SMITH. AZ unionista seregben négy ily nevű tábornok szolgált. William Smith Vermonban született és a whest-pointi intézetben neveltetett, 1846-ban a mérnök-karba osztatott, és mint igen tudományos egyén a fenne” vezetett intézetben már 1848-ban tanár lön és kapitánynyá léptettetett elő.

A háború kitörésekor tábornokká neveztetett ki és Grant seregében később a vezérkar főnöke lön.

9) KAUTZ tábornok, német származású atyjával 1840-

ben vándorolt ki Amerikába. A whest-pointi intézetben neveltetett és a háború kitörésekor kapitány volt. 1862-ben dandárnok, 1864-ben osztály-tábornok lett.

10) AVERILL WILLIAM az unionista sereg egyik legtevékenyebb lovas tábornoka volt. Whestpointban neveltetett, 1855-ben egy lovas vadász-ezredbe lépett, a háború kitörésekor egy önkéntes lovas-ezredben ezredes lón, melyet ő maga állított fel. Mac-Clellan alatt kitűntette magát és dandár-parancsnok lón, Hooker alatt a Potomac-seregben osztály-tábornokká és 1863-ban 28 éves korában a virginiai lovasság parancsnokává neveztetett ki.

11) SHOFFIELD ALLISTER, New-Yorkban született 1831-ben, a whest-pointi akademiában neveltetve, 1851-ben mint hadnagy a tüzérségbe lépett. A háború kitörésekor ezredes lón és csakhamar tábornok; folyton a nyugati tartományokban parancsnokolt és Shermann alatt egy hadtest parancsnoka lett. Részt vett az Atlanta és Savannah elleni hadjáratban.

12) HOOD szintén a whest-pointi intézetben neveltetett, de mint a dél fia, a háború kitörésekor átlépett a conföderáltakhoz. A legbátrabb és legvállalkozóbb vezérek egyike volt és annyira elszánt katona, hogy számos sebe daczára és egy lábát is elveszítve egész a harcz végéig a tényleges seregben szolgált.

13) BIRNEY. A háború kitöréséig kalmár volt, de mint buzgó hazafi és pénzes ember egy ezredet állított ki, a melynek ezredese lón; igen bátor és lelkes katona vált belőle és a háború folyamában hadtest-parancsnok lett. Richmond alatt lábba esett, melynek következtében meg is halt 1864. év octóber 18-kán.

14) CLEHBURNE ROMENCE, islandi születésű, a hol atyja orvos volt; mint fiatal ember kalandos életre vágyva,

szülei tudta nélkül átment Amerikába és Arkansas államban Heléna városában letelepedett. A háború kitörésekor mint közvitéz állott be az első arkansas-önkéntes-ezredbe, de csakhamar annak parancsnoka lőn, a silohi és a perryvillei csatákban kitűntette magát, minek folytán tábornok lett, később pedig osztály-tábornokká kinevezve, a franklini ütközetben elesett.

15) TERRY-HOWE ALFED tábornok, Connecticutban született 1831-ben, ügyvéd volt és a háború kitörésénél a 3-ik, később a 17-ik gyalog-ezredben szolgált; kitűnő tehetségei és bátorsága következtében mihamar ez utóbbi ezred parancsnoka lőn; Shermann alatt Plulafski bevétele után tábornokká, majd osztály-tábornokká és Richmond alatt hadtest-tábornokká emelkedett.

16) (jRiFFiN és AYRES tábornokok mindketten a whest-pointi intézetben neveltettek, az első a tüzérségben, a második a mérnök-karban szolgált, míg tábornokok lettek. Ayres különösen Shermann alatt, később a Potomacseregben mint osztály-tábornok kitűnő szolgálatot tett.

17) JOHNSON ANDRÁS, az unió alelnöke, és Lincoln meggyilkoltatása után annak rendes elnöke, szegény sorsú sziliektől származott és korán árván maradt. Mint 10 éves gyermek egy szabóhoz jött, a hol 7 évig varrt, de e közben saját ösztönéből olvasni és írni tanult és a technikai tudományokra adta magát. 1828-ban, mint 20 éves, egy jómódú polgár leányát vette el Greenvilleben, a hol már mint mester letelepedett. Két év múlva annyira megnyerte polgártársai bizalmát, hogy polgármesterré választott, 1835-ben a Tennessee államtanácsnak és 1848-ban pedig a congressus tanácsának tagja lőn, 1853-ban a fennnevezett állam kormányzójává és 1864-ben az unió alelnökévé választatott.

Vége.

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

Az 1861- és 1862-ik év eseményei.

I-ső szakasz.

	Lap.
Politikai helyzet.....	13
2-ik szakasz.	
A háború színhelye.....	17
3-ik szakasz.	
A háború kitörése. Az 1861-ik év eseményeinek rövid áttekintése.....	19
4-ik szakasz.	
Mac-Clellan átveszi a Potomac-sereg vezényletét. Az 1862 ik év elején történt működések.....	22
5-ik szakasz.	
Az éjszakaiak részéről kifejtett nagy erőfeszítések. Mi képesíté a délt oly szívós ellenállásra?.....	27
6-ik szakasz.	
Csata az Antietán folyónál. Mac-Clellan a sereg-fővezérségtől elmozdítatik.....	32
7-ik szakasz.	
A hadi munkálatok az 1862-ik év végén	50

8-ik szakasz.

Hadműködés az Atlanti Óceán partjain. Politikai helyzet szemben Európával. A rabszolgák felszabadítási proklamatio.....	63
---	----

9-ik szakasz.

Hooker tábornok átveszi a Potomac-sereg vezényletét. A chancellorsvillei csata.....	73
Jegyzetek az 1-ső részhez.....	89

MÁSODIK RÉSZ.

A háború azon időszakát tárgyalja, a melyben az éjszaki seregek mindenütt előnyöket vívnak ki.

1-ső szakasz.

A chancellorsvillei csata következményei. Lee hadműködését átteszi a Susquehanna folyam vonalára. A gettysburgi ütközet.....	109
--	-----

2-ik szakasz.

Wicksburg és Port-Hudsön várak bevétele.....	132
--	-----

3-ik szakasz.

Az unió részéről rendelt néhány kiküldetések rövid megemlítése. Charleston várának sikertelen ostroma. Hadműködés a központban.....	155
---	-----

4-ik szakasz.

Hadműködések folytatása a központban. Tennessee-állam teljes elfoglalása. Rosencrans visszanyomja Bragg confederalista tábornokot Georgiába. Ütközet a Chickamauga folyónál.....	163
--	-----

5-ik szakasz.

Hadműködések Virginiában. Visszatekintés a hadviselő felekre	182
Jegyzetek a 2-ik részhez	193

HARMADIK RÉSZ.

Shermann tábornok menete Atlantára és Savannahra. Petersburg várának ostroma és Richmond bevétele. A két hadműködéssel a dél legyőzetvén, a háború bevégeztetett

1-ső szakasz.

Grant nevezetik ki az unió összes seregeinek fővezérévé.
A hadsereg újjászervezése. Grant tervei..... 201

2-ik szakasz.

A háború színhelyének áttekintése. A virginiai sereg megkezdí működését. Több napi csaták Spottsylvania-nál és a North-Anna folyónál. Lee visszavonul Richmond alá..... 207

3-ik szakasz.

Shermann tábornok georgiai hadjárata. Buzzard-Roast, melletti ütközet. Csata Refaca, Dallas városok mellett és a Kenesaw hegységben..... 232

4-ik szakasz.

Visszatekintés Sherman eddigi hadjáratára. Az unionista sereg átkel a Chattahochee folyón. Johnston átadja a vezérletet Hood tábornoknak. Csata Atlanta előtt. Sherman megkerüli Atlantát. Hood elhagyja Atlantát, melyet az éj szakiai megszállnak 242

5-ik szakasz.

Hadi események a tengeren. A confederalisla „Alabama” kalózhajót a cherbourgi kikötő előtt a „Kearsarge” unionista hadi gőzös elstülyesztí. A „Florida” kalózhajót pedig a brazíliai vizeken a „Wachussetts” unionista hajó elfogja. Általános helyzet az 1864-ik év második felében..... 259

8-ik szakasz.

Hadműködések az 1864-ik év második felében és Petersburg előtt. Rövid megemlézése a völgyben történteknek. Hood Shermann veti magát.....	Richmond Shenandoah hátvonalára 268
--	--

7-ik szakasz.

Shermann menete Savarmahra. E város megejtése. Helyzet az 1864-ik év végén.....	274
---	-----

8-ik szakasz.

Békekísérletek. A két hadviselő rész helyzete az 1865-ik év kezdetén. Shermann hadjárata dél- és észak-Carolinában. Charleston feladása. Georgtown bevétele Willmington elfoglalása.....	282
--	-----

9-ik szakasz.

Hadműködések Petersburg és Richmond alatt. Grant támadásra kel, melynek következtében Richmond és Petersburg elesnek. Lee capitulál. A háború vége. Lincoln meggyilkoltatása. Zárszó.....	289
Jegyzetek a 3-ik részhez.....	305